

T. C.

37339

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

**OSMANGAZİ VE ORHANGAZİ DEVRİ
OSMANLI - BİZANS MÜNASEBETLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ali IRMAK

BURSA/1994

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

OSMANGAZİ VE ORHANGAZİ DEVRİ
OSMANLI - BİZANS MÜNASEBETLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ali IRMAK

Danışman :

Doç. Dr. Hüseyin ALGÜL

BURSA/1994

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ 1-3

I. BÖLÜM

I-XIII. YÜZYIL SONLARI VE XIV.YÜZYIL BAŞLARINDA BİZANS'IN

GENEL DURUMU

A- SİYASİ DURUM 5-7

B-İÇTİMAİ DURUM 7-9

C- ASKERİ DURUM 9-12

D- HARİCİ DURUM 12-16

E- EKONOMİK DURUM 16-20

II- XIII. YÜZYIL SONLARI ve XIV. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI BEYLİĞİ'NİN

GENEL DURUMU..... 21-24

III- OSMANLILARI BİZANSLA MÜNASEBETE ZORLAYAN SEBEBLER

A- GÖÇMENLERE YURT BULMA DÜŞÜNCESİ 25-26

B- GAZA VE CİHAD DÜŞÜNCESİ 26-29

C- DEVLETİN SINIRLARINI GENİŞLETME DÜŞÜNCESİ 29

II BÖLÜM

I. OSMAN BEY DÖNEMİNDEKİ ASKERİ MÜNASEBETLER

OSMAN BEY'İN KAYI AŞİRETİNİN BAŞINI GEÇMESİ 31

ERMENİBELİ SAVAŞI 32

İKİNCE ZAFERİ 33

KARACAHİSAR'IN FETHİ 34

SAKARYA VADİSİNE SEFER 35

BİLECİK, İNEGÖL VE YARHİSAR'IN FETHİ 36-38

OSMAN BEY'İN İSTİKLALİ 39

YENİŞEHİR'İN FETHİ 40

KOYUNHİSARI VE DİNBOZ ZAFERLERİ 40-41

MEKKECE, AKHİSAR VE GEYVE'NİN FETHİ 42

ORHAN BEY'İN SAKARYA VADİSİNE GÖNDERİLMESİ 43

II. ORHAN GAZİ DÖNEMİNDEKİ ASKERİ MÜNASEBETLER	
ORHAN GAZİ'NİN OSMAN BEY'İN YERİNİ ALMASI.....	45
BURSA'NIN FETHİ	46-48
MALTEPE ZAFERİ	48-49
İZNİK'İN FETHİ	49-50
GEMLİK'İN FETHİ	50
İZMİT'İN FETHİ	51
KARESİ BEYLİĞİ'NİN ALINMASI	52-53
RUMELİYE GEÇİŞ	54-56
RUMELİ FETİHLERİ	56-57
III. ASRKERİ MÜNASEBETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	59
A- FETHEDİLEN BÖLGELERDEKİ HAKKA İYİ DAVRANILMASI	60-63
B- OSMANLI PADİŞAHLARININ ŞAHSİ DEHA VE KABİLİYETLERİ	63-64
C-TEKFURLARIN İZLENEN POLİTİKE İLE BİRBİRLERİNDEN KOPARILMALARI	64-65
D- OSMANLILARDAKİ SİYASİ İSTİKRAR	65- 66
IV. DİPLOMATİK MÜNASEBETLER	67-78
SONUÇ	79-82
BİBLİOĞRAFYA	

ÖNSÖZ

XIV. yüzyılın ilk yarısında yoğunlaşan Osmanlı-Bizans münasebetleri asırlarca dünya dengesini elinde bulundurmuş olan iki süper güçten birisinin yıkılışını, diğerinin ise kuruluşunu netice vermesi bakımında dünya tarihinin en mühim hadiselerinden birisidir.

Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olarak IV. yüzyıl sonlarında tarih sahnesine çıkmış V. ve VI. asırlarda dünyanın en büyük gücü olarak kendisini kabul ettirmiştir. VII. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar da devamlı küçülmesine rağmen Bizans İmparatorluğu, yine dünyanın büyük devletlerinden birisi olmuş ve dünya siyasetinde ağırlığını hissettirmiştir. XIII. yüzyıl sonları ve XIV. yüzyıldaki Osmanlı-Bizans münasebetleri, bütün baskılara rağmen varlığını sürdürmek için direnen Bizans İmparatorluğu açısından bir dönüm noktası olmuş ve yıkılışını netice vermiştir. Osmanlı Devleti ile Bizans arasında belirtilen münasebetler misyonunu doldurmuş bir süper gücün yıkılışını hazırlarken ona halef olacak başka bir gücü de ortaya çıkartmıştır. XV, XVI ve XVII. yüzyıllarda dünya dengesini elinde bulunduracak olan Osmanlı Devleti, Bizans İmparatorluğu ile girdiği mücadeleye neticesinde siyasi bir teşekkül haline gelmiş ve Bizans aleyhine genişleyerek gücünü arttırmıştır.

Bizans aleyhine sürekli bir büyüme gösteren Osmanlı Devleti, 1453 yılında İstanbul'u ele geçirerek İmparatorluğun varlığına son verirken kendi merkezini de Bizans'ın payitahtına taşımıştır.

Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerindeki Osmanlı-Bizans münasebetleri İstanbul merkezli olan ve dünyanın üç kıtasını hakimiyeti altına alan iki muhteşem devletin dünya dengesini kurma ve koruma hususundaki görev ve nöbet değiştirme zamanlarıdır. Bu yönüyle gerek tarihimizin ve gerekse de dünya tarihinin en mühim hadiselerindedir. Biz bu çalışmamızda önemli tarihi hadiselerden biri olan Osmanlı-Bizans münasebetlerini aydınlatmaya çalıştık.

Ali IRMAK

GİRİŞ

Önsözde de vurgulandığı gibi XIII. yüzyılın sonları ve XIV. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Beyliği ile Bizans İmparatorluğu arasında meydana gelen münasebetler oldukça önemli neticeler doğurmuştur. Dünya tarihinin akışını büyük ölçüde değiştirecek olan bu münasebetlerin askeri, siyasi, kültürel, ekonomik açılardan bütün detayı ile incelenmesi gerekir. Biz bu tez de Osmanlı-Bizans münasebetlerinin askeri ve siyasi yönünü ele aldık.

İlk bakışta kolay araştırılacak ve bilgi sıkıntısı çekilmeyecek bir konu gibi görülmesine rağmen ilk dönemlerdeki Osmanlı-Bizans münasebetlerini aydınlatmak için bilgi toplama sıkıntısını çalışmamız boyunca hep yaşadık. Araştırma konumuzla ilgili kaynak sayısı oldukça fazla olmasına rağmen bunların üçüncü, dördüncü elden kaynaklar olmaları ve "Nakilci Tarihçilik" anlayışına göre yazılmaları bu kaynakları nitelik olarak yetersiz kılmaktadır.

Araştırma konumuzla ilgili kaynakların nitelik olarak değerlendirilmesine geçmeden konu ile ilgili bilgilerin azlığının sebepleri üzerinde durmamız gerekir. Bu sebeplerin başlıcaları şunlardır.

1- Birinci Elden Kaynakların Timur İstilasası Sırasında Tahrib Edilmesi : Ankara yakınlarında yapılan meydan muharebesinde Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezit'i yenilgiye uğratan Timur, Osmanlı Ordusu'nun dağılmasından faydalanarak Anadolu'yu istila etmiştir. Muharebenin akabinde Şehzade Süleyman Çelebi'yi yakalamak amacı ile Bursa'ya gönderilen Mehmet Mirza komutasındaki otuzbin kişilik ordu şehzadeyi yakalayamamış, ancak Bursa'yı yağlamıştır. Baştan sona yağmalanan Bursa Timurlular tarafından geri çekiliş sırasında da yakılmıştır. Timurlular'ın gerçekleştirdiği bu tahrip ve yağma neticesinde Osmanlıların ilk dönemlerini aydınlatacak olan birinci elden kaynakların ekserisi yok olmuştur.

2- Osmanlılar'da Tarihçilik Anlayışının Gelişmemiş Olması : Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde Osmanlılar yarı göçebe hayat yaşayan bir beylik konumundadır. Bu dönemlerde Osmanlılar'da ciddi bir devlet anlayışı yoktur. Müesseseleşme Orhan Gazi Devrinin ortalara doğru ancak başlayabilmiştir. İlk dönemlerde Osmanlılar'da eğitim ve öğre-

tim alanında da ciddi çalışmalar olmamıştır. Osmanlılar'ın çeşitli bilim dallarında çalışmalar yapmaları devletin büyümesine paralel olarak sonradan ortaya çıkacaktır. Osman Bey ve Orhan Gazi bazı hükümdarların yaptıkları gibi kendi dönemlerinde yaşanan olayları bir vakanüvist görevlendirerek kayda da geçmemişlerdir. Bu dönemlerde Osmanlı ülkesinde tarihle iştiğal eden meşhur bir şahıs bulunmadığı için Osman Bey ve Orhan Gazi dönemleri hakkında yeterli bilgi sonraki kuşaklara aktarılamamıştır.

3- Batılı Kaynakların Osmanlı Beyliğini Keşfedememeleri : Başta Bizans kaynakları olmak üzere batılı kaynakların Osman Bey ve Orhan Gazi dönemleri hakkında verdikleri bilgiler oldukça sınırlıdır. Aslında Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde Osmanlılar'ın Bizans ile sürekli ilişki içerisinde oldukları düşünülecek olursa Bizans kaynaklarının Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu hakkında tatminkâr bilgiler vermeleri beklenir. Ancak, Bizans'ın Osmanlı Beyliği gibi onlarca devlet ile ilişki içerisinde olduğu ve Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde Osmanlılar'ın bu devletler içerisinde dikkat çekmesinin zorluğu gözönüne alınırsa bilgi yetersizliği makul karşılanabilir. Kaldı ki, İstanbul'da yaşanan renkli iktidar mücadeleleri, Bizans'ın Venedik, Ceneviz, Papalık, Bulgar ve Sırp Devletleri ile yaşadığı maceralar Osmanlı-Bizans münasebetlerini gölgede bırakmıştır. Bizans tarihçileri de eserlerinde daha çok bu gelişmeler üzerinde durmuşlardır.

4- Osmanlı Beyliği'nin Dikkat Çekmeden Büyümesi :Bazı devletler kuruluşlarını çok kısa sürede tamamlar ve yarım asırdan daha kısa sürede büyük devlet haline gelebilirler. Mesela; Timur İmparatorluğu yarım asırdan daha kısa sürede Osmanlı Devleti'nin birbuçuk asırda ulaşamadığı güce erişmiştir. İslam İmparatorluğu da yarım asırdan daha kısa sürede dünyanın en büyük gücü olmuştur. Bu tür hızlı büyümeler ciddi dikkat çeker ve herkes tarafından izlenir. Hemen hemen herkes nasıl o günlere gelindiğini, devletlerinin nasıl bu kadar büyük bir güç olduğunu merak eder. Devlet kısa sürede büyüdüğü için de devleti zirveye taşıyan olayları yaşayan insanlar hayattadır. Dolayısı ile birinci elden olaylar aydınlatılabilir. Mesela Hz. Ömer Dönemi'nde İslam İmparatorluğu dünyanın en büyük gücü haline gelmiştir. Nasıl bugünlere gelindiği merak eden genç nesiller; İslam Devleti nasıl kurulmuştur? Hicret nasıl gerçekleşmiştir? Bedir Savaşı nasıl kazanılmıştır? gibi İslam tarihini aydınlatacak soruların cevabını, sormadan olayları yaşayan yüzlerce insandan öğrenebilmişlerdir.

Osmanlı Devleti gerçek anlamda gücünü Fatih Dönemi'nde kabul ettirebilmiştir.

Bu dönemde bütün gözler Osmanlı Devleti'ni izlemeye başlamıştır. Ancak devlet kurulalı yüzelli yıldan fazla bir süre geçmiştir. Osmanlı tarihinin ilk dönemlerine ait araştırmalar ciddi olarak bu dönemlerde yapılmıştır. Ancak olayların üzerinden fazla zaman geçtiği için net bilgiler elde edilememiştir. Fatih Devri'nde yaşayan bir tarihçi Osman Bey'i belki dedesine sormuştur. Ancak dedesi gördüklerini değil dedesinden dinlediklerini torununa anlatabilmiştir. Olaylar uzun süre nakil yolu ile aktarıldığı için de gerçek şeklinden bir hayli uzaklaşmıştır.

Bu sebepleri çoğaltmak mümkün olmakla beraber yukarıda sıraladığımız maddeler ilk dönemlerde Osmanlı-Bizans münasebetleri hakkında bilgi yetersizliğinin sebeplerini açıklamak için yeterlidir.

Osman Bey ve Orhan Gazi dönemleri ile ilgili bilgiler yetersiz olduğu gibi mevcut bilgiler de tutarsızdır. Klasik Osmanlı Kaynakları (Âşıkpaşazâde Tarihi, Neşri Tarihi, Tac'üt Tevârih, Tevârih-i Ali Osman, Münecimbaşı Tarihi vb.) tarihcilikten fersah fersah uzak bir anlayışla olayları hikaye etmişlerdir. Olaylar hikaye edilirken de tarihi hakikatlere menkıbe havası kazandırılmış ve yaşananlar değil de yaşanmış olması hayal edilenler yazılmıştır.

Klasik Osmanlı Tarihleri birbirinden farklı eserler de değildir. Bunlar içerisinde Âşıkpaşazade bir öncüdür, diğerleri Âşıkpaşazade'nin rivayetlerini tekrarlamışlardır. Klasik eserler birbirinden etkilenecek yazılmış olmasına, rivayetlerdeki benzerliğe rağmen olayların tarihleri konusunda verilen rakamlar da birbirinden çok farklı olabilmektedir.

Klasik Osmanlı Kaynakları'na mukabil Bizans kaynakları çok daha bilimsel nitelik taşımaktadır. Ancak, Bizans kaynakları da objektif olmaktan çok uzaktır. Olayları kendi menfaatlerine göre değerlendirmişlerdir. Osman Bey ve Orhan Gazi dönemleri hakkında en detaylı bilgilerin bulunması gereken Bizans kaynakları Osmanlı Bizans münasebetleri üzerinde fazla durmamışlardır. Yer yer verilen sınırlı bilgilerde ise olaylar objektif olarak değerlendirilmemekten öte Tükler'e yapılan hakaret ve sataşmalar dikkat çekmektedir. Bundan dolayı Bizans kaynaklarına da itimat etmek mümkün değildir.

Biz bu çalışmamızda sınırlı bilgilere ulaşarak Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerindeki Osmanlı-Bizans münasebetlerini aydınlatmaya çalıştık. Kaynakların verdiği bilgilerin tutarsızlığı ve yetersizliğinden dolayı zaman zaman verilen bilgilerin eleştirisini yaptık. Ayrıca kaynaklardaki bilgileri sıralamak yerine zaman zaman kendi yorumlarımızı da olayların açıklanmasında kullandık.

BİRİNCİ BÖLÜM :

XIII. YÜZYIL SONLARI VE XIV. YÜZYIL
BAŞLARINDA OSMANLI BEYLİĞİ VE
BİZANS İMPARATORLUĞU

I- XIII. YÜZYIL SONLARI VE XIV. YÜZYIL BAŞLARINDA BİZANS İMPARATORLUĞU'NUN GENEL DURUMU

A- SİYASİ DURUM

Bizans İmparatorluğu'nun başında bulunan imparatorlar genelde veraset sistemi ile işbaşına geliyordu. Varislerin birden fazla olması problemlere sebep olduğu gibi zaman zaman aristokrasi ve ordudan hanedana karşı başlatılan siyasi mücadeleler de ülke içinde büyük karışıklıkları netice veriyordu. Bizans'taki siyasi çekişmeler tüm ülkeyi ilgilendirmekle beraber bu mücadelenin arenası olan İstanbul'da halk hayatından bezmişti. Ayrıca her taht mücadelesi büyük yıkımlara sebep oluyor, yıkılan yerlerin imarı içinde halk ağır ödemelere mecbur bırakılıyordu.

Bizans'ın bu genel durumu Osmanlı Devleti'nin kuruluşu esnasında da geçerli idi. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey Dönemi'nde Bizans tahtında İmparator olarak bulunan **Andronikos** oğlu **IX. Mihail'i** tahtına ortak yapmıştı. Mihail'in 1320'de ölümü İstanbul'da yeni bir taht kavgasına sebep olmuştu. Mihail'in oğlu Genç Andronikos dedesinin imparatorluğunu kabul etmeyerek saray nazırı Kantekuzen'in yardımı ile İmparatorluğu ele geçirmek için harekete geçmişti. Bu mücadele 1328'de kırkaltı yıldır hükümdar olan ihtiyar Andronikos'un tasfiyesi ile neticelenmiştir.¹

Dede ile torun arasındaki mücadele sırasında Sırp lar Makedonya'yı istila ederken Orhan Gazi de Bursa'yı Bizans'tan aldı. **II. Andronikos** İmparatorluğu ele geçirdikten sonra Orhan Gazi'nin ilerleyişini durdurmak amacı ile Anadolu'ya yaptığı seferde **Pelekanon Muharebesi**'ni kaybettiği için Anadolu'nun kalan kısmından da vazgeçmek zorunda kaldı.

II. Andronikos'un 1341'e kadar süren saltanatı sırasında ne içeride ne de dışarda hiçbir problem halledilemedi. Andronikos öldüğünde oğlu **Jan Yuannis** küçük olduğu için saray nazırı Kantekuzen saltanat naibi olarak taç giydi. ² Bu durumdan memnun olmayan Kantekuzen'in muhalifleri, değişik entrikalarla onu yıpratmaya çalıştı, hatta daha ileri giderek **Kantekuzen**'in akrabalarını öldürdüler. Bu gelişme üzerine Kantekuzen'in çevresindekiler ona olup biteni anlatarak; "Memleketin idaresinin bir süt çocuğuna bırakılamayacağını, ehemmiyetsiz ve adi adamların idareyi ele almasına

¹ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 132

² Yaşar Yücel-Ali Sevim , Türkiye Tarihi, II, 12

sessiz kalınamayacağını” söyleyerek “Kılıca sarıl ve hükümdarlığı eline al” dediler.³ Bu aşamada bir durum değerlendirmesi yapan Kantekuzen hükümdarlığını ilan etti. Ancak **Jan Yuannis**'e karşı başarı şansı az olduğundan Sırp Kralı'ndan yardım istemek zorunda kaldı. Sırp Kralı Stefan, yardım sözü vermekle beraber her hangi bir yardımda da bulunmadı. Kantekuzen'in Dimetoka'da hükümdarlığını ilan etmesi ile başlayan ve yıllarca sürecek olan taht kavgası Bizans'ın düşmanlarının işine yaradı; Sırlar, Bulgarlar ve Türkler bu mücadele sırasında sık sık Bizans'ın iç işlerine müdahale ettiler.

Önceleri Kantekuzen'le anlaşmış olmalarına rağmen Sırp ve Bulgar Kralları Kantekuzen'in giderek güçlenmesi üzerine Yuannis'i desteklemeye başladılar. Bir yandan Yuannis ile mücadele eden Kantekuzen'in topraklarına diğer yandan da Sırp ve Bulgarlar saldırdı. Zor durumda kalan Kantekuzen, **Aydinoğlu Umur Bey**'den yardım istedi. ⁴ Umur Bey bu istek üzerine otuziki gemi ve yirmidokuz bin asker ile Kantekuzen'e yardım etti. Bu yardım sırasında Umur Bey, Dimetoka'da Bulgarlar tarafından kuşatılan **İren**'i (Kantekuzen'in hanımı) kuşatmadan kurtararak Bulgar ordularını geri püskürttü.⁵ Dukas, bu yardımdan bahsederken; Bizans'ın içinde bulunduğu karışıklıklardan yararlanarak Umur Bey'in (Ömer Bey diye vermiş) davetsiz olarak Rumeli'ye geçip Bizans topraklarını yağmaladığını ileri sürüyor. ⁶ Ancak bunu söylemekle beraber İren'in Umur Bey'i misafir ettiğini ve değerli hediyeler sunduğunu da kaybediyor ki; bu iki açıklama tezattır. Bu zıtlık **Dukas**'ın Türkler'le ilgili diğer iftiralarında olduğu gibi kendi kendisini yalanlaması anlamı taşımaktadır. Umur Bey Kantekuzen'i 1344'e kadar desteklemiştir. Bu tarihte Latinler (Papa, Venedik, Rodos, Kıbrıs, Ceneviz) İzmir'i işgal edip Umur Bey'in donanmasını yaktıkları için Umur Bey bundan sonra Kantekuzen'e yardım yapamamıştır.

1345'den itibaren Umur Bey'den gerekli yardımı alamayan Kantekuzen Umur Bey'in tavsiyesi ile Orhan Gazi'ye müracaat etti. Bizans aleyhine hızlı bir şekilde sınırlarını genişletmekte olan Orhan Gazi bu teklifi büyük bir fırsat olarak gördü ve Bizans üzerindeki denetimini artırmak amacı ile derhal Kantekuzen'e yardımda bulundu. Aldığı yardımlar ile Karadeniz sahilleri ve Edirne'yi kontrol eden Kantekuzen, 1346 Mayıs'ında kızı **Teodora**'yı Orhan Gazi'ye vererek yardımların devamını temin etti. ⁷ Kantekuzen, Orhan Gazi'nin yardımları ile 1347'de de İstanbul'a girerek İmparatorluğa tekrar ortak oldu.

Bizans'taki taht kavgası; Kantekuzen'in duruma hakim olmasına rağmen yine

³ Dukas , Bizans Tarihi, s. 13-14

⁴ Yaşar Yücel - Ali Sevim, Türkiye Tarihi, II. 13

⁵ İ.H. Uzunçarşılı, I, 134

⁶ Dukas, Bizans Tarihi, s. 15-16

⁷ İ.H. Uzunçarşılı, I, 138

de devam etmiştir. İki hasım olan Yuannis ile Kantekuzen'in birlikte İmparatorluk yapmaları mümkün değildi. Ortaklıktan pek memnun olmayan Kantekuzen, Yuannis'i sefih hayatından dolayı suçlayarak İmparatorluktan uzaklaştırıp **Bozcaada**'ya sürdü. Bir süre yalnız kalan Kantekuzen'in İmparatorluğu fazla uzun sürmedi. 1354 yılında Cenevizliler'in de yardımı ile Bozcaada'dan kaçan Yuannis, İstanbul'a girmeyi başardı. Yuannis'in İstanbul'a girmesi üzerine halk yönetiminden memnun olmadıkları Kantekuzen'e karşı ayaklanarak onu yönetimden düşürdüler. Ortak İmparatorluk teklifini reddeden Kantekuzen **Sulumanastır**'a çekilerek rahip oldu. ⁸

Kantekuzen'in tasfiyesi ile neticelenen ve 1341'den 1355'e kadar tam onbeş yıl devam eden Kantekuzen-Yuannis mücadelesi zaten yıkılmakta olan İmparatorluğun çöküşünü hızlandırmıştır. Bizans'taki bu dahili mücadeleye Osmanlılar ve Aydınoğulları'nın dışında Venedik, Ceneviz, Bulgar ve Sırp Krallıkları da müdahale ederek imparatorluğun bunalımından faydalanma yoluna gitmişlerdir. Bu mücadeleden Bizans'ın tüm hasımları azami derecede istifade ederken tek kaybeden İmparatorluk olmuştur. Gerek Kantekuzen ve gerekse de Yuannis dışarıdan aldıkları yardımların bedelini fazlasıyla ödemişlerdir. Bu mücadeleden en kazançlı çıkan ise Osmanlılar olmuştur. İlerdeki bölümlerde de inceleneceği gibi bu mücadeleden faydalanan Orhan Gazi, **Çimpe Kalesi**'ni ele geçirerek Türk-İslam dünyasını Avrupa'ya taşıyacaktır.

B- İÇTİMAİ DURUM

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemde Bizans İmparatorluğu'nda içtimai durum siyasi çekişmelere paralel olarak son derece bozuktu. Devlet ile halkın arası açık olduğu gibi halk arasında da özellikle sınıf ayrımından kaynaklanan bölünmeler ve üst sınıfların alt sınıf üzerindeki baskının doğurduğu güvensizlik ve nefret hakimdi.

XIV. Yüzyılda Bizans halkı üç sınıfa bölünmüştü.

a- Üst sınıf: Mal-mülk sahipleri ve soylular

b- Orta sınıf: Tacirler, büyük zanaatkarlar, kentlerdeki küçük mülk sahipleri ve serbest meslek sahipleri

c- Yoksullar: Küçük çiftçiler, küçük zanaatkarlar, denizciler, lonca üyeleri.⁹

Üst tabakayı temsil eden feodal beyler, malikâne sahipleri, zâgedan sınıfı ve kilise mensupları, ülke nüfusunun çok cüz'i bir bölümünü teşkil etmekle beraber ülke topraklarının büyük bölümünü denetimlerinde bulunduruyorlardı. Ellerinde bulundurdukları zengin topraklar için bu zümredekiler vergi vermezler, zaten devlet de onlardan vergi isteyemezdi. Üst tabakayı teşkil eden ve geniş topraklara sahip olan

⁸ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 138

⁹ Levtchenko, Bizans, s. 343

soyluların topraklarını da köylüler işliyorlardı. Köylüler toprak üzerinde işçi konumunda olup efendileri için çalışıyor ve kazandıklarını efendilerine teslim ediyorlardı.¹⁰ Zenginler özellikle kıtlık yıllarında zor durumda kalan köylülerin topraklarını ya bizzat satın alarak veyahut da zor durumdaki köylüye borç vererek onları kendilerine bağlayıp devamlı güçlerini arttırıyorlardı. Bazen hükümdarlar soyluların nüfuzlarını kırmaya çalışıyor, bu konuda ciddi gayretler gösteriyorlar, ancak katı muhalefetle karşılaşılıyorlardı. Direnişe rağmen zaman zaman hükümetin zageden sınıfına karşı başarı kazandığı oluyor ve zenginlerin aleyhine bazı kararlar çıkartılabiliyordu. Ancak atılan müsbet adımlar zenginlerin desteği ile iktidara gelen başka bir İmparator tarafından tek cümlelik bir kanun ile yok ediliyordu.¹¹

Orta tabakayı teşkil eden tacirler ticaret yapmanın verdiği avantaj ile ekonomik durumlarını giderek düzeltmişlerdir. Ancak ekonomik güçlerine rağmen hiçbir zaman toplumda itibarları olmamıştır. Büyük zanaatkarlar ise tacirler gibi iyi kazanıyorlar ancak kazançlarının büyük bölümünü üst sınıfa vergi olarak ödüyorlardı. Orta tabakanın toplumda itibarı olmamasına rağmen bu sınıf içerisinde ekonomik güçlerine dayanarak sıvırlenler üst sınıfa geçebiliyorlardı.

Bizans İmparatorluğu'nda toplumun en kalabalık sınıfını yoksullar oluşturuyordu. Yoksul köylülerin büyük bir bölümü ise köle durumundaydı. Üzerinde yaşadıkları toprağın demirbaşı olarak kabul edilen bu köylüler toprakla beraber alınıp satılıyorlardı. Toprak sahibi olan hür köylüler mevcut olmakla beraber bunların sayıları çok azdı.¹²

Köylü sınıfı hem toprak sahibi efendileri tarafından hem de devlet tarafından çok ciddi şekilde eziliyordu. Halk üzerindeki baskı onları isyanın eşiğine getirmişti. XIV. asrın ortalarına doğru tüm Bizans ülkesinde ihtilal havası esiyordu. Alt sınıflar zenginlik ve doğum aristokrasisine karşı yer yer isyan ediyordu.¹³ Bu asrın ortalarında görülen ve Kantekuzen'in başlattığı ayaklanma ülkeyi perişan etmişti. Bu tür iç çatışmaların faturasını sürekli halk ödüyordu. Asırlardan beri idareye ve aristokrasie karşı kin ve nefretleri gittikçe artan Bizans fakirleri Kantekuzen'in başlattığı ayaklanma sırasında nihayet patladılar. Kantekuzen'i daha çok soylular desteklediği ve Kantekuzen soylularla işbirliği içerisinde olduğu için; yoksullar Yuannis tarafını tuttular. Bizans tahtı için başlayan siyasi mücadele zengin-yoksul mücadelesi yani sınıf mücadelesi haline döndü. Merkezi hükümeti destekleyen (yoksullar) Edirne, Ereğli, ve Selanik'te yönetimi ele geçirdiler. Pek çok soyluyu idam edip mallarına el koydular. Zor durumda kalan

¹⁰ Ahmet Refik, Bizans Karşısında Türkler, s. 62-63

¹¹ Vasiliev, Bizans imparatorluğu, I, 440

¹² Levchenko, Bizans, s. 348-350

¹³ Vasiliev, a.g.e., I, 172-175

Kantekuzen ancak dış yardımlarla (Osmanlı yardımı) yoksulların ayaklanmasını bastırabildi.¹⁴

Bizans halkı arasında sosyal dengesizlikler ve sınıf ayrımlarının doğurduğu içtimai çatışmaların yanısıra zaman zaman dini görüş ayrılıkları da toplumsal çatışmaya sebep olmuştur. Bizans toprakları içinde yaşayan halk etnik olarak çoğunlukla Rum, mezhep olarak da çoğunlukla Ortadokslar'dan oluşmakta idi. Rum ve Ortodokslar'ın yanısıra Latin ve Katolikler de oldukça fazla idi. Bu farklılıktan dolayı halk arasında **Grek-Latin, Ortadoks-Katolik** çatışması eksik olmuyordu. Hatta bu çatışmalar zaman zaman tüm ülkeyi ilgilendiren bir boyut kazanabiliyordu. Mesela; 1341-1351 yılları arasında görülen Aynaroz taraftarları ile Barlaam taraftarları arasındaki dini kavga zamanla genişlemiş ve siyasi bir veche kazanmıştır. İmparatorluk peşinde koşan **Kantekuzen**, Aynaroz tarafını tutarken **Anna de Sovoie**'da (Yuannis'in annesi) Barlaam tarafını tutmuştur.¹⁵

Halkın Latinler'e olan nefretinin yanısıra Bizans yönetimi de Latinlerle iyi ilişkiler kurmaya mecburdu. Çünkü; Bizans'ın varlığını koruyabilmesi için mutlaka papalığın desteğini alması gerekiyordu. Bu yüzden pek çok Bizans İmparatoru Roma ile uzlaşma yöntemleri aramıştır. Ancak uzlaşma yolunda atılan her adım Bizans halkının şiddetli tepkisine yol açıyordu. Uzlaşma yolunda büyük gayret ve fedakarlıklarla alınan mesafelerden halkın da baskısı ile çoğu zaman geri adım atılıyordu. İmparator **VIII. Mihail** kiliseler arasında birliği sağlamayı hedef alan bir antlaşmayı papa ile imzalarken halefi **II. Andronikos** baskı üzerine papalıkla yapılan muahedeyi iptal etmiştir.¹⁶

C- ASKERİ DURUM

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Bizans İmparatorluğu'nun askeri durumu siyasi ve ekonomik şartlara bağlı olarak o kadar zayıf idi ki, değil etrafındaki güçlü düşmanları karşısında başarılı olmak; içerdeki küçük bir isyanın dahi bastırılabilmesi mümkün değildi. İmparatorluğun zayıflamasına bağlı olarak kara ordusu gerek sayı olarak ve gerekse de güç olarak çöktüğü gibi güçlü Bizans donanması Venedik ve Ceneviz baskısıyla yok olmuştu. Yıkılan imparatorluğun yegâne dayanağı kaleler ve ücretli askerlerdi.

Bizans'ın asker kaynağı büyük ölçüde Anadolu idi. ¹⁷ Gerek kalite olarak ve gerekse de sayı olarak Anadolu askerlerinin Bizans ordusu içinde istisnai bir yeri vardı.

¹⁴ Levtchenko, a.g.e., s. 350-356

¹⁵ Vasiliev, a.g.e., I, 174

¹⁶ Vasiliev, a.g.e. I. 173

¹⁷ Ahmet Refik, a.g.e, s. 55

Burada uygulanan tımar sistemi ile her an savaşa hazır güçlü bir Bizans ordusu mevcuttu. Kaldı ki; askeri besleyenler de verdikleri vergiler ile Anadolu halkıydı. Anadolu'nun Türkler tarafından fethi ile Bizans, asker kaynağını ve yegane savunma gücünü kaybetti.

Anadolu'nun kaybindan sonra Bizans Devleti, gerek Doğu İslam dünyasından ve gerekse de Batı Haçlı dünyasından gelen düşmanlarına karşı kendisini koruyabilmek için ücretli askerler kiralamak zorunda kalmıştır. Ancak bu ücretli askerler İmparatorluktan kopardıkları paraların karşılığını hiçbir zaman vermemişlerdir. Zira bu askerler için Bizans'ın varlığını koruması veya yıkılması pek önemli değildi. Önemli olan para kazanmaktı. Para kazanmayı düşünenler herhalde bu paraları nasıl harcayacaklarını da düşünüyorlardı. Nasıl harcamayı düşünürlerse düşünsünler kazandıklarını harcayabilmek için öncelikle sağ kalmaları gerekiyordu. Savaşlarda ölümü göze almamış bir ordunun başarı şansı hiçbir zaman olmamıştır. Kaldı ki ücretli askerlerin savaşlarına anlam katacak manevi bir haslette yoktu. Ne devletleri, vatanları için savaşıyorlardı, ne korumaya çalıştıkları ırzları, namusları vardı ne de uğrunda can verecekleri bayrakları ve ulvi gayeleri vardı. Kaldı ki ücretli askerler ganimet ve yağmaya her şeyden çok değer verdikleri için bazen karşılardaki düşmana verdikleri zararın fazlasını para ile korudukları halka ve devlete verirlerdi.

Başta Osmanlılar olmak üzere Anadolu Beylikleri'nin Bizans topraklarını fethe başladıkları sırada, 1282 yılında Bizans tahtına çıkmış olan **Andronikos** kızkardeşi **Marya**'yı İlhanlı hükümdarı **Gazan Mahmut Han**'a vererek yardım almayı düşünmüşse de **Mahmut Han**'ın ani ölümü bu izdivacı başlamadan bitirmiştir. Andronikos, **Mahmut Han**'ın ölümünden sonra aynı düşüncelerle bu sefer de kızkardeşini onun halefi **Olcaytu Mehmed**'e vermiş ise de Olcaytu'dan hiç bir zaman yardım alamamıştır.¹⁸

Doğu'dan yardım ümidini kesen Andronikos Osmanlı, Karesi, Germiyan ve Saruhan Beylikleri karşısında çaresizdi. Bu sırada İspanya kralı **Ferdinant**'ın hizmetinde bulunan ve Katalanlılar denilen, yaklaşık sekiz bin kadar ücretli asker **Ferdinant**'ın Sicilya Kralı **Şarl Danju** ile yaptığı antlaşmadan sonra işsiz kalmış ve iş aramaya başlamışlardı. Bizans İmparatoru, **Roger de Flor** idaresindeki bu askerleri Türk akınlarını durdurmak amacı ile kiraladı.¹⁹

Daha İstanbul'a gelir gelmez etrafı yağlamaya başlayan Katalanlılar'ı Bizans İmparatoru derhal Anadolu'ya geçirdi. Katalanlılar önce Karesioğulları ile çarpışarak bazı başarılar elde ettikten sonra Germiyan ve Saruhanoğulları ile çarpışarak Kilikya bölgesine kadar ilerlemişlerse de yaptıkları ne Bizans topraklarını işgalden kurtarmak ne

¹⁸ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 129

¹⁹ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 130

de Türk ilerleyişini durdurmaktı. Geçtikleri bölgeleri Türk-Rum ayrımı yapmaksızın yağmalıyorlardı. Bu yağmadan Türk halkından daha çok Rumlar zarar gördüğü için Rum halkı Bizans'a olan güven ve bağlılığını büsbütün yitirdi. Andronikos bu gelişme karşısında Türkler'den ziyade Katalanlılar'dan çekinmeye başladı. İmparator Katalanlıları kontrolüne almak için onları Anadolu'dan Rumeli'ye geçirdi. Rumeliye geçen Katalanlılar'a gözdağı vermek amacı ile İmparator, liderleri Roger de Flor'u öldürttü. Liderleri öldürülen Katalanlılar büsbütün çıldırarak iki yıl boyunca İmparatorluğun Rumeli topraklarını baştan sona yağmaladılar ve Atina'ya inerek şehri işgal ettiler ve bir süre şehri kontrol etmeyi başardılar. ²⁰

Görüldüğü gibi Bizans, istifade etmek amacıyla yüklü miktarda para ödeyerek kiraladığı ücretli askerler karşısında büsbütün perişan olmuş hiçbir düşmanında yiyemeyeceği kadar büyük darbeleri onlardan yemiştir.

Bizans ordusunda sadece Avrupa kökenli ücretli askerler yoktu. Orduda çok sayıda Türk askerleri de mevcut olup, bunların kontrolünde bazen İmparatorlar aciz kalıyordu.

Ücretli askerlerden umduğu faydayı bulamayan Bizans kendisini savunmak amacıyla zaman zaman da düşmanları ile işbirliğine giderdi. Bazen vergi ödeyerek düşmanın saldırılarını önler, bazen de İmparatorluk mirası için çekişme halinde olan düşmanlarından birine karşı diğerinin desteğini alırdı. ²¹ Türkler'e karşı daha çok haçlı desteği (Venedik, Ceneviz, Sırp, Bulgar) alan İmparatorlar, Sırp ve Bulgarlar'ın durdurulması konusunda da özellikle Türkler'i kullanıyorlardı.

Koskoca Akdeniz'i Bizans gölü haline getiren İmparatorluk donanması XIV. asra girildiğinde hemen hemen yok olmuştu. Haliç'te yatan ve çürümeye terk edilmiş birkaç geminin dışında donanma adına hiç bir şey olmadığı gibi yeniden bir donanma oluşturulması da imkansızdı.

Girişte de söylediğimiz gibi Bizansın en büyük askeri güvencesi ihtişam döneminden yapılmış olan kalelerdi. Özellikle hudud bölgelerindeki bu müstahkem mevkiileri çökertmek zordu. Ancak Osmanlılar, buna da bir çare bulmuşlar ve uzun süreli kuşatmalarla halkı dışardan yardım almadan yaşamaya zorlayarak teslim olmalarını sağlamışlardır. Kaldı ki; kaleleri savunan prenslerin pek çoğunun merkezle arası iyi değildi. Bu yüzden kuşatmalar sırasında bütün çırpınışlarına rağmen merkezden umdukları yardımı alamamışlardır. Ayrıca tekfurlar arasındaki rekabet ve geçimsizlik yardımlaşmalarını imkansızlaştırmıştır.

²⁰ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 131

²¹ Ahmet Refik, a.g.e. s. 68

Ordu ve donanmanın her geçen gün zayıflamasına paralel olarak dış baskılar da giderek artmıştır. Bu durum karşısında bazı komutan ve devlet adamları zaman zaman reformlar yaparak Bizans ordusunu güçlendirmeyi düşünmüşlerse de bunun için gerekli sulh ortamı ve şeraiti bulamamışlardır. Zira Bizans'ın düşmanları o kadar çok idi ki birisi ile sulh yapılırsa diğeri ile savaş başlıyordu. İmparatorluk üzerinde denetim kurmuş olan Venedik ve Ceneviz gibi devletler ne zaman ciddi bir reform yapılacak olsa çıkarlarını kaybetme korkusu ile Bizans'a baskı yapıyorlardı. ²² Ayrıca sık sık vukubulan isyanlar da yine ıslahatlar için ciddi bir engeldi.

1348'de Kantekuzen donanmayı ıslaha giriştiğinde bu durum Venedik ve Ceneviz'in hoşuna gitmedi. Ceneviz donanması harekete geçerek yapılmış ve yapılmakta olan tüm Bizans gemilerini tahrip ettiği gibi Haliç'teki ticaret gemilerini de yaktı. ²³ Bu tür dış baskılar da Bizans'ın toparlanmasını engelledi.

D- HARİCİ DURUM

Kavimler Göçü'nün etkisi ile Büyük Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra İmparatorluğun doğu kanadını teşkil eden Bizans İmparatorluğu en parlak devrini **Jüstinien Sülalesi** zamanında (518-610) yaşadı. ²⁴ Jüstinien sülalesinden yönetimi devralan **Heraklius Sülalesi** döneminde (610-717) İslam saldırıları Bizans'ı sıradan bir devlet haline getirdi. ²⁵ Hz. Muhammed döneminde başlayan İslam-Bizans mücadelesi Dört Halife, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde genelde Bizans aleyhine devam etti. ²⁶ Selçuklular döneminde ise Bizans'a Hz. Ömer devrinde vurulan darbeden sonraki en büyük darbe vuruldu ve Malazgirt Zaferinin ardından ²⁷ Selçuklular Anadolu'yu fethettiler ve Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular. ²⁸ Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması Bizans imparatorluğu'nun Anadolu'yu kaybederek Marmara kıyılarına sıkışması demektir. Bu yüzden Bizans, Türkler'e karşı haçlı desteği aradı. Ancak haçlı dünyasından gelen destek de Türkler'i Anadolu'dan atmaya yetmedi. 1176'da yapılan **Miryakefalon Savaşı'nı** Türkler'in kazanması ile Bizans, Anadolu'dan tamamen vazgeçmek zorunda kaldı.²⁹ Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Bizans'a karşı mücadeleyi beylikler sürdürdüler.

²² Ahmet Refik, a.g.e. s. 60

²³ Ahmet Refik, a.g.e s. 65

²⁴ Jüstinien sülalesi dönemi hakkında geniş bilgi için bakınız; A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi I, 164-225

²⁵ Heraklius sülalesi dönemi için bakınız; Charles Diehl, Çev: Tefik Bıyıkhoğlu, Bizans İmparatorluğu Tarihi, s. 49-62

²⁶ Hz. Muhammed dönemindeki İslam-Bizans Mücadeleleri için M. Asım Köksal, İslam Tarihi, VIII, 49-101 ve IX, 152-246

²⁷ Malazgirt Savaşı için bakınız; M. Altay Köymen, Selçuklu Devri Türkiye Tarihi 264-279

²⁸ Anadolu Selçukluları ile Bizans arasındaki münasebetler için bakınız; V. Gordlevski Anadolu Selçuklu Devri 39-40

²⁹ Miryakefalon savaşı için bakınız, Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye 205-211

Osmanlı Devleti kurulurken Bizans Devleti son anlarını yaşıyordu. İmparatorluktaki iç bunalımların yanında her geçen gün artan dış baskılar da Bizans'ın çöküşünü hızlandırmıştır. Bizans üzerinde baskı kuran unsurların önemlileri şunlardır:

a- Türkler:

XIII. yüzyıl sonları ve XIV. yüzyılda Bizans'ın en önemli hasmı Türkler idi. Selçuklular'ın Bizans'ı Batı Anadolu'ya itmesinden sonra başta **Germiyan, Saruhan, Karesi ve Osmanlılar** olmak üzere Anadolu Beylikleri Bizans'ı tamamen Anadolu'dan atmaya çalışıyorlardı.

Batı Anadolu'daki Bizans toprakları bir bir Türkler tarafından fethediliyordu. Aydınoğulları; Ayasuluğ, Güzelhisar, Çeşme, Sultanhisar, Bozdoğan, Yenişehir, Birgi, Balot, Nazilli, Kuşadası, Urla, Karacakoyunlu, Ezine, Akçaşehir, Sivrihisar ve Bayındır taraflarını Bizans İmparatorluğu'ndan aldılar. ³⁰

Balıkesir dolaylarını Karesi Bey fethederken, Alaşehir'in batısından Ege'ye kadar olan yerleri Saruhan Bey Bizans'tan aldı.³¹ Aydınoğulları 1326 yılında İzmir'i de alarak Ege denizine dayandılar. ³²

Germiyan Beyi Yakup b. Alişir, Kütahya, Tavşanlı, Gediz, Emed, Simav, Eşme, Kula, Selendi, Banaz, Denizli, Gököyük ve Çarşamba taraflarını Bizans'tan kopardı. ³³ Osmanlılar ise Bizans'ın elinden Bilecik, İnegöl, Yarhisar, Karacahisar, Bursa, İznik ve İzmit gibi önemli merkezleri alarak Bizans'ı Anadolu'dan attılar.

Bizans Anadolu'daki topraklarını XIV. yy. ortalarına kadar tamamen Türkler'e bırakarak Anadolu'dan ebediyen çekilmek zorunda kalmıştır. Anadolu'nun kaybı Bizans için hem askeri hem de siyasi bir darbe idi. Bu toprak kayıpları ile İmparatorluk küçük bir devlet haline gelirken tüm kaynaklarını da kaybetmiş oluyordu.

b- Venedik:

Merkezi Kuzey İtalya'da Adriyatik sahillerinde bulunan Venedik, Haçlı Seferleri'nin akabinde güçlenerek Akdeniz'i hakimiyetine almıştır. Her geçen gün güçlenen ve dünya ticaretini denetimine almak isteyen Venedik için Bizans liman ve adaları çok cazipti. Bizans'ın da güçsüzlüğünden faydalanarak Venedik, İmparatorluk'tan Modon, Karon, Nakasos, Andros, Paros, Tinos, Santorin Seriga,

³⁰ Geniş bilgi için bakınız. Dr. Hikmet Akın, Aydınoğulları Tarihi

³¹ Saruhanoğullarının Bizans ile olan mücadeleleri hakkında geniş bilgi için bakınız; M. Çağatay Uluçay, Saruhanoğulları

³² İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. I. 66

³³ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. I. 59

Nagrapon ve Girit'i aldı. ³⁴ Bizans için özellikle ekonomik yönden büyük önem taşıyan bu liman ve adaların kaybı imparatorluğun çöküşünü daha da hızlandırdı. Yukarıdaki işgallerin yanısıra her geçen gün imparatorluk üzerindeki baskısını arttıran Venedik, Bizans'ın karasularını serbestçe kullanma yoluna gitmiş ve her yıl imparatorluktan yeni yeni tavizler koparmıştır. 1305'de Bizans İmparatoru, Venedik'e verilmiş olan imtiyazları kaldırmayı düşünmüşse de Venedik donanması Prens Adaları'nı yağmaladığı için imtiyazlar yenilenmiştir.

c- Ceneviz:

İtalya'nın batı sahillerinde yer alan Ceneviz de, Venedik'le beraber Haçlı Seferleri sonunda ve Bizans aleyhine olarak güçlenmiştir. Bizans'ın çöküşü karşısında İmparatorluk mirasından en çok pay alan devletlerden birisi de Ceneviz olmuştur. Cenovalılar; Foça, Sakız, Midilli, Kefe, Tuna, Amasra ve Galata'yı kontrollerinde bulunduruyorlardı. XIV. asrın ortalarına doğru, Bizans üzerinde Ceneviz nüfuzu o derece artmıştı ki kendilerinden habersiz hiç bir Rum gemisi Karadeniz'e açılmazdı.³⁵

Ceneviz, Venedik'in en büyük rakibi halinde idi. Bu iki devlet arasında rekabetin yoğunlaştığı bölge de Bizans karasularıydı. 1294 yılında Venedik, Doğu Akdeniz sahillerindeki nüfuzunu kaybedince Ege ve Karadeniz'deki etkisini arttırmak istemişti. Onların bu isteği Venedik'le Ceneviz arasında savaşa sebep olurken savaş alanı da Bizans suları idi. Bu savaş sonunda Ege adalarının büyük bölümü Venedik'in eline geçmiştir. ³⁶ 1375'de ise Venedik, Bizans'a baskı yaparak Ceneviz kontrolündeki Bozcaadayı almıştır.

Görüldüğü gibi gerek Venedik ve gerekse de Ceneviz Bizans üzerinde, özellikle denizlerde büyük baskı kurmuşlardır. Bu iki devlet Bizans'a ait olan ada ve limanları işgal edebilmek için de daha çok Bizans'la değil de birbirleri ile mücadele etmişlerdir.

d- Sırbistan:

Bizans İmparatorluğu tarafından VII. asırda **Avar** saldırılarını durdurmak amacı ile Balkan hududuna yerleştirilen Sırplar, İstefan Uroş (1243-1276) ve Draguten (1276-1282) zamanında Bizans ve Bulgarlar aleyhine büyüyerek hatırı sayılır bir devlet haline geldiler.³⁷ Miloten (1282-1321) ve II. İstefan Uroş (1321-1331) zamanlarında ise Sırbistan Arnavutluk'u işgal ederek Adriyatik'e ulaştı. Sırplar'ın en meşhur kralları olan **İstefan Duşan** (1331-1355) Büyük Sırbistan'ı kurmak amacı ile uzun süre başta Bizans olmak üzere düşmanları ile çatışmaya girdi. 1334'de Batı Makedonya'yı istila

³⁴ Ahmet Refik, a.g.e. s. 64

³⁵ Ahmet Refik, a.g.e. s. 64

³⁶ M. V. Levtchenko, Bizans, s. 341

³⁷ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 195

eden Duşan, daha sonra Avlonya ve Yanya'yı da kontrol etmeyi başarmıştı. Trakya'ya kadar inen Sırplar, Bizans'ın içinde bulunduğu iç karışıklıklardan da faydalanarak Bulgarlar'la ittifak yapıp 1345'de Meriç'e kadar ilerlediler.

Bizans'a karşı kazandığı başarılarla şımaran Duşan, müttefik sıfatı ile Bulgaristan'ı kontrolüne aldıktan sonra İstanbul'u zaptederek İmparator olmanın hesabını yapmaya başladı. 1346 yılında Serez'i de alan İstefan Duşan İstanbul'daki Patrik'i tanımadığını açıklayarak kendisini Sırplar'ın ve Rumlar'ın hükümdarı ilan etti ve yeni bir patrik atadı. Yeni atadığı Patrik'in elinden de İmparatorluk tacını giydi. Bu gelişme üzerine İstanbul Patrik'i, Duşan'ı afroz etti. ³⁸ Afroz edilen Duşan'ın İstanbul'a saldırma ihtimali şehirde büyük bir panik meydana getirdi. Ancak Duşan'ın donanması olmadığı için bunu yalnız gerçekleştirmesi mümkün değildi. Bu yüzden Duşan Venedik'le anlaşma zemini aramış, ancak Venedikliler Duşan'a destek sözü vermekle beraber onun daha fazla güçlenmesini istemedikleri için gerekli yardımı yapmamışlardır.

İstefan Duşan, Venedik'ten umduğu yardımı alamayınca Orhan Gazi ile antlaşmak istemiş; hatta kızını vermeyi teklif etmiş ise de Orhan Gazi işbirliğine yanaşmamıştır. Çünkü; Orhan Gazi, Osmanlı Devleti'nin geleceği için Duşan'ı Bizans'tan daha tehlikeli görüyordu. Bu yüzden Duşan'la değilde O'na karşı Bizans'la işbirliği yapmayı uygun görmüştür. 1355 yılına kadar mücadelesini sürdüren Duşan'ın bu tarihte ölmesi ile beraber Sırp tehlikesi de ortadan kalkmış ve Bizans birazcık da olsa rahatlamıştır.

e- Bulgarlar:

Köken itibari ile Türk olan Bulgarlar 1186 yılında Romenler'in de desteği ile devletlerini kurdular. Bulgar Çarı Svetslov, Bizans'ın dahili mücadelelerden kaynaklanan zaafını değerlendirerek Karadeniz sahillerindeki Yanbolu, Misivri, Ahyolu ve Süzebol'u Bizans'tan almıştı. Çar Svetslav'dan sonra çıkan dahili kavga Bulgarlar'ın başına Vidin prensi Mihal'in geçmesi ile neticelenmiştir. ³⁹

Çar Mihal, uzun süre İstanbul'u ele geçirmekle uğraşmış ise de Bizans'ın yanısıra Sırplar'la da mücadele etmek zorunda kalması hülyasını gerçekleştirmesini engellemiştir. Çar Mihal'in 1330 Haziran'ında Sırplar'la yaptığı Köstendil Muharebesi'nde maktul düşmesi ile Bizans rahatlamıştır.

Çar Mihal'in ölümünden sonra Bulgaristan'da çıkan iç karışıklıkları değerlendiren Bizans Yanbolu, Aydos, Anyolu, Misivri'yi kontrol etmiştir. Ancak uzun bir mücadeleden sonra Sırplar'ın da desteği ile Bulgar çarı olan İvan Aleksandır,

³⁸ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 196

³⁹ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 188

Bizans'a kaptırılan toprakları tekrar geri almıştır. İvan döneminde büyük ölçüde Sırlar'ın kontrolüne giren Bulgarlar eski güçlerini kaybederek Bizans için ciddi bir tehlike olmaktan çıkmışlardır.

f- Latinler:

1204 yılında IV. Haçlı Seferi sırasında İstanbul'u işgal etmiş olan Latinler'i Bizans, 1261'de İstanbul'dan çıkarmıştır. 40 1305 yılında Latinler İstanbul'u tekrar işgal etme hesapları yapıyorlardı. Papa yeni bir Latin saldırısı ile İstanbul'un işgali için Avrupa devletlerini kışkırtıyordu. Papa V. Kleman İstanbul'un işgali için Fransa kralı Güzel Filip'i Latinlerin liderliğine hazırlıyordu. Napoli Kralı Şarl dö Valva ile Venedikliler'i de sefere katılmak için devamlı teşvik eden Papa'nın oluşturduğu tehdit İstanbul'da huzursuzluğu artırıyor. İstanbul'daki bu Latin baskısı 1314'de Fransa kralı Güzel Filip'in ölümüne kadar sürdü. 41 Güzel Filip'in ölümünden sonra Papa hedef değiştirerek Memlûkler'in Kıbrıs ve Kliya bölgesindeki Ermeniler üzerindeki baskılarını kırmaya çalıştı. Papa'nın Latinler için Memlûkler'i hedef göstermesi Bizans'ı biraz olsun rahatlatmıştır.

E- EKONOMİK DURUM

İlk dönemlerde Bizans İmparatorluğu'nun ekonomik yapısı incelendiğinde siyasi gücüne bağlı olarak ekonomik durumunun da fevkalade iyi olduğu görülmektedir. İmparatorluk ekonomisini; Mısır, Anadolu ve Mezapotamya gibi verimli toprakları ile meşhur olan eyaletler ayakta tutuyordu.

Bizans ekonomisinin önemli kaynaklarından birisi de ticaretti. Uzakdoğu'nun zenginliklerini Avrupa'ya taşıyan İpek ve Baharat yollarının İmparatorluk topraklarından geçmesi Bizans'a ciddi gelir sağlıyordu. Ayrıca Bizans, Karadeniz ve Akdeniz ticaretini de asırlarca elinde bulundurmuştur. Çok geniş sınırlara sahip olan Bizans ülkesinde değişik iklim türlerine bağlı olarak çeşit çeşit bitki türleri, meyveler ve değişik ürünler bir arada bulunuyordu.

Bizans İmparatorluğu'nun VII yy. ortalarına doğru başlayan siyasi çöküşü ekonomiyi de çökertmişti. Özellikle müslüman Araplara karşı ülke savunması için harcanan paralar mali kaynakları tükettiği gibi başta Mısır, Suriye ve Filistin olmak üzere eyaletlerin birbiri ardısına müslümanların eline geçmesi devletin gelir kaynaklarına indirilen ağır darbeler idi.

Osmanlılar'ın zuhuru sırasında Bizans İmparatorluğu'nun mali durumu uzun

40 Y. Boyunağa, Tebliğinden Günümüze İslam Tarihi, s. 632

41 İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 131

süredir devam eden çöküşe bağlı olarak iyice bozulmuştu. Gelirler sürekli olarak azalırken, ülkeyi korumak için yapılan harcamalar, giderleri anormal bir şekilde artırıyordu.

Bizans Devleti'nin en önemli gelir kaynağı diyebileceğimiz ziraat gelirleri her geçen gün azalıyordu. Tarıma en elverişli ve zengin toprakların bulunduğu Anadolu'nun Türkler'in eline geçmesi Bizans maliyesine vurulan büyük bir darbe idi. Türkler, Anadolu'yu Bizans'tan kopartırken Sırp ve Bulgarlar'ın da Makedonya'yı ele geçirmesi imparatorluğun mali çöküşünü daha da hızlandırıyor. 42

Kaybedilen toprakların ekonomi üzerindeki menfi tesiri bir yana elde bulunan topraklarda da devletin tam hakimiyeti yoktu. Ülke topraklarının büyük bir bölümü; devletin vergi alamadığı zâgedan sınıfı, feodal beyler, malikane sahipleri ve kilise kontrolünde bulunuyordu. Devlet imtiyazlı kimselerden alamadığı vergi yükünü de fakir halka yüklemişti. Halkın bir bölümü mülk sahipleri tarafından ezilirken diğer bir bölümü de devlet tarafından eziliyordu.43

Geniş topraklara sahip olan asillerin topraklarını köylüler işliyorlardı. Ancak bu köylüler kendileri veya devletleri için değil, efendileri için üretiyor ve ürettiklerini de devlete değil efendilerine veriyorlardı.

Yine, değişik bölgelerde hakimiyet kurmuş olan feodal beyler nüfuz bölgelerinden vergi topluyorlardı. Bu tür bölgelerde yaşayan halk hem bağlı buldukları malikane sahiplerine hem de devlete vergi ödemek durumunda idi.

Bizans İmparatorluğu'nda kilisenin toplumdaki ağırlığına bağlı olarak ekonomik gücü de oldukça fazla idi. Ülke topraklarının önemli bir bölümü kilise kontrolünde olup buralardan normal vergiler alınmadığı gibi olağanüstü durumlarda toplanan tekaliflerden bile kilise muaf tutulurdu. Ülkenin en zenginleri arasında yüksek dereceli papazlar ve manastır keşişlerinde de yer alırdı. Şehirlerdeki en güzel binalar, en güzel dükkanlar, en güzel arsalar hep keşişler. 44

Ülke topraklarının büyük bir bölümü ise dirliklere ayrılarak komutanlara verilmişti. Bu topraklardan da devlet vergi almaz sadece askeri yönden faydalanabilirdi. Zira dirlik sahipleri devletin asker ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılıyorlardı. 45

Ülke topraklarının büyük bir bölümünden vergi alamayan Bizans

42 Ahmet Refik, Bizans Karşısında Türkler, s. 62

43 Ahmet Refik, a.g.e. s. 63

44 M. V. Levchenko, Bizans, s. 343

45 Ahmet Refik, a.g.e, s. 64

Hükümetleri'nin güç yetirebildikleri köylü sınıfının vergilerini devamlı artırmalarının yanısıra vergilerin toplanışı sırasında da bu sınıfa şiddetli baskı yapılması ve zulmedilmesi halkı canından bezdirmişti. Halk devlete karşı isyan noktasına geldiği gibi devlet idaresinden kopup yeni idarelerinin kontrolüne girme yolları arıyordu. Özellikle Türkler'in kontrolüne geçen topraklardaki halkın yaşamındaki müsbet değişiklikler halen Bizans'a bağlı halkı Türk idaresine müştak hale getiriyordu. Bazı bölgelerde halk Türkler'i davet ediyordu. Vergi zulmünden dolayı herşeyini bırakarak dağlara ve ecebi memleketlere kaçan pek çok Rum ailesi vardı. ⁴⁶

Bizans İmparatorluğu'nda devletin ve soyluların ağır baskısı altında sahip oldukları her şey zorbalıkla ellerinden alınmış olan halkın devletlerine ve soylulara karşı duydukları kin ve nefret Osmanlı Devleti'nin işine yaramıştır. Osmanlı Devleti, Bizans aleyhine hızlı bir şekilde genişlerken halk hiç bir direniş göstermeyerek rahatlıkla Osmanlı idaresine girmiştir. Yine Osmanlı Devleti'nin Bizans'tan aldığı topraklarda yaşayan halk arasında fetihten sonra hiçbir isyan hareketinin görülmemesi Osmanlı yönetiminin mükemmelliğine bağlı olduğu kadar, halkın Bizans yönetimine karşı memnuniyetsizliğinde bir neticesidir.

Bizans İmparatorluğu'nun en önemli gelir kaynaklarından birisi de dünya ticaretinden alınan paydır. Ancak XIII. yy.'ın sonlarına gelindiğinde Bizans'a ait önemli ticaret merkezleri bu dönemde dünya ticaretini büyük ölçüde kontrol eden Venedik ve Ceneviz'in eline geçmişti. Venedik ve Ceneviz, Bizans'ın transit ticaret merkezlerini kontrol etmenin yanısıra İmparatorluğun dahili ticaretini de büyük ölçüde kontrollerine almışlardır.

Foça, Sakız, Midilli Ceneviz'in elinde olduğu gibi Karadeniz'deki Tuna, Kefe Trabzon, Amasra da Ceneviz müstemlekesi idi. Ayrıca Cenevizliler başkentteki Galatayı'da kontrollerinde bulunduruyorlardı. XIV. asrın ortalarına doğru Ceneviz nüfuzu o derece artmıştı ki kendilerinden habersiz hiç bir Rum veya Venedik gemisi Karadeniz'e açılmazdı.

Venedik Devleti ise Bizans İmparatorluğu'ndan Modan, Karon, Nakaros, Andros, Paros, Tinus, Santorin, Seriga, Nagrapon ve Girit'i almayı başarmıştı. Ayrıca Venedik'in İstanbul'da ve Selanik'te bulunan cemaatleri sayesinde buralarda da ciddi nüfuzu vardı.

Venedik ve Ceneviz devletleri dünya ticaretini kontrol etme hususunda devamlı rekabet halinde olup bu rekabetin temerküz ettiği alan da Bizans toprakları idi. Venedik ve Ceneviz zaman zaman aralarındaki mücadeleye, baskı yaparak Bizans'ı taraf yapıyorlardı. Mesela, 1375'de Venedik, Bizans'a baskı yaparak Bozcaada'yı

⁴⁶ Ahmet Refik, a.g.e. s. 62

Ceneviz'den almayı başarmıştır. Bu seferde Ceneviz, Bizans İmparatoruna karşı (V. Yuannis) kanlı bir saray ihtilali tezgahlayarak onu iktidardan düşürmüştür. 47

Venedik ve Ceneviz Bizans'ın ticaret merkezlerini bir bir kontrol ederek Bizans ekonomisini çökertirken imparatorluk sadece bu iki devletle uğraşmak durumunda değildi. Bu iki devletin yanısıra Floransalı, Angonalı, Rokozalı, Barselonlu, Marsilyalı tüccarlar da çökmekte olan Bizans İmparatorluğu'nun zengin mirasından pay almak için hem kendi aralarında hem de Venedik ve Cenevizli tüccarlarla çekişiyorlardı. 48

İmparatorluğun mali çöküşü karşısında çaresiz olan hükümetler bazen gurur meselesi yaparak bazen de çöküşe aldırılmayarak ihtişamlarını sürdürmeye çalışıyorlardı. Saray harcamaları her şeyin önünde tutuluyordu. Zira Bizans'ın ihtişamını gerek dış dünyaya karşı ve gerekse de halka karşı saray temsil ediyordu. Gerektiğinde ülke savunmasına ayrılan ödenekler kısıyor ama saray harcamalarında hiç bir kısıntıya gidilmiyordu. Ordu ve donanma her geçen gün çöküyor, kaleler yıpranıyor, ülke toprakları işgal ediliyor, asker ve silah sıkıntısı çekiliyor, bütün bunlara rağmen devletin üç-beş kuruşluk gelirleri sarayda tüketiliyordu. Saray için yapılan bütün bu fedakarlıklara rağmen sarayın ihtişamı da korunamıyordu. 1347 yılında yapılan İmparator **V. Yuannis Paleologos**'un düğün töreninde eskiden olduğu gibi yemekler altın ve gümüş kaplarda değildi. Onların yerini kalaylı bakır kaplar ve toprak kaplar almıştı. Hükümdarın kostümü ve tacı elmas yerine yalancı taşlarla müzeyyendi. 49 İmparatorluğun çöküşünü gizlemek ve sarayın ihtişamını korumak için yapılan bütün fedakarlıklar bile buna yetmiyordu.

Bizans Devleti'nin mali çöküşünde dış saldırıların da payı büyüktü. Devlet düşman saldırılarını önlemek için çoğu zaman ücretli askerler kiralar ve bunlara yüklü miktarda paralar öderdi. Harcanan paralara rağmen saldırılar durdurulamıyordu. İmparatorluk toprakları başta Türkler tarafından olmak üzere devamlı yağmalanıyordu. Ücretli askerler bu yağmaları durduramadıkları gibi fırsat bulduklarında kendileri de yağmalamaktan geri durmuyorlardı.

İmparatorluk varlığını devam ettirebilmek için ücretli askerlere ödediği paraların yanısıra zaman zaman da düşman akınlarını durdurabilmek için saldırgan devletlere vergi öderdi. 50 Bizans'ın düşmanları da daha çok saldırılarında İmparatorluğun ekonomik kaynaklarını hedef alıyorlardı. Venedik ve Ceneviz'in bu konudaki politikasını az önce özetlemiştik. Osmanlıların da politikası bu yönde idi. Bizans'tan alınan İznik İmparatorluğun ipekçilik, dokumacılık ve çömlekçilik; Bursa ipekçilik, dokumacılık,

47 Ahmet Refik, a.g.e. s. 64-65

48 Ahmet Refik, a.g.e. s. 66

49 Ahmet Refik, a.g.e. s. 68-69

50 Ahmet Refik, a.g.e. s. 69

merkezleri olduğu gibi İzmit önemli bir ticaret merkezi idi. ⁵¹

Bizans İmparatorluğu'nun her geçen gün çöken ekonomisini düzeltmekte mümkün olmuyordu. İmparatorluk yabancı devletlerin baskısından kurtulmak için zaman zaman bazı çırpınışlar yapmış ancak dış baskıları aşamamıştı. Mesela; 1305'de İmparator Venedik'e daha önce verilmiş olan ayrıcalıkları kaldırmak istemiş ancak Venedik donanmasının Prens adalarını yağmalaması üzerine bu düşüncesinden vaz geçerek daha önce iki devlet arasında imzalanmış olan muahedelerin yenilenmesini kabul etmiştir. ⁵² İmparator Kantekuzen ise gümrük vergilerini yeniden düzenleyerek ticarete canlılık getirmek ve devlet gelirlerini arttırmak istediğinde karşısında çıkarlarını kaybetmekten korkan Ceneviz'i bulmuştur. Ceneviz bunu engellemek için Bizans'ın Haliç'teki ticaret gemilerini yaktığı gibi tersanesini de tahrib etmiştir. ⁵³

Yabancı devletler karşısında çaresiz kalan İmparatorlar bozulan ekonomilerini halktan aldıkları vergileri arttırarak düzeltmeye çalışmışlardır. Mesela **VIII. Mihail Paleogos** zamanında halktan alınan vergiler aşırı derecede artırılmıştı. Zaten sıkıntı içersinde olan halk bu gelişme karşısında yer yer isyan etmiştir. VIII. Mihail ayrıca o zamana kadar devlet için asker besleyen ve vergiden muaf olan köylülerden de vergi alma yoluna gitmiştir. Devletten maaş alan komutanların maaşlarını kesen İmparator daha da ileri giderek maaşlarını kestiği komutanlardan vergi alma yoluna gitmiştir. Bu durum da komutanlar ve halkın devletten kopmasına sebep olmuştur. ⁵⁴ Ekonomik çöküntü karşısında devletine düşman olan Bizans halkı Osmanlılar'ı bir kurtarıcı olarak görmüştür.

⁵¹ İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, 132-133

⁵² Ahmet Refik, a.g.e. s. 64

⁵³ Ahmet Refik, a.g.e. s. 65

⁵⁴ Ahmet Refik, a.g.e. s. 23

II- XIII. YÜZYIL SONLARI VE XIV. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI BEYLİĞİ'NİN GENEL DURUMU

Osmanlı Devleti'ni kuran Kayılar Oğuzların Bozok koluna mensup olup Gün Han'ın soyundandırlar.⁵⁵ Kayılar'ın **Ertuğrul Bey** döneminde meskun oldukları ve Osmanlı Devleti'ni kurdukları **Söğüt-Domaniç** bölgesine ne zaman ve nasıl geldikleri konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. En muteber rivayete göre Kayılar 1071 yılında kazanılan **Malazgirt Zaferi**'nin ardından Anadolu'ya girmişlerdir.⁵⁶ Kayılar'ın büyük bir kısmı Diyarbakır yöresine yerleşirken Osman Bey'in ataları Ahlat'ı yurt edinmişlerdir. Ahlat Bölgesine yerleşen Kayılar, Moğol İstilasası'nın Anadolu'yu tehdit etmesi üzerine vatanlarını bir kez daha terk etmişlerdir. Ahlat'tan göç eden Kayılar'ın nereye gittiği konusunda iki farklı rivayet mevcuttur. Kaynaklarda daha çok üzerinde durulmasına rağmen Mardin dolaylarına göç edilmiş olma ihtimali zayıftır.⁵⁷ Kayılar Ahlat'ı terkettikten sonra büyük bir ihtimalle Erzincan dolaylarına göç etmişlerdir. Ahlat'ı terk ederek Erzincan dolaylarına göç eden Kayılar Sultan Alaeddin Keykubat'tan yurt istemişlerdir. Alaeddin Keykubat da Kayıları Ankara yakınlarındaki Karacadağ'a yerleştirmiştir.⁵⁸

Ertuğrul Bey, idaresinde Karacadağ'a yerleşen Kayılar, Selçuklular'a bağlı olarak Bizans topraklarına çeşitli akınlar düzenlemişler ve bu akınlar neticesinde önce Karacahisar'ı daha sonra da Söğüt ve Domaniç bölgesini fethederek bu bölgeye yerleşmişlerdir.⁵⁹ Ertuğrul Gazi, Bizans aleyhinde devamlı genişleyerek topraklarını 4800 km²'ye çıkarmıştır. Ertuğrul Gazi 1281 yılında ölmüştür.

Osmanlı Beyliği kurulduğunda ciddi bir siyasi teşkilatı yoktu. Osmanlı ailesinin reisi olan şahıs aynı zamanda ülkenin de reisi olarak kabul ediliyordu. Bu anlayış İslam öncesine dayanan Türk hakimiyet anlayışının bir yansıması idi. Yine aynı hakimiyet anlayışına göre padişah memleketin sahibi sayılırdı. Padişahın tebanın malı ve canı üzerinde tasarruf hakkı mevcuttu. Her türlü kuvvet padişahın elinde idi. Ancak padişahlar ülkeyi keyfi değil, kanun nizam ve ananelere dayanarak ve muamelatın icaplarına göre yönetirlerdi.⁶⁰

⁵⁵ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., I, 93.

⁵⁶ Y. Öztuna, Osmanlı Devleti Tarihi, III, 63.

⁵⁷ Y. Öztuna, Osmanlı Devleti Tarihi, III, 65.

⁵⁸ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., I, 101.

⁵⁹ İ.H.Uzunçarşılı a.g.e., I, 102.

⁶⁰ Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Osmanlıda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, S. 2.

Osman Bey döneminde Beylik törelere göre idare edilirken Orhan Gazi devrinden itibaren yavaş yavaş siyasi teşkilatlanma başlamıştır. Selçuklular'da olduğu gibi Osmanlılar'da da devlet yönetimine yardımcı olması amacıyla divan teşkilatı kurulmuştur. İlk defa Orhan Gazi devrinde kurulan Divan teşkilatı padişahın yönetimdeki en büyük yardımcısı olmuştur.⁶¹ Ayrıca Orhan Gazi döneminde yönetimde padişaha yardımcı olması amacı ile vezir tayin edilmiştir.

XIV. yüzyılın ilk yarısında Osmanlılar yavaş yavaş devlet teşkilatlarını kurarak beylikten devlete geçmişlerdir. Bu dönemde Osmanlılar'da ülke içerisindeki siyasi istikrar bu teşkilatlanmayı kolaylaştırmıştır. Aynı dönemlerde Osmanlılar'ın mücadele ettikleri Bizans İmparatorluğu'nda siyasi çekişmeler had safhada bulunuyordu. Osmanlılarda Bizans'ın aksine dahili bir mücadelenin bulunmaması onları Bizans'a üstün kılan mühim sebeplerden birisi olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu yıllarda Osmanlı ülkesinde siyasi istikrara bağlı olarak içtimai bir huzur da mevcuttur. Bizans'ın aksine halk arasında her hangi bir sınıf farkının olmaması halkı kaynaştırmıştır. Bazı tarihçiler yapay ayırımlara giderek Osmanlı halkını da **Askeri Sınıf** ve **Reaya** olmak üzere ikiye bölmüşlerdir. Bu tasnif yapay olup halk içersinden konularından dolayı ikinci bir sınıf (askeri sınıf) çıkartılmıştır. Halkından kopuk bir askeri sınıf yoktur. Reaya içersinden bazılarını devlet tarafından askeri görev verildiğinde askeri sınıfa dahil olurlardı. Buna mukabil askeri sınıftakiler de askerlik ve memuriyetleri sona erdiğinde reaya olarak kabul edilirdi.⁶²

Kanunlar karşısında halk birbirine kesinlikle eşit idi. Hatta padişah ile halk arasında hukuk yönü ile bir hak ayrımı mevcut değildi. Bunun bir sonucu olarak da Osmanlı toplumu kardeşlik düşüncesi ile birbirlerine kenetlenmişti. Osmanlı toplumunda Bizans'ta olduğu gibi dini bir çekişme de yoktu. Müslüman halk arasında büyük bir çekişme olmadığı gibi zamanla Osmanlı Devleti sınırları içersine alınan gayr-i müslimlerle müslümanlar arasında da her hangi bir huzursuzluk yaşanmamıştır.

Osmanlılar'da içtimai dengeleri rahatsız edebilecek en büyük tehlike Türkmen göçleridir. Kitleler halinde Osmanlılar'a katılan Türkmenlerin yurt sorunu içtimai ve iktisadi açıdan bir tehdit olmuşsa da Osmanlı Beyleri bu tehditten istifade etmişlerdir. Yeni fethedilen yerlere Türkmenler yerleştirilmiş, hem onların yurt ihtiyaçları karşılanmış hem de askeri güçlerinden istifade edilmiştir. Öncelikle Batı Anadolu sahillerine yerleştirilen göçmenler Rumeli fütuhatının ardından 1357 yılından itibaren Rumeli'ye nakledilmişlerdir.⁶³

⁶¹ Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Siyasal Yapı, S, 2.

⁶² Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, a.g.e. S. 92.

⁶³ Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu a.g.e. S. 100.

XIV yy'a girilirken Osmanlılar iktisadi yönden de Bizans'a göre daha avantajlı idiler. Bizans'ın ekonomisinin iflas ettiği daha önce görmüştük. Aslında Osmanlı ekonomisi de XIII. yüzyıl sonlarında pek parlak değildir. Bu yüzyılda yaşanan Moğol istilası sırasında Anadolu'yu yağmalayan Moğollar Anadolu'nun tüm kıymetlerini ülkelerine taşımışlardır. Moğol istilası ile Anadolu'da sanayi tamamen durmuş, hayvancılık eski önemini yitirmişti. Tarım alanında da Anadolu insanı kendi ihtiyaçlarını kıt kanaat karşılayabiliyordu.⁶⁴

Anadolu'da ki bu ekonomik bunalım Selçuklular'ı ve Anadolu Beylikleri'nin büyük kısmını çökertmesine rağmen Osmanlılar bu çöküşten fazla etkilenmemişlerdir. Osmanlılar'ın Bizans aleyhine yürüttükleri fetih politikası bu ekonomik tıkanıklığın aşılmasında en önemli çıkış yolu olmuştur. Moğollar'ın yakıp yıktığı, yüzbinlerce insanın sürekli göç halinde bulunduğu, sanayisi, ticareti baltalanmış, ekonomisi iflas etmiş bir Türkiye'yi pek çok olumsuzluğa rağmen kısa zamanda ayağa kaldıran Osmanlı yönetiminin bu başarısında askeri kabiliyetleri olduğu kadar geliştirdikleri mükemmel devlet teşkilatları da etkili olmuştur.⁶⁵

Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde Osmanlı halkının büyük bölümü göçebe olarak yaşıyorlardı.⁶⁶ Başta Osmanlı ailesi olmak üzere göçebe yaşayan Osmanlılar için en önemli geçim kaynağı hayvancılık idi. Hatta Osman Bey Rum tefurları ile hediyeleşirken bile onlara koyun sürüleri hediye ederdi. Hayvancılığın yanısıra tarım ve kısmen de sanayi Osmanlı ekonomisini ayakta tutuyordu. Özellikle kilim dokumacılığında Osmanlılar mahirdirler. Osmanlı ekonomisini savaşlarda elde edilen ganimetler de takviye ediyordu.

Osmanlı ekonomisi kendi içinde bağımsız değildi. Rum ekonomisi ile Türk ekonomisi zamanla kaynaştı. Orhan Gazi devrinde çevredeki sanayici Rumlar ile Kütahya, Eskişehir, Balıkesir yöresindeki hayvancılık ve tarımla uğraşan Türkler kaynaştılar. Ayrıca Orhan Gazi; Ankara, Tokat istikametine doğru genişleyerek Tebriz üzerinden gelen doğu mallarını Rum pazarlarına taşıdı. Aradaki dini ve kültürel farklılığa rağmen Türk ve Rum toplumları ekonomik yönden kaynaştılar.⁶⁷

Osmanlı'daki ekonomik refahın en mühim sebebi ekonomik zenginlikten ziyade toplumdaki ekonomik denge idi. Halk arasındaki gelir dağılımında her hangi bir adaletsizlik mevcut olmadığı gibi devletin Bizans'ın aksine halktan aldığı vergileri düşük tutması halk ile devleti kaynaştırmıştır.

⁶⁴ Necdet Sevinç, Osmanlı'nın Yükselişi ve Çöküşü, s. 71-72.

⁶⁵ Necdet Sevinç, a.g.e., s. 74-75.

⁶⁶ Aşıkpaşazade, s. 22.

⁶⁷ İsmet Parmaksızoğlu, Türklerdeki Devlet Anlayışı, S. 48-50.

Osmanlı Beyliği askeri açıdan belki sayı olarak güçlü bir ordusu yoktu. Ancak askerin gayretli ve disiplinli olması ve yüksek hasletler için mücadele etmesi Osmanlı ordusuna muhteşem bir g kazandırmıştır. Ayrıca Bizans, Osmanlı dışında pek çok düşmanla mücadele ederken Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerde Anadolu Beylikleri ile iyi geçinip tüm gücünü Bizans'a karşı kullanması Osmanlılar için büyük bir avantaj olmuştur.

Kısacası kuruluş anında Osmanlı Beyliği Bizans'a göre siyasi, askeri, ekonomik içtimai vb. her yönden daha avantajlı idi. Osman Bey ve Orhan Gazi, sahip oldukları kıymetleri iyi değerlendirmiş ve Bizans toprakları üzerinde kurdukları devletlerini Bizans yine onun aleyhine geniőletmişlerdir.

III- OSMANLILARI' BİZANS'LA MÜNASEBETE ZORLAYAN SEBEPLER

A- GÖÇMENLERE YURT BULMA DÜŞÜNCESİ

Orta Asya bölgesinde yaşayan Türkler ilk çağdan itibaren çeşitli sebeplerle anayurtlarını terkederek başka bölgelere göç etmişlerdir. Göçlerde Türk boylarının kendi aralarındaki mücadeleler ile dış güçlerin baskısı gibi politik sebeplerin yanısıra Orta Asya'da coğrafi şartlara bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar ve bunların doğurduğu yeni arayışlar da etkili olmuştur. Ayrıca mücadele tutkusu gaza ve cihad arzusu da zaman zaman kitlelerin göçüne sebep olmuştur.⁶⁸

İran bölgesinde Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşu Orta Asya'dan bu bölgeye yüzbinlerce insanın göç etmesine sebep olmuştur. Kendi soylarından olan insanların İran bölgesinde büyük bir devlet kurduklarını, bu devletin geniş topraklara sahip olduğunu ve ahalisinin de çok zengin olduğunu haber alan Türkistan'daki Oğuzlar kitleleri halinde İran'a göç etmişlerdir. Selçuklu sultanları bir yandan Türkmenler'in yağma ve çapullarından kendi topraklarını korumak diğer yandan da kendi kardeşleri olan ve ordunun asıl kısmını teşkil eden Türkler'e "babalık" yaparak onlara toprak bulmak mecburiyetinde idiler. Bu problemin çözümü ile yakından ilgilenen Selçuklu prensi İbrahim Yenal Türkmenler'e "memleketim sizin oturmanıza imkân verecek kadar geniş değildir. Bu sebeple siz Anadolu'ya gidiniz, Allah yolunda cihad yapınız ve ganimet alınız. Ben de arkanızdan gelip size yardım edeceğim" diyerek Türkmenler'i Bizans hududuna sevk etmiştir.⁶⁹

İran bölgesine gelen Türkmenler önceleri Selçuklu Devleti tarafından baskı altında tutulmuşlar ve bu baskı karşısında Bizans hududuna yönelerek Anadolu'ya akınlar yapmak zorunda kalmışlardır. Daha sonraları ise Selçuklu Devleti Anadolu'ya gelen göçmen kitlelerini ve Anadolu akınlarını bizzat organize ederek Bizans'ı Anadolu'nun batısına doğru itmiştir.⁷⁰

Ayrıca Selçuklu sultanları tehlikeli gördükleri prensleri Anadolu'ya sevk ederek onların çıkaracakları dahili huzursuzluktan kurtuldukları gibi güçlerinden de istifade etmişlerdir.⁷¹

Orta Asya'dan Büyük Selçuklu ülkesine yapılan göçler Büyük Selçuklu

⁶⁸ Osman Çetin, *Anadoluda İslamiyetin Yayılışı*, s. 61-73.

⁶⁹ Oğuz Ünal, *Horasan'dan Anadolu'ya*, s. 79-80.

⁷⁰ M. Altay Köymen, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, s. 239-287.

⁷¹ Oğuz Ünal age. s. 80.

Devleti'nin tasfiyesinden sonra direkt olarak Anadolu'ya ve Anadolu Selçuklu ülkesine yapılmıştır. Anadolu Selçuklu sultanları da Büyük Selçuklu sultanlarında olduğu gibi kalabalık Türkmen kitlelerini yine Bizans hududuna sevk etmişlerdir. Selçuklular tarafından Bizans sınırına yerleştirilen Türk boyları arasında kıyılar da mevcuttur.

XIII. yüzyıl ortalarından itibaren Anadolu Selçuklu Devletinin Moğol hakimiyetine girmesi ve yavaş yavaş tasfiye olması ile göçmen Türkmenler bir yönden serbest kalırken diğer bir yönden de himayesiz kalmışlardır. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçuklular'ından sonra Türkmen göçlerini organize edecek ve gelen göçmenleri gaza ve cihad için istihdam ederek Bizans üzerindeki baskıyı devam ettirecek üçüncü bir güç odağına ihtiyaç duyulduğunda devreye Osmanlılar girmişlerdir. XIII. yüzyılın sonlarından itibaren göçmen Türkmenleri Osmanlı sultanları önce Marmara sahillerine daha sonra da Balkanlar'a yerleştirmişlerdir.

Osman Bey dönemi boyunca Moğol baskısından kaçarak Batı Anadolu'ya gelen göçmenleri Osmanlılar yeni fethedilen Bizans hudutlarına yerleştirmişlerdir. Böylece fethedilen bölgeler Türkleştirildiği gibi toprak arayışında olan göçebe Türkmenler'in de desteği alınmıştır. Orhan Gazi döneminde de aynı politika devam etmiştir. 1353 yılında Rumeli'ye geçilmesi Türkmenler'in istihdamı açısından bir dönüm noktası olmuştur. Yeni fethedilen Rumeli topraklarının Türkleşmesini sağlamak amacı ile Osmanlı idarecileri Batı Anadolu'daki Türkmenler'i kitleler halinde Rumeli'ye nakletmişlerdir. Bu göçlerin halkın isteğinden ziyade devlet zoru ile yapılması göçlere sürgün niteliği kazandırmıştır.⁷² İlk dönemlerde zoraki başlayan Rumeli'ye göçmen nakli daha sonraları da planlı bir şekilde sürdürülmüştür. Ancak sonradan gidenlerin büyük bölümü kendi iradeleri ile Rumeli'ye nakledilmişlerdir.

B- GAZA VE CİHAD DÜŞÜNCESİ

Gaza ve cihad İslam dininin temel esaslarından birisidir. Çok sayıdaki Ayet ve Hadis inanan insanları inandıkları Rableri yolunda canları ve malları ile mücadeleye davet etmektedir. Cihadın temel felsefesi ve gayesi ise bütün insanların İslam nimetinden faydalanmalarını sağlamaktır. Zira İslami anlayışa göre insanların gerek dünya ve gerekse de ahiret saadetleri Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği tevhid akidelerine bağlanma ve onun telkin ettiği düsturlara uymalarına bağlıdır. Allah (c.c.) tarafından İslam nimeti ile mükafatlandırılan müslümanların bir şükür borcu olarak kendileri tarafından benimsenen hakikatleri insanlığa duyurmaları ve tüm insanlığı bu düsturlar etrafında birleştirerek dünyada sulh-i umumiye tesis edip kimsenin kimseden şikayet etmediği bir nizamı kurmaları gerekmektedir. Tabii ki müslümanlar dinlerini yaymaya çalışırken tüm insanlar tarafından olmasa bile özellikle çıkarlarını kaybetme endişesi

⁷² İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., I, 179.

taşıyan bazı şer güçler onları engellemeye çalışacaklardır. İşte bu şekilde engellemeler olduğunda da müslümanlar davalarını anlatabilmek için gerekirse mücadele edeceklerdir. İslam dinini neşreden ve Allah yolunda cihad eden insanlara vaadilen cennet ve cennet nimetleri de müslümanların cihada olan arzusunu artırmış ve İslam tarihi boyunca Allah yolunda cihad etme aşkı ile yanıp tutuşan zümrelerin oluşmasına sebep olmuştur.

İslam kültürünü vahyin ışığında oluşturan Hz. Muhammed'in hayatı baştan sona cihadla geçmiş ve bu dönemde İslamiyet Arap Yarımadası'na yerleştirilmişti. İslam dininin Arap Yarımadası'nda dalga dalga yayıldığı VII. yüzyılda dünyanın en büyük gücü olarak kabul edilen Bizans'ın hemen güneyindeki bu gelişmelere kayıtsız kalması beklenemezdi. Müslümanların ardarda kazandıkları zaferlerin haberini alan Bizans İmparatoru **Heraklius** Arabistan'a ordu göndermeye hazırlanırken Hz. Muhammed daha atik davranarak Bizans üzerine ordu göndermiştir. Askeri hareketlere genelde bizzat katılan Hz. Muhammed Arabistan Yarımadası'nda Medine'nin hemen güneyinde Mekke Müşrik Devleti varlığını koruduğu için ülkesini savunmasız bırakarak aylarca sürecek olan **Mute Seferi**'ne bizzat katılmamıştır.⁷³ İki yıl sonra Bizans üzerine yapılan **Tebük Seferi**'ne ise Hz. Muhammed, Arabistan Yarımadası'nda İslam Devleti için hiç bir tehdit kalmadığından tüm gücünü toplayarak çıkmıştır.⁷⁴

Hz. Muhammed gerek yaptığı seferleri ile ve gerekse de beyanatları ile cihad yapmak isteyen müslümanlara önemli bir hedef olarak Bizans'ı göstermiştir. Bu yüzden Hz. Muhammed'den sonra da Bizans'la savaşlar devam etmiştir. Özellikle Hz. Ömer Dönemi'nde Bizans'a üstünlük sağlayan müslümanlar; Suriye, Filistin ve Mısır gibi üç büyük eyaleti İmparatorluktan kopartarak Anadolu'ya dayanmışlardır. Hz. Osman Dönemi'nin sonlarında (VII. yy'ın ortaları) Anadolu'nun güney doğusunda Bizans, İslam ilerleyişini durdurmuş ve iki taraf arasında denge kurulmuştur. Hz. Osman devrinde Anadolu'nun güneydoğusunda ortaya çıkan bu statüko asırlarca ne Bizans ne de Müslümanlar (Emevi-Abbasi) tarafından bozulamamıştır.

Dört asır boyunca bozulamayan İslam-Bizans mücadelesindeki bu dengeyi XI. yüzyılın sonlarına doğru Selçuklular bozmuş, önce yaptıkları akınlarla Bizans'ı yıpratırken ardından da 1071'de Malazgirt'te Bizans ordularını imha etmişlerdir. Malazgirt Zaferi'nin ardından Doğu ve Orta Anadolu tamamen İslam hakimiyetine girmiştir. Batı Anadolu sahilerine sıkışan Bizans, Türk ilerleyişini durdurmak amacı ile haçlı dünyasından destek istemiş;⁷⁵ yapılan haçlı seferleri ile XI. y.y.'ın sonunda Batı Anadolu, Bizans ile müslümanların arasında denge tekrar kurulmuş ve yeni bir statüko ortaya çıkmıştır. Batı Anadolu'daki bu denge iki asır sürmüş ne Selçuklular ne de Bizans

⁷³ Mute Savaşı için bakınız. M. Asım Köksal, İslam Tarihi Medine Dönemi, VIII, 49-101

⁷⁴ Tebük Seferi için bakınız. İbn'ül-Esir, İslam Tarihi, II, 256

⁷⁵ V. Gordlevski, A. Sel. Dev. s. 39-40.

bu dengeyi bozamamıştır. Bizans ile müslümanlar arasındaki tarihi cihadda Osmanlılar'ın en büyük fonksiyonları Batı Anadolu'daki bu tıkanıklığı aşip İstanbul'a ulaşarak Bizans'ı ortadan kaldırmak ve yaklaşık sekiz asırdır devam eden tarihi mücadeleyi sona erdirmek olmuştur.

Bizans hududundaki Osmanlılar daha devletlerini kurmadan Bizans'la mücadeleye başlamışlar ve Hz. Muhammed tarafından başlatılan İslam-Bizans mücadelesinde kendilerini Selçuklular'ın halefleri olarak kabul etmişlerdir.

Osman Bey, hayatı boyunca sürdürdüğü mücadelenin mahiyetini ve hedefini ölümünden hemen önce Orhan Gazi'ye vasiyetleri içerisinde anlatırken ondan da bu mücadeleyi sürdürmesini istemiştir.

Osman Bey oğlu Orhan Gazi'ye "Daima cihad ile beldenizi genişlet." diyerek kendisi tarafından takip edilen gaza ve cihad düşüncesinin devamını istemiştir. Osman Gazi'nin vasiyetinde en çok üzerinde durduğu hususlardan birisi gaza ve cihadı yapacak olan ordunun devamlı güçlü tutulmasıdır. Ordunun güçlü olması için de Osman Bey devamlı mücadeleyi tavsiye etmiştir. Osman Bey, oğluna orduya önem vermesini tavsiye etmekle beraber kesinlikle askeri gücüne güvenip gurura kapılmaması konusunda da sık sık kendisini uyarmıştır. "Benden ibret al ki bu diyarlara zayıf bir beğ olarak geldim. Hak etmediğim halde bunca inayet-i celile-i Rabbaniye'ye nail oldum. Sen de benim yolumdan git ve bu Din-i Muhammediye'yi müdafaa et." diyerek kendisini yüceltenin cihad ve Allah'ın dinine sahip çıkması olduğunu beyan eden Osman Bey oğlundan da aynı yolu takip etmesini istemiştir. "Şayet Din-i Muhammediye'ye sırt çevirsek ve idareleri ilahi emanet olarak sorumluluğumuza verilmiş olan millet, fertlerinin, yurttaşlarımızın haklarını korumazsak Cenab-ı Allah'ın da yüce yardımını bizden çekeceği ve zevale, yıkılışa doğru gideceğimiz mukadderdir." diyerek de onu uyarmıştır.⁷⁶

Batı Anadolu'da bulunan Ahi Şeyhleri, Osman Bey'in Bizans'a karşı yürüttüğü gaza ve cihadda en büyük destekçileri olmuştur. Ahiliğin kurucusu olan Ahi Evren Şeyh Nasiru'd-Din Mahmut'un öldürülmesinden sonra Kırşehir bölgesindeki Ahiler uç bölgelere göç etmişlerdir.⁷⁷ Uç bölgelere göç eden Ahiler'in Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda mühim rol oynadığını tarihi vesikalar bizlere göstermektedir.⁷⁸

İslamiyet'ten önce Türkler arasında savaşçı kahramanlara Alp veya Alperen denirdi. İslamiyet'ten sonra Ahi teşkilatının himayesinde Alperenlik ülküsü yerini gazilik mefkuresine bırakmıştır.⁷⁹ Fetihler gerçekleştirmek, İslamiyeti yaymak ve Allah'ın adını ve şanını yüceltmeyi amaç edinen gaziler Bizans'a karşı gaza ve cihad vazifesini

⁷⁶ H. Algül, Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan, s. 59-65.

⁷⁷ M. Bayram, Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu, s. 122.

⁷⁸ F. Köprülü, Osm. İmp. Kuruluşu, s. 158.

⁷⁹ M. Bayram, Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının kuruluşu, s. 132.

yürüten Osman Bey ve Orhan Bey gibi liderlerin etrafında toplanmışlardır. Osman Bey ve Orhan Bey'in de gaza ve cihad isteği ile kendilerine katılan bu gazileri sevk edebileceği yegane yer Bizans toprakları olmuştur. İlk Osmanlı Sultanları, Şeyh Edebali, Dursun Fakih, Geyikli Baba gibi din alimlerine büyük hürmet göstermişlerdir.⁸⁰ Kuşkusuz din adamlarına gösterdikleri saygı bir ahlaki meziyetin ürünüdür ve Sultanlar hiç bir zaman saygı ve iltifatlarının karşılığını beklememişlerdir. Ancak onlar istemese de Osman Bey ve Orhan Gazi'nin şeyh ve dervişlere gösterdiği saygı neticesinde onlar da Osmanlı Sultanları'nı desteklemişlerdir. Bu destek sadece iltifat ve dua değildir. Unutulmaması gereken Osmanlı'nın ilk dönemlerinde halkın şeyh ve dervişlerin etrafında kümelenmiş olmaları ve din adamlarının halk üzerindeki tesirleridir. Şeyh ve dervişler kendi etraflarında kümelenen halkı adeta Osman Bey ve Orhan Gazi'ye bağlamışlardır. Şeyh ve dervişler tarafından İslam dinine hizmet etme aşkı kazanan gaziler cihad etmek istediklerinde din adamları tarafından Osmanlı Sultanları'nın ordularına kanalize edilmişlerdir. Din adamları ile Osmanlı Sultanları arasındaki bu ilişki bir yandan Osmanlılar'ı cihada (Bizans'la mücadeleye) zorlarken diğer yandan da bu cihada katılımı artırmış ve Osmanlı fetihlerini doğurmuştur.

C- DEVLETİN SINIRLARINI GENİŞLETME DÜŞÜNCESİ

Yeni kurulan her devletin hedefi büyümek ve güçlenmektir. Dünya tarihi boyunca devlet idare etmiş şahısların tamamına yakını devletlerini güçlendirmek için uğraşmışlardır. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey ve onun halefleri de Osmanlı Beyliği'nin her geçen gün güçlenerek büyük devlet olmasını şiddetle arzulamışlar ve hayatları boyunca da bunun için çalışmışlardır. Hayatı boyunca ülkesini genişletme mücadelesi veren Osman Bey ölümünden önce oğlu Orhan Gazi'ye vasiyette bulunurken "Daima cihad ile beldenizi genişlet." diyerek kendi politikasının devamını istemiştir.⁸¹ Orhan Gazi de babasından devraldığı beyliği hatırı sayılır bir devlet haline getirmiştir.

Günümüzde büyük ve güçlü devlet olmak için geniş topraklara sahip olmak şart değildir. Sanayi ve teknoloji alanında büyük gelişmeler göstermek yeterlidir. Ancak Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemlerde büyük devlet olmanın ölçüsü ve şartı geniş topraklara sahip olmaktır. Osmanlılar'ın da büyük devlet olmaları topraklarını genişletmeleri ölçüsünde olacaktır. Genişlemek isteyen Osmanlı Beyliği'nin etrafının Karesi, Germiyan, Candaroğulları gibi Türk Beylikleri ile çevrilmiş olması Osmanlılar'ın hareket sahasını sınırlamıştır. Kardeş Beylikler ile girilecek bir mücadelede Osmanlılar'ın başarılı olma şansı da zaten yoktur. Osmanlı Beyliği'nin topraklarını genişletebileceği tek açık yön kuzeybatıdır. Coğrafi konumlarından dolayı Osmanlılar Bizans ile mücadeleye mecbur olmuşlardır.

⁸⁰ H. Algül a.g.e. s. 41, 48.

⁸¹ Hüseyin Algül, a.g.e. s. 60.

İKİNCİ BÖLÜM :

OSMANGAZİ VE ORHANGAZİ
DÖNEMLERİNDE OSMANLI - BİZANS
MÜNASEBETLERİ

I- OSMAN BEY DÖNEMİNDEKİ ASKERİ MÜNASEBETLER

OSMAN BEY'İN KAYI AŞİRETİ'NİN BAŞINA GEÇMESİ

Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensup olan Osmanlılar'ın başında Osman Bey'den önce babası Ertuğrul Gazi bulunuyordu.¹

Ertuğrul Bey 1281 yılında vefat ettiğinde üç oğlu vardı. Gündüz Bey, Saruyatı ve Osman Bey. Ertuğrul Bey'in oğulları içerisinde en küçükleri olmasına rağmen Osman Bey yiğitliği ile kendisini kabul ettirmişti.² Gerek Kayı boyu içerisinde ve gerekse de civardaki beyler arasında Osman Bey'e büyük değer veriliyordu. Bu yüzden Ertuğrul Bey'in vefatından sonra Kayılar kendilerine lider olarak Osman Bey'i intihap ettiler. Osman Bey'in aşiretin başına geçmesine kardeşleri ses çıkartmamakla kalmayıp devamlı ona destek olmuşlardır. Ancak Osman Bey'in amcası Dünder Bey reisliğe meyilli olduğundan aralarında ihtilaf çıkmıştır.³ Dünder Bey'i, yaşça büyük ve tecrübeli olmasından dolayı destekleyenler olmuş ise de çoğunluğun temayülü Osman Bey'den yana olduğundan, Osman Bey herhangi bir sıkıntı yaşanmadan Kayılar'ın başına geçmiştir.

Bununla beraber Dünder Bey küskünlüğünü ve Osman Bey'e karşı garazını devam ettirmiş ve uzun süre Bey olabilmek için fırsat kollamıştır. Dünder Bey ile Osman Bey arasındaki bu rekabet Dünder Bey'in 1298 yılında Osman Bey tarafından öldürülmesi ile neticelenmiştir.

1258 Söğüt doğumlu olan Osman Bey Kayı boyunun başına geçtiğinde henüz yirmiüç yaşında idi. Belki olup bitenler bu aşamada Bizans'ı hiç ilgilendirmiyordu. Zira Bizans'ın etrafında Kayı boyu gibi yüzlerce aile olup Osman Bey de yüzlerce serdardan birisi idi. Ancak Bizans farkında olmasa bile bu gelişme imparatorluğun sonunu hazırlayacak olan Osmanlı Devleti'nin teşekkülü için atılan ilk adım idi. Osman Bey, Kayı Beyi olduktan sonra

¹ Osmanlıların etnik menşei hakkında geniş bilgi için bakınız. (F. Köprülü, Osmanlı İmp.'nun Etnik Menşei meselesi, Belleten, Sayı 28). Aynı makale yeni ekleriyle Fuat Köprülü'nün Osmanlı İmp. Kuruluşu adlı eserinde de yer almıştır.

² Neşri, I, 41

³ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., I, 103

etrafındaki Türk komutanlarını da birleştirici dehası ile toparlayarak Bizans ile mücadeleye girecek ve küçük bir aşireti Bizans sınırında büyük bir Beylik haline getirecektir. Osman Gazi'nin dehası ve Bizans'a karşı uyguladığı mükemmel politika ile imparatorluğu nasıl çökerttiğini ilerleyen bölümlerde yer yer göreceğimiz için şimdilik buna girmiyoruz.

ERMENİBELİ SAVAŞI (1284)

İlk dönemlerde Bizans tefurları içerisinde Osman Bey'in en önemli hasmı İnegöl tefuru idi. Osmanlılar göçebe hayatı yaşadıkları için yazın yaylaya çıkarlardı. Yaylaya çıkılırken de halktan yaşlı olanlar ve çocukların bir kısmı götürülmeyip taşınması zor eşyalarla birlikte merkezde bırakılırlardı. Geriye kalanlar için hiç bir savunma imkanı da mevcut değildi. Zira Osmanlılar bu dönemlerde göçebe hayatın bir gereği olarak daha çok çadırlarda yaşadıkları için Rumlar gibi müstahkem kalelere sahip değillerdi. Osman Bey'den çekinen tefurlar yaylaya çıkıldığında geride kalanlara devamlı baskı yapıyor ve masum insanları mütemadiyen sıkıştırıyorlardı.

Osman Bey, İnegöl tefurunun baskısı karşısında bu tehdidi ortadan kaldırmak ve tefuru cezalandırmak amacı ile kendisine bağlı boy beyleri ile anlaştı. Osman Bey İnegöl'ü basıp şehri ateşe vermeyi planlıyordu. Ancak İnegöl tefuru **Aya Nikola**'nın Osman Bey'in hareketini casusları vasıtası ile öğrenmesi planın gerçekleşmesini engelledi.⁴

Osman Bey'in hareketini öğrenen İnegöl tefuru Ermenibeli'nde pusu kurdu. İnegöl tefurunun kendisini öldürmek için kurduğu pusuyu bir Rum casusu vasıtasıyla öğrenen Osman Bey çekinmeden tefur üzerine yürüdü. Osman Bey'in kuvvetleri ile tefur'un kuvvetleri arasında şiddetli bir savaş oldu.⁵ Bu savaşın neticesi hakkında Osmanlı kaynakları bilgi vermemiş olmakla beraber; Uzunçarşılı, bu suskunluğu dikkate alarak savaşta Osmanlılar'ın başarısız olduğu sonucuna varmıştır.⁶ **Ermenibeli Savaşı**'nda Osman Bey'in kardeşlerinden Saruyatı'nın oğlu **Bay-Koca** şehid olmuştur.⁷

Ermenibeli Savaşı Osman Bey'in Rum tefurları ile yaptığı ilk savaş

4 Aşıkpaşazade, s. 17

5 Neşri, I, 45

6 İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., I, 107

7 Aşıkpaşazade, s. 17

olması sebebi ile önemlidir. Osman Bey her ne kadar savaşta kesin bir zafer kazanmamış, hatta yeğenini kaybetmiş ise de Rum tekfurlarının baskısına kesinlikle boyun eğmeyeceğini göstermiştir. Ayrıca kendisine kurulan pusuyu öğrenmesine rağmen etrafındaki tekfurların en güçlüsü olan İnegöl tekfuru üzerine korkusuzca yürümesi Osman Bey'in şöhretini arttırmıştır.

Ermenibeli Savaşı'ndan sonra Osman Bey İnegöl tekfuruna karşı Bilecik tekfuru ile dostluk kurmuş ve yaylaya çıktığında geride kalan yaşlılar ile değerli eşyaları Bilecik tekfuruna emanet olarak bırakmıştır.⁸

İKİZCE ZAFERİ (1286)

Osman Bey Ermenibeli Savaşı'nın ardından kendisine kurulan pusunun intikamını almak amacı ile Kulaca-Hisar kalesine saldırmış ve kaleyi fethetmiştir. İnegöl yakınlarındaki Kulaca-Hisar'ın alınması Osman Bey'in ilk fütuhata kabul edilir.⁹

Kulaca-Hisar kalesinin Osman Bey tarafından fethi Bizans tekfurları üzerinde şok etkisi yapmıştır. Gelişmeler karşısında endişelenen İnegöl tekfuru Osman Bey'e karşı yalnız başına hareket etmeye cesaret edemediğinden çevre tekfurlarından yardım istemiştir. İnegöl tekfurunun isteğine müsbet cevap veren Karacahisar tekfuru, **Kalanoz** komutasında İnegöl tekfuruna yardım gönderdi. Osman Bey birleşik tekfur kuvvetleri ile **Domanıç** yakınında İkizce denilen yerde çarpıştı.¹⁰ Savaş, Ermenibeli'nde olduğu gibi çok şiddetli geçti. Savaşta Osman Bey'in kardeşi **Saruyatı** şehid olurken Rum komutan Kalanoz da öldü. Savaşın neticesi Ermenibeli'nden farklı olarak Osman Bey lehine zaferle neticelendi.

Osman Bey'in İkizce Zaferi Rum tekfurlarına karşı kazandığı ilk askeri başarı olması yönüyle mühimdir. Bu zaferle Osman Bey şöhreti artmış ve buna bağlı olarak da kendisine yeni yeni beyler ve boylar iltihak etmiştir. Osman Bey kazandığı zaferi bağlı bulunduğu Selçuklu Sultanı'na bildirmiş ve 1289'da Osman Bey'e Konya'dan sancak, çadır, iyi atlar ve silahlar ile bir ferman gönderilmiştir. Gönderilen ferman ile Osman Bey, aşiret reisliğinden Uç

⁸ Hoca Saaddin Efendi, I, 33

⁹ İ.H. Danişment, Kronoloji, I,3

¹⁰ İkizce Domanıç'ın biraz kuzeyinde, İnegöl'ün ise doğusundadır.

Beyliği'ne terfi ettirilmiştir.¹¹ Böylece Osman Bey, devletini kurma yolunda önemli bir adım daha atarken artan şöhreti sayesinde Rumlar'a karşı gaza ve cihat yapan bir çok değerli beyi de etrafında birleştirmiştir.

KARACAHİSARIN FETHİ (1291)

Yukarıda bahsettiğimiz İkiyce Savaşı'nda Osman Bey'in kardeşinin şehid edilmesi ve Karacahisar tekfuru ile İnegöl tekfurunun Osman Bey'i sıkıştırması zerine Osman Bey bağlı bulunduğu Selçuklu sultanı'ndan yardım istemiştir. Bu istek zerine Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Mesut silah ve mühimmat göndermiş ayrıca civardaki Beylere de emirler gnderek Osman Bey'i desteklemelerini istemiştir.¹² Osman Bey Konya'dan ciddi yardım alamamakla beraber, civardan gelen yardımlarla ordusunu takviye ettikten sonra Karacahisar zerine yürümüştür.¹³

Osman Bey kendisine karşı kurulan İnegöl-Karacahisar ittifakı karşısında İnegöl tekfuru ile mücadele etmek yerine öncelikle Karacahisar'ın fethini düşünmüştür. Bu rastgele yapılmış bir tercih olmayıp iyi bir stratejik değerlendirmenin ve mükemmelen bir askeri dehanın siyasi tezahürüdür. Zira bu dönemde İnegöl, Osmanlı topraklarına uzak idi. Etrafında Bilecik, Yarhisar, Kestel tekfurları bulunuyor olmasının yanısıra Bizans'ın bu dönemde Anadolu'daki en mühim kalesi olan Bursa ile bağlantısı mevcut idi. Böyle bir kalenin fethi henüz bu dönemde mümkün değildi. Oysa Karacahisar Osmanlı toprakları ile Selçuklu ve Germiyan toprakları arasına sıkışmış durumda idi. Bundan dolayı da diğer tekfurlardan yardım alma ihtimali yoktu.

Osman Bey, isabetli bir tercih ile Karacahisar'a yürüdükten sonra fazla zorlanmadan kaleyi ele geçirdi.¹⁴ Karacahisar'ın fethinden sonra Konya'ya tekrar elçi gönderilerek fetih bildirildi. Sultan Gıyaseddin de, Osman Bey'e ikta olarak Eskişehir ve İnönü'y kendisine verdiğini bildiren bir mektup ile hil'at, topuz, kılıç ve değerli atlar göndererek kendisini tebrik etti.¹⁵

¹¹ Aşıkpaşazade, s. 21

¹² Müneccimbaşı, I, 63.

¹³ Yardım hususunda; Namık Kemal, biraz silahın dışında hiçbir yardımın gelmediğini söylerken (Osmanlı Tarihi, I, 75), Neşri; Selçuklu Sultanının bizzat yardıma geldiğini (I, 48) belirtmekle beraber Tatar saldırısı üzerine geri döndüğünü aklamaktadır. Her halukarda Osman Bey Karacahisar'ı kendi gücüyle fethetmiştir.

¹⁴ Uzunçarşılı, Karacahisarın fetih tarihini Feridun Bey'e dayanarak 1291 oyarak vermiştir. (I, 107), Hoca Saadeddin Efendi (I, 17), Neşri (I, 48) ve Aşıkpaşazade (s: 20) ise birbirleri ile bağlantılı olarak 1288 tarihini rivayet etmişlerdir.

¹⁵ Müneccimbaşı, I, 64.

Osman Bey Karacahisar'ın fethinden sonra buraya gazileri yerleştirdi. Ayrıca kiliseyi camiye çevirtti ve şehre kadı tayin etti. Ayrıca Karacahisar'da Osman Bey adına Dursun Fakih hutbe okudu. Bu Osman Bey adına okunan ilk hutbe olması yönüyle önemlidir.

Osman Bey Karacahisar'ın fethi akabinde hâlâ Selçuklu Sultanına bağılı bulunmakla beraber bağımsızlık yolunda önemli bin adım atmıştır. Adına Selçuklu sultanı ve halifeyle beraber hutbede okutması tam bağımsızlık yolunda atılan önemli bir adım olduğı gibi Osman Bey'in bu konudaki iradesini de ortaya koymuştur.

SAKARYA VADİSİ'NE SEFER (1292)

Osman Bey'in Karacahisar'ı fethetmesinden sonra Selçuklu sultanının Eskişehir ve İnönü'yü kendisine vermesiyle Osmanlı Beyliğı'nin toprakları ikiye katlanmıştır. Osman Bey'in topraklarının genişlemesine paralel olarak gücü artmış ve hedefleri de büyümüştür. Bu tarihten sonra bir yandan Marmara diğeryandan da Karadeniz'e açılmaya çalışan Osman Bey'in Sakarya vadisine yönelmesi Karadeniz'e açılma konusundaki iradesini ortaya koymaktadır.

Sakarya vadisine yapılan sefer stratejik bakımdan olduğı kadar ekonomik yönden de önemli idi. Sakarya vadisindeki topraklar son derece verimli olup Tarakçı Yenicesi denilen bölge de tarak ve kaşık yapımında meşhur idi. Bu bölge halkı kaşık ve taraklarını İstanbul'da pazarlayarak zenginleşmişlerdi.¹⁶

Osman Bey 1292 yılında Sakarya vadisine yaptığı seferde yanına Rum tekfurlarından Harmankaya hakimi **Köse Mihali** de aldı.¹⁷ Bu sefer Köse Mihali ile Osman Bey'in birlikte yaptıkları ilk sefer olup aralarındaki dostluk ve samimiyetin artmasında büyük rol oynamıştır. Sefere ayrıca Ertuğrul Bey'in arkadaşlarından Samsa Çavuş da katılmıştır. Samsa Çavuş ile Osman Bey arasında bu sefer sırasında kurulan dostluk Samsa Çavuş'un Osman Bey'e katılmasına sebep olmuş ve Osman Bey'in gücü daha da artmıştır.

Osman Bey yanında **Samsa Çavuş** ve Köse Mihali olduğı halde önce Sorkun üzerine yürüdü. Sorkun ahali Osman Bey'in yanında daha önceden

¹⁶ Müneccimbaşı, I, 66

¹⁷ Neşri, I, 49

tanıdıkları ve güvendikleri Samsa Çavuş'u görünce karşı koymayarak itaat sözü verdiler. Sorkun'dan sonra Göynük'ü fetheden Osman Bey ardından da Tarakçı Yenicesi'ne yönelmiş ve burasını da Osmanlı topraklarına katmıştır.¹⁸

Osman Bey bu fetihleri ile Sakarya vadisine yerleşmiş oldu. Gerçekleştirilen fetihlerle Karadeniz'e biraz daha yaklaşılmakla beraber henüz Karadeniz'e açılmak mümkün olmamıştır. Ancak Karadeniz'e doğru atılan bu ilk adım Osmanlı Beyliği'nin istikbali açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Sakarya vadisinde gerçekleştirilen bu fetihlerle Osman Bey Bizans'ı sadece güneyden değil doğudan da kısıpaca almıştır. Çift yönlü sıkıştırma imparatorluğun yıkılmasını çabuklaştırmıştır.

BİLECİK, İNEGÖL ve YARHISAR'IN FETHİ (1298)

Bilecik, İnegöl ve Yarhisar Osmanlı topraklarının kuzey batısında yanyana dizilmiş Bizans kaleleri idi. Bu tarihe kadar Osman Bey'in en mühim düşmanı İnegöl tekfuru olup her fırsatta Osmanlıları sıkıştırıyordu. Yukarıda da anlatıldığı gibi İnegöl tekfuru ile Osman Bey **Ermenibeli** ve **İkizce**'de savaşmıştı.¹⁹ Bilecik tekfuru ile Osman Bey arasındaki ilişkiler daha çok karşılıklı menfaatler gereği dostane idi. ²⁰ Bu dostluktan karşılıklı olarak her iki tarafta müstefit olup dostluğun devamı özellikle Osman Bey için önemliydi. Osman Bey'in her geçen gün daha da güçlenmesi diğer tekfurlar gibi Bilecik tekfurunu da tedirgin edince tekfur dostluğunu da kullanarak Osman Bey için bir tuzak hazırlamış ve hazırladığı bu tuzakla Osman Bey'i yok etmeyi planlamıştır.

1298 yılında Bilecik tekfurunun oğlu Yarhisar tekfurunun kızı ile evleniyordu. Yapılacak olan düğüne çevredeki tekfurların yanısıra Osman Bey'i de çağırmayı planlayan Bilecik, İnegöl ve Yarhisar tekfurları bu düğün sırasında Osman Bey'i öldürmeyi planladılar.²¹ Kaldı ki; Osman Bey düğüne gelirken yanında çok az adam getireceği için planın başarısız olma ihtimali tekfurlara göre yoktu.

Köse MihaI aracılığı ile düğüne davet edilen Osman Bey kendisine kurulan tuzağda yine kadım dostundan öğrendi. Bu durum karşısında Osman

¹⁸ Neşri, I, 50

¹⁹ Bakınız; Ermenibeli savaşı için s. 31, İkizce savaşı için s. 32

²⁰ Tac'üt Tevarih, I, 33

²¹ Münecimbaşı, I, 67

Bey tekfurlardan çekinerek düğüne katılmamak yerine bu nazik durumdan dahi istifade edebilecek mükemmel bir plan hazırladı ve hazırlanan plan aynen uygulandı.²²

Osman Bey, Köse Mihal aracılığı ile düğüne katılacağını bildirmenin yanısıra önceden sürü ile koyunlar göndererek bunların düğüne gelenlere yedirilmesini tavsiye ettikten sonra ayrıca düğün için hediye getireceğini de ilave etti.²³ Osman Bey, yine Köse Mihal aracılığı ile Bilecik tekfuruna düğün için Bilecik'in dar olduğunu bu yüzden düğünün **Çakır Pınarı**'nda yapılmasının daha uygun olacağını da tavsiye etti.²⁴ Osman Bey bu son tavsiyesi ile Bilecik'i boşaltmayı ve kaleyi savunmasız bırakmayı hedefliyordu. Bilecik tekfuru da bu teklifi Osman Bey'den herhangi bir kötülük beklemediği ve yaptıkları planın bozulmaması için kabul etti.

Osman Bey yine düğün öncesinde Köse Mihal aracılığı ile Bilecik tekfuruna haber göndererek düğünden sonra yaylaya çıkacağını bu yüzden de önceden olduğu gibi yaşlı kadınlar ile değerli eşyalarını Bilecik'e emanet bırakmak istediğini ayrıca hanımının da tekfurun hanımı ile tanışmayı çok arzu ettiğini ilettili.²⁵ Osman Bey'in bu isteği de kabul edildi.

Düğün günü Osman Bey kendisi arkadaşları ile beraber düğüne katılırken eşyalarını da kadın kılığına soktuğu askerlerini hediyeler eşliğinde Bilecik kalesine gönderdi. Kale boş olduğu için az sayıdaki bahadır Bilecik'i fethetti.²⁶ Diğer taraftan Osman Bey Kaldurayık deresine pusu kurmuş ve askerlerini buraya yerleştirmişti. Düğün esnasında Bilecik'in fethi haberi gelince Osman Bey ani bir şekilde düğün yerinden ayrılarak kaçmaya başladı. Namık Kemal, Osman Bey'in ayrılmadan önce tekfurlarla tartıştığını belirtmektedir ki ²⁷ zahiri bir sebep olmadan ani bir şekilde ayrılmasından daha mantıklıdır. Osman Bey'in ayrılmasından sonra tekfurlar da peşinden koşturmaya başladı. Osman Bey pusu kurduğu yere kadar kaçtıktan sonra buraya kadar gelen tekfurları ve kuvvetleri kılıçtan geçirdi.²⁸

²² Aşıkpaşazade, s. 25

²³ Neşri, I, 52

²⁴ Aşıkpaşazade, s. 25

²⁵ Ahmet Refik, s. 14-15

²⁶ Hayrullah Efendi, Osmanlı Tarihi, I, 44

²⁷ Namık Kemal, Osmanlı Tarihi, I, 84

²⁸ Zuhuri Danışman, Osmanlı İmp. Tarihi, II, 42-43

Bilecik'in fethi ve tekfuruların öldürülmesinden sonra ertesi gün **Yarhisar** üzerine yüründü. Ciddi bir direnişle karşılaşılmeden Yarhisar kalesi de fethedildiği gibi düğün hediyeleri ile birlikte gelin de ele geçirildi. Yarhisar tekfurunun kızı olan gelin hanıma (Holofira) **Nilüfer** adı verilerek Orhan Bey ile evlendirildi. Şehzade Süleyman ve Şehzade Murat bu evlilikten doğdu.²⁹

Bilecik ve Yarhisar'ın fethinden sonra Osman Bey **İnegöl**'e yöneldi. Yukarıdaki gelişmeler olurken Osman Bey İnegöl tekfurunun kaçmasını engellemek amacı ile komutanlarından **Turgut Alp**' İnegöl kalesine göndermişti. Osman Bey'in gelmesinden sonra İnegöl de rahatlıkla alındı.³⁰

Bilecik, İnegöl ve Yarhisar kalelerinin fetih tarihleri konusunda değişik tarihler verilmekle beraber üç kaleninde yukarıda anlatıldığı aynı anda alındığı konusunda Osmanlı kaynakları müttefiktir. Farklı tarihlere rağmen üzerinde durulan 697 (1297-1298) ve 698 (1298-1299) tarihleri en kuvvetli ihtimaldir. Hicri tarihleri Miladi tarihlere çevirdiğimizde 697 yılı 1297'nin Eylül ayından sonuna kadar, 1298 yılının da başından Eylülüne kadar olan kısmıdır. 698 yılı ise 1298 yılının Eylül'ünden sonuna kadar, 1299 yılının da başından Eylül'e kadar olan kısmıdır. Kaynakların tamamına yakınında fetihler sırasında Osman Bey'in düğünden sonra yaylaya çıkması bahanesiyle eşyalarını Bilecik kalesine gönderdiği belirtilmektedir. Yaylaya ise İlbahar sonuna doğru çıkıldığı düşünülecek olursa fetihlerin tarihi ya 697 yılının sonları (1298) veya 698 yılının sonları (1299)'na doğru gerçekleşmiştir. Daha değişik rivayetlerde olduğu için kesin olarak tarihi tesbit etmek mümkün değildir.

Bilecik, İnegöl ve Yarhisar'ın fethi Osmanlı-Bizans münasebetleri açısından son derece önemlidir. Zira bu fetihler Bizans için beklenmeyen ve çok ciddi darbeler olmuştur. Osmanlı Beyliği bu fetihlerle ikiye katlanmıştır. Osmanlılar bu fetihlerle Bizans'ın Anadolu'daki en önemli merkezi olan Bursa'ya iyice yaklaşmış oluyorlardı. Ayrıca en büyük düşmanı olan İnegöl tekfurundan kurtulması Osman Bey'in bundan sonra daha rahat hareket etmesine sebep olmuştur. Kazanılan başarılar, Osman Bey'in aşırı cesareti ve dahiyane politikası Osmanlılar'ın şöhretini son derece arttırmıştır. Osman Bey'in şöhretinin artmasına bağlı olarak civardaki pek çok gazi ve mücahid Osman Bey'e katılmıştır.

²⁹ Müneccimbaşı, I, 67

³⁰ Neşri, I, 54

OSMAN BEY'İN İSTİKLÂLİ (1299)

Bilecik, İnegöl ve Yarhisar gibi üç mühim kalenin fethinden sonra Osman Bey devletini kurma yolunda önemli bir adım atmıştır. Osman Bey bu fetihleri gerçekleştirirken Anadolu'da Moğollar'a karşı **Sulamış İsyanı** meydana gelmiş ve isyanı bastırmak için **Mahmut Han** büyük bir ordu ile Anadolu'ya girmişti.³¹ Selçuklu sultanı **III. Alaeddin Keykubat** da Moğollar karşısında Selçuklu tahtını bırakarak kaçtığı için Anadolu'daki otorite boşluğu had safhaya varmıştı. Bu fırsatı değerlendiren diğer uç beyleri gibi Osman Bey de 1299 yılında bağımsızlığını ilan etti.³²

Osman Bey'in 1299 yılında yapılan törenlerle hükümdarlığını ilan ettiği doğru olmakla beraber bu bağımsızlığın niteliği hakkında kesin ölçüler tesbit etmek zordur. Zira her ne kadar bu tarihte Sultan Alaeddin kaçmış ise de Selçuklular'ın siyasi varlığı 1308 yılına kadar devam etmiştir. Osman Bey'de bu tarihe kadar hutbeyi Sultan adına okutmuş sikkeyi onun adına kestirmiştir. Neşrî, Osman Bey'in bu davranışını saygı ve edebine bağlamıştır.³³ Hangi düşünce ile olursa olsun kesin olan Osman Bey'in Selçuklu Devleti tamamen yıkılana kadar Selçuklu Sultanına bağlı kaldığıdır. Yalnız bu bağlılık resmîyet ve şeklen geçerlidir. Uygulamada ise Osman Bey'in tamamen bağımsız olduğu görülmektedir.

Ayrıca bu dönemde Anadolu'ya hakim olan gerçek unsur Selçuklular olmayıp İlhanlılar'dır. Dolayısıyla Osman Bey'in bağımsızlığı değerlendirilirken sadece Selçuklu sultanı ile olan ilişkilerin gözönüne alınması yeterli olmayıp Moğol hükümdarı ile olan ilişkilerinde dikkate alınması gerekir. Osman Bey'in İlhanlılar'la olan ilişkileri hususunda fazla malumat olmamakla beraber Orhan Bey'in ilk dönemlerinde **İlhanlılar**'a vergi ödendiği bilinmektedir.³⁴ Buradan çıkarılacak sonuç Orhan Gazi'nin ilk dönemlerine kadar Osmanlılar'ın İlhanlılar'a bağlı kaldıklarıdır ve tam anlamıyla bağımsız olmadıklarıdır. Kaldı ki; 1308'de son Selçuklu sultanının ölümünden sonra Anadolu Beyleri'nin Moğollar'a itaat etmek istememesi üzerine bu Beyleri itaat altına almak amacı ile Moğollar Anadolu'ya **Emir Çoban**'ı göndermişlerdi. Emir Çoban'ın itaat altına almaya çalıştığı beyler arasında Osman Bey'in olmaması onun Moğollar'a itaat ettiğine kanıt olarak gösterilebilir.

³¹ Sulamış isyanı için bakınız; Çağ Yayınları, Doğuştan Günümüze İslam Tarihi, VII, 349-350

³² Mahmut Tevfik Paşa, Osmanlı Tarihi, I, 34-35

³³ Neşri, I, 57

³⁴ Yaşar Yücel-Ali Sevim, Türkiye Tarihi, II, 5-6

YENİŞEHİR, KÖPRÜ HİSARI, ve YUND HİSARI'NIN FETHİ (1301)

Osman Bey kuvvetleri Bilecik, İnegöl ve Yarhisar'ın fethi ile Bizans'ın Anadolu'daki iki mühim merkezi olan Bursa ve İznik'e yaklaştılar. Osman Bey, bu iki şehirden öncelikle İznik'i muhasara etmeyi düşündüğü için Köprü Hisarı ve Yenişehir havalisini fethettirdi.³⁵ İznik'e giriş-çıkışları kontrol etmek ve şehri sıkıştırmak amacıyla fethedilen arazi üzerine Yenişehir kalesi kuruldu. Osman Bey karargahını Yenişehir kalesine taşıdı.³⁶ Osman Bey karargahını İznik yakınlarına kadar taşımakla bu şehrin Bursa ile olan irtibatını büyük ölçüde kesmiş oluyordu. Ayrıca Yenişehir'in karargah olarak kullanılması ilk hedefin İznik olduğunu göstermektedir. Osman bey bu son fetihleri ile Marmara'ya iyice yaklaşmış oluyordu.

KOYUNHİSARI SAVAŞI (1302)

Osman Bey'in Anadolu'da Bizans tekfurlarına karşı üstüste kazandığı başarılar İstanbul'da ciddi endişeye sebep olmuştur. Bilecik, İnegöl, Yarhisar, Yenişehir, gibi önemli beldelerin Osmanlılar tarafından fethi Bursa, İznik ve İzmit gibi büyük şehirlerin tehtid altına girmesi üzerine Bizans imparatoru Andronikos Paleologos Anadolu'ya Musalon komutasında büyük bir ordu göndermiştir.³⁷

Osman Bey Bizans kuvvetlerini Baphaeon (Koyunhisarı) mevkiinde karşılamıştır. Şiddetli geçen savaşta Osman Bey'in yeğenlerinden Aydoğdu şehit düşmesine rağmen Osmanlılar savaşı kazanmışlardır.³⁸

Koyunhisarı Zaferi Osman Bey'in Bizans'a karşı kazandığı ilk ciddi zaferi olması bakımından önemlidir. Tekfurların Türk ilerleyişini durduramaması üzerine merkezden asker gönderen İmparator'un bu girişiminden de sonuç çıkmaması Bizans için Osmanlı tehdidinin boyutlarını ortaya koymuştur.

DİNBOZ ZAFERİ (1306)

Osman Bey'in kazandığı Koyunhisarı Savaşı'ndan bir süre sonra Bursa Tekfur'unun önderliğinde Osmanlılar'a karşı bir ittifak kuruldu. Kurulan ittifaka Kestel, Kite, Atranos (Orhaneli) ve Madenos (Yunuseli) tekfurları katıldı.³⁹

³⁵ İ. H. Uzunçarşılı, I, 198

³⁶ Nesri, I, 59

³⁷ İ. H. Danişment, Kronoloji, I, 6

³⁸ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 109

³⁹ İ. H. Danişment, Kronoloji, I, 7

Osman Bey ile müttefik tekfur kuvvetleri arasında yapılan Dinboz muharebesini de Osman Bey kazandı.Yapılan savaşta Rum ordusunun büyük bir bölümü imha edildi. Savaş meydanında öldürülenler arasında Kestel ve Madenos tekfurları'da vardı. Güçlkle kaçabilen Bursa Tekfuru kalesine sığınırken Kite tekfuru da kaçarak Ulubat tekfuruna sığınmıştır.

Zaferden sonra Osman Bey Ulubat'a sığınan Kite tekfurunu ele geçirmeye çalışmıştır. Kite tekfurunu mütakip Ulubat'a gelen Osman Bey hasmını istemiş ve yapılan bir anlaşma ile de almayı başarmıştır.⁴⁰ Kite tekfurunu rehin alan Osman Bey tekfur yanında olduğu halde Kite kalesini kuşatmış ve fethetmiştir.

Dinboz Zaferi ve fetihler Osman Bey'in gücünü daha da artırmıştır. Osman Bey, Dinboz Savaşı'ndan önce de başta İnegöl tekfuru olmak üzere Bizans tekfurları ile defaatle savaşmış ve üstüste zaferler elde etmiştir.Ancak daha önceki savaşlarda Osman Bey'in karşısına ciddi bir ordu çıkarılmamıştı. Oysa Dinboz Savaşı'nda civardaki güçlü tekfurların hepsi birleşmiş ve bütün güçleri ile mücadele etmişlerdir. Kalabalık Bizans ordusuna karşı Osman Bey'in kazandığı bu zafer onun gücünü göstermenin yanı sıra Bizans'ın Osmanlılar karşısındaki acizlik ve çaresizliğini de ortaya koymuştur.

Dinboz Zaferi'nden sonra Kite'nin fethini küçük bir fetih olarak değerlendirmek yanlıştır. Kite'nin coğrafi konumuna bakıldığında Bursa'nın hemen batısında olduğu görülecektir. Daha önce Osman Bey Bursa'nın güney ve doğusunu kontrol etmişti. Bu fetihle Bursa'nın batısı da Osmanlı kontrolüne geçmiş oluyordu. Böylece Osman Bey Bursa'yı üç yönden birden sıkıştırma imkanını elde ediyordu. Tek açık yön olarak kalan şehrin kuzeyi denize açılıyor ve deniz yolu ile İstanbul'a bağlantı sağlanıyordu. Bu yüzden şimdilik şehrin fethi oldukça zor idi.

⁴⁰ Neşri, I, 60

MEKKECE, AKHİSAR, GEYVE, LEBLEBİCİ HİSARI VE LEFKE KALELERİ'NİN FETHİ

Osman Bey komutanları ile yaptığı bir istişare sırasında komutanlardan gelen gaza isteklerine “ Önce Harmankaya hakimi Köse Mihal’i İslama çağırırım eğer Müslüman olmazsa onun ilinden başlayarak civar kaleleri vuralım.” diyerek müsbet cevap vermiştir.⁴¹

Osman Bey tarafından yapılacak seferlere katılması için davet edilen Köse Mihal kendisi Osman Bey’den İslama girmesi yolunda bir istek gelmeden “Bana imanı arzet, Müslüman olayım.” diyerek ihtida etmek istediğini açıkladı. Köse Mihal’in Müslüman olmasına çok sevinen Osman Bey onu da yanına alarak etrafındaki kaleleri ele geçirmek amacı ile sefere çıktı.

Osman Bey beraberindekiler ile önce Leblebici Hisarı’na yürüdü. Hisar’ın tefuru karşı koymak yerine itaatini arzettiği için savaş olmadı. Daha sonra Lefke ve Çadırılı üzerine varıldı. Her iki kalenin tefurları da itaatlerini bildirdiler. Ardından da Mekece tefuru iteat altına alındı. Bilahere Akhisar’a gelindi. Akhisar kalesinin tefuru çevreden asker toplayarak direnmek istedi ise de başarılı olamadı. Yenilen Akhisar tefuru kalesini Osman Bey’e terkederek Kara Çepiç kalesine kaçtı.⁴²

Yukarıdaki fetihler ile Osman Bey Bizans aleyhindeki genişleme siyasetini başarıyla devam ettirerek Bizans’ın Anadolu’daki önemli şehirlerden Bursa ve İznik’ten sonra İzmit’e de iyice yaklaşmış oluyordu. Ayrıca fetihler ile İzmit Körfezi’ne de yaklaşılmış olunuyordu. Bu gelişme Osman Bey’in bir an önce Marmara Denizi’ne açılma politikasının neticeye yaklaştığını göstermektedir. İzmit ile İznik arasında bulunan Akhisar Kalesi’nin fethi ile bu iki büyük şehir arasındaki irtibat tam anlamı ile olması bile kesilmiş oluyordu. Ayrıca bu fetihler ile Osman Bey Sakarya vadisindeki hakimiyetini biraz daha kuzeye doğru kaydırarak Karadeniz’e de yaklaşmış oluyordu.

Bu fetihler tarihi hakkında değişik rivayetler bulunmakla beraber Hayrullah Efendi’nin verdiği 1313 yılı en kuvvetli ihtimaldir.⁴³

⁴¹ Neşri, I, 62

⁴² Aşıkpaşazade, s. 32

⁴³ İ. H. Uzunçarşılı, Hayrullah Efendi’nin verdiği tarihi alırken (I, 111)
Hammer Fetihlerin Tarihi 1328 olarak kabul etmiştir. (I, 119)

ORHAN BEY'İN SAKARYA VADİSİNE GÖNDERİLMESİ (1320)

Osman Bey, son döneminde kendisinden sonra yerini alacak olan Orhan Gazi'yi yetiştirmek amacı ile seferlere değerli komutanlarla beraber oğlunu da gönderiyordu. Osman Bey'in önemli hedeflerinden birisinin de Karadeniz'e açılmak olduğunu ve hatta bu maksatla Sakarya vadisine 1292 yılında bir sefer yaptığı daha önce görmüştük.⁴⁴ 1320 yılında ise Karadeniz'e biraz daha yaklaşmak amacı ile Orhan Gazi maiyetine **Akçakoca, Gazi Abdurahman, Konuralp ve Köse Mihal** gibi değerli komutanlar verilerek Sakarya vadisine gönderildi.

Orhan Gazi önce Kara Çepiş Kalesi'ni kuşattı. Mükemmel bir taktik uygulayarak gazilerin bir kısmını, hiç kuşatmada kullanmayıp hisarın yakınına gizledi. Kendisi bir kaç gün hisara saldırdıktan sonra yenilmiş hissi verecek şekilde çekilmeye başladı. Kalenin tekfuru Türkler'in kaçtığını görünce kaleyi terk edip takibe başladı. Tekfurun kaleden ayrılmasından sonra Orhan Bey'in gizlediği gaziler çıkararak kaleyi fethettiler. Tuzağa düştüğünü anlayan tekfur kaçmak istedi ise de muvaffak olamadı.⁴⁵

Bu fetih Orhan Gazi'nin yalnız başına gerçekleştirdiği ilk fetih olması yönüyle çok önemlidir. Kalenin fethi sırasında uyguladığı mükemmel plan ile Orhan Gazi yaşlanan babasının yerini rahatlıkla doldurabileceğini göstermiş ve Gazilerin desteğini tam alarak sağlamıştır.

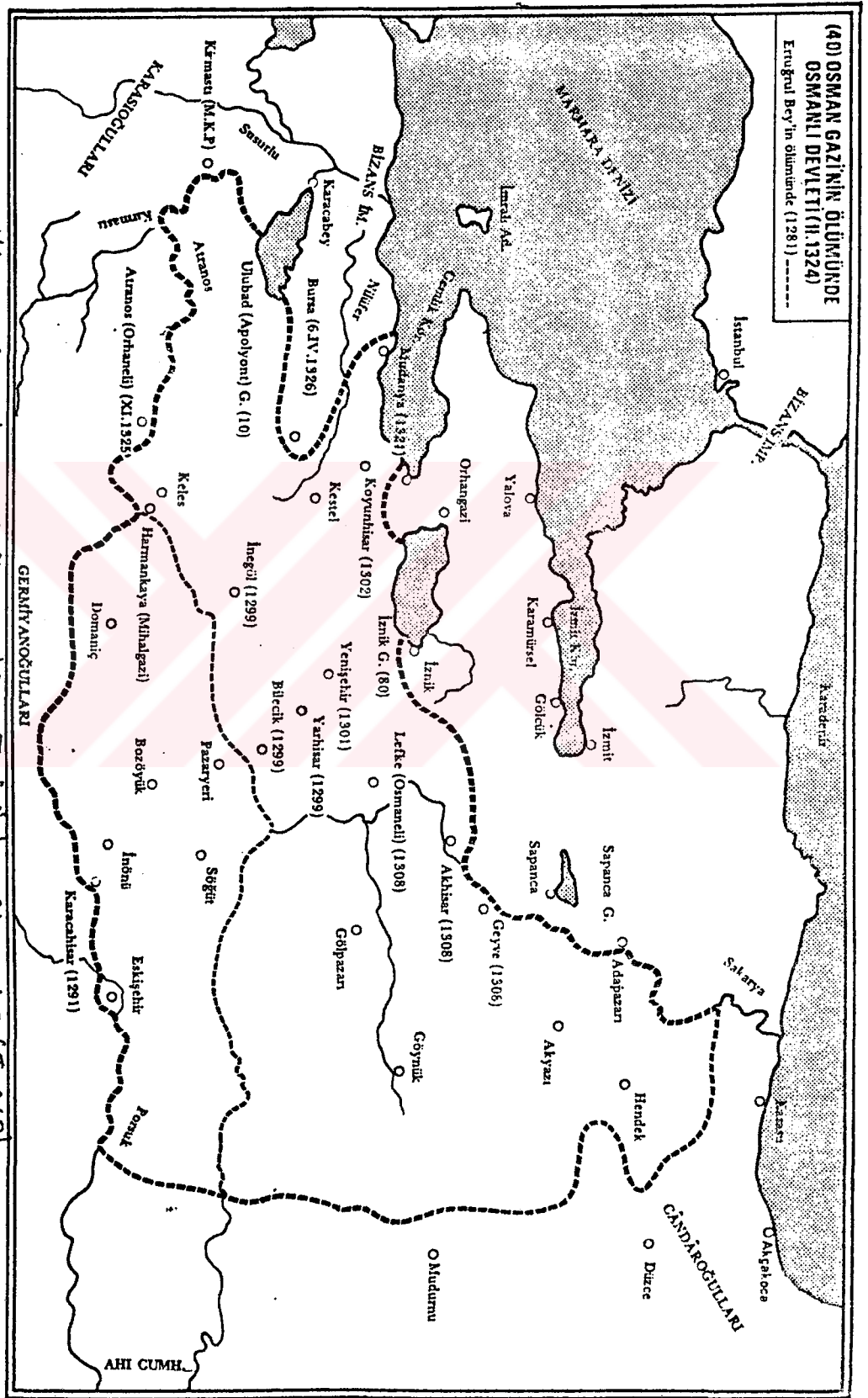
Daha sonra Kara -Tekin Kalesi'ni kuşatan Orhan Bey burasını da rahatlıkla aldı. Fethedilen yerlerden Kara - Çepiş Konur Alp'e, Kara -Tekin ise Samsa Çavuş'a verildi.⁴⁶ Bu iki kalenin fethi ile bir yandan Sakarya vadisine iyice yerleşildi. Diğer yandan da Karadeniz'e biraz daha yaklaşmış oldu. Bir süre sonra Konur Alp, Akyazı tarafını kontrol ederek Hendek bölgesine kadar ilerledi. Üstüste kazanılan başarılar ile Bizans'ın Sakarya nehrinin doğusundaki tüm toprakları fethedildi. Orhan Gazi tarafından Bizans topraklarına akın için gönderilen Gazi Abdurahman, İstanbul Boğazı'na kadar ilerledi.

44 Bakınız S. 34-35

45 Neşri, I, 64

46 Aşıkpaşazade, s. 35

(40) OSMAN GAZİSİNİN ÖLÜMLÜĞÜNDE
OSMANLI DEVLETİ (II, 1324)
Erzurum Beyi'nin ölümünde (1281) - - - - -

Yılınca Ötman'ın 93yıl tarye tervinden Alınmıtır (II, 1301)

II- ORHAN GAZİ DÖNEMİNDEKİ ASKERİ MÜNASEBETLER

ORHAN GAZİ'NİN OSMAN BEY'İN YERİNİ ALMASI

Osman Bey, 1320 yılına kadar fetih hareketlerini bizzat yürütmüş bu tarihten sonra ise seferlere oğlu Orhan Bey'i göndermiştir. Orhan gazi komutasında ilk sefer Sakarya vadisine yapılmış ve başarı ile neticelenmişti. Daha önce Osman Bey Lefke taraflarına sefer yaptığında Karacahisar pazarını yağmalayan Çavdar taraflarına karşı da Orhan Bey başarılı bir sefer yapmıştı. Ancak bu sefer kendisine verilen bir görev olmayıp zuhurata tabi olarak meydana gelmişti. Orhan Bey'in Tatarlar'a karşı kazandığı başarı onun Sakarya vadisine sefere gönderilmesinde etkili olmuştur.

Orhan Bey, 1320 yılından 1324 yılına kadar babası adına seferleri vekaleten yürütmüştür.⁴⁷ Bu tarihte ise Orhan Bey'in resmen hükümdar olduğuna dair kesin kayıtlar mevcuttur.⁴⁸ Orhan Gazi'ye ait ilk akçenin 1324 yılına ait olması Orhan Bey'in bu tarihteki hükümdarlığını kesinleştirmektedir. Dört yıl boyunca yaşlılığın yanısıra rahatsız olan Osman Bey iradeyi özellikle askeri yönden yürütemeyeceği için oğlu Orhan'ı vekaleten sefere göndermiş, siyasi işleyişi yine elinde bulundurmuştur. 1324 yılında ise artık tam anlamıyla idareye hazırladığı oğlu Orhan'ı yerine hükümdar ilan etmiş ve ona hedef olarak da Bursa'yı göstermiştir.

Hükümdar olan Orhan Bey babasının kendisine hedef gösterdiği Bursa üzerindeki Türk muhasarasını şiddetlendirerek şehrin fethine çalışmıştır. Orhan Bey Bursa'nın fethi ile meşgul olurken babasının hastalığı şiddetlenmiş ve Bursa muhasarasının son günleri veya fetihden bir kaç gün sonra ölmüştür.⁴⁹

Osman Bey'in ölümü ve Orhan Gazi'nin hükümdar olması konusunda

⁴⁷ Neşri, I, 64.

⁴⁸ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 112

⁴⁹ Neşri, I, 72 - 73

değişik rivayetler⁵⁰ bulunmakla beraber üzerinde daha çok durulan yukarıdaki rivayettir. Orhan Gazi'nin babasının ölümünden sonra hükümdarlığına herhangi bir itiraz gelmediği için dahili bir çekişme görülmemiştir.

BURSA'NIN FETHİ (1326)

Bursa Bizans'ın Anadolu'daki en önemli eyaleti olmanın yanısıra imparatorluğu'nun da İstanbul'dan sonraki en güzel şehri idi. Şehir, İmparatorluk için hayati önem taşıyor olmasına rağmen çökmekte olan Bizans gerekli savunma imkanlarını alamamıştı. Şehir adeta karış karış Türkler'in eline geçerken İstanbul gelişmelere seyirci kalmıştır.

Osman Bey dönemi fütühatı incelenirken de üzerinde durulduğu gibi Osman Bey, Bursa ve İznik'in fethine büyük önem vermişti. Ancak bu büyük şehirlerin diğer küçük kalelerde olduğu gibi bir hücumla düşürülme imkanı yoktu. Fetih için mükemmel bir planın hazırlanması ve hazırlanan planın sabırla uygulanması gerekiyordu. Osman Bey de Bursa'nın çevresi ile irtibatını kesip bunalan halkın teslimini temin etmek amacı ile şehri 1317 yılında muhasara altına aldı.⁵¹

Bursa'nın dışarıdan yardım almasını engellemek amacı ile şehrin doğu ve batısına iki ayrı hisar yaptıran Osman Bey komutanlarına sık sık şehrin fethinin önemini de telkin etmiştir. Şehrin iki yanındaki kalelere yerleştirilen Osmanlı askerleri Bursa'nın dışarı ile ilişkilerini kesti. Hatta kaledekiler dışarı bakamaz oldular.⁵²

Osman Bey, Bursa'nın düşürülebilmesi için şehrin muhasarası ile yetinmeyerek Bursa'nın dört tarafını fethederek şehri Osmanlı toprakları arasına almak istiyordu. Şehrin güneyi zaten Osmanlı kontrolünde idi. İnegöl kalesinin fethi ile de Bursa'nın güney doğusu Osmanlı kontrolüne girmiştir. İnegöl'ün fethinden sonra Osman Bey Bursa'nın biraz daha doğusuna sokulmak amacı ile Yenişehir havalisini fethetti. Bu fetih ile Bursa'nın doğusu tamamen Osmanlı kontrolüne girdiği gibi İznik ile olan bağlantısı da kesilmiş oldu. Son olarak

⁵⁰ Osman Bey'in ölümü konusunda en erken tarihi Lütfü Paşa (Tevarih-i Ali Osman, 27) 1316 olarak vermektedir. Mustafa Nuri Paşa (Netâyic'ül vukuat, I, 6) Hayrullah Efendi (II, 72) Solakzâde (I, 23) Âşıkpaşazâde (S. 38) Neşri'nin yukarıdaki rivayetlerini desteklemektedirler. En geç tarihi ise Ruhi 1330 olarak vermiştir. (Müneccimbaşı, I, 78)

⁵¹ Müneccimbaşı, I, 73

⁵² Neşri, I, 61

belirttiğimiz husus oldukça mühimdir. Çünkü; büyük şehirlerin arasındaki irtibat koparılamazsa muhasaraların başarılı olma şansı yoktu. Yenişehir bölgesinin fethinin ertesi yılı yapılan **Koyunhisar Savaşı'nı** (1302) da kazanan Osman Bey bu zaferin ardından Ulubat ile Bursa arasını kontrol etti. Böylece Bursa'nın güneyi ve doğusundan sonra batısı da Osmanlı Beyliği'nin kontrolüne girmiş oluyordu. Ancak Bursa'nın üç tarafı da kontrol edilmesine rağmen şehrin kuzeyi hâlâ açık olup bu yönden şehir İstanbul'dan yardım alabiliyordu. Bu da şehrin fethini imkansızlaştırıyordu.

Osman Bey'in son yıllarında seferleri idare eden Orhan Gazi 1321 yılında Bursa'nın kuzeyindeki **Mudanya'yı** fethetti. Mudanya'nın fethi ile Bursa'nın İstanbul ile olan bağlantısı da kesilmiş oldu.

Babasından hükümdarlığı devraldıktan sonra Orhan Gazi 1326 yılında bütün gücü ile Bursa'ya yüklendi. Orhan Gazi komutanları ile istişare ettikten sonra öncelikle şehrin yakınındaki **Adranos** (Orhaneli) kalesini alarak civardan gelebilecek muhtemel bir yardımı engelledi.⁵³ Adranos'un fethinden sonra yıllardır devam eden kuşatma şiddetlendirildi. Zaten bunalmış olan kale halkı zor anlar yaşıyorlardı. Orhan Gazi kalenin teslimini istemek amacı ile Köse Mihal'i kaleye gönderdi. Yapılan görüşmeler neticesinde dışardan yardım alma ümidi kalmadığı için Bursa tekfuru **Bereş** şehri teslim etti. Orhan Gazi şehrin teslimi karşılığında isteyenlerin şehirde kalmasına, isteyenlerin de şehirden ayrılmasına göz yumdu. Hatta gidenlerin yolda zarara uğramaması için Orhan Gazi onların yanına askerler vererek Gemlik'e kadar gönderdi.⁵⁴

Bursa'nın fethinden sonra kimsenin malına, canına zarar verilmedi. Sadece şehri terkeden tekfurun hazinesi gazilere dağıtıldı. Ayrıca şehirde kalan tekfurun veziri **Saruz** da hazinesini Orhan Gazi'ye verdi. Orhan Gazi onun servetini de askerlere dağıttı.

Bursa'nın fetih tarihi 6 Nisan 1326'dır.⁵⁵ Ancak diğer fetihlerin tarihleri konusunda olduğu gibi Bursa'nın fetih tarihi konusunda da farklı rivayetler mevcuttur. ⁵⁶

⁵³ Aşıkpaşazade 36

⁵⁴ Neşri, 67-68

⁵⁵ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 118

⁵⁶ Mesela Neşri fetih tarihi (I, 68) bunda hiç niza yoktur.) diyerek 1322 olarak vermiştir.

Bursa'nın fethi Osmanlı-Bizans ilişkileri açısından bir dönüm noktası oldu. Zira bu tarihe kadar Bizans İmparatorluğu kendisi aleyhine genişleyen Osman Bey'e pek aldırmaz etmiyordu. İstanbul'un hiç beklemediği bir şekilde Bursa'nın Türklerin eline geçmesi Bizans için ağır bir ihtar olmuştur. Uyanan Bizans yönetimi bundan sonra ellerinde kalan toprakları Osmanlılar'dan korumak amacı ile harekete geçmişse de çok geç kalmıştır.

Bursa'nın fethi Osmanlılar açısından kesinlikle sürpriz değildi. Çünkü yaklaşık on yıldır şehri muhasara ediyorlar ve adım adım fethi ulaştıkları bir politika izliyorlardı. Bizans'ın Anadolu'daki en önemli eyaleti olan Bursa'nın fethinden sonra Orhan Gazi yavaş yavaş teşkilatlanarak beyliğini devlete dönüştürmeye çalıştı. Bursa'nın fethinden sonra daha önce Bursa ve İznik üzerine dağılmış olan Osmanlı baskısı tek bir merkez üzerinde (İznik) yoğunlaştı. Böylece Bursa'nın fethi ile İznik'in fethi için de elverişli bir ortam hazırlanmış oldu.

MALTEPE ZAFERİ (1330)

Bursa'nın fethinden sonra Orhan Gazi bütün dikkatini Bizans'ın Anadolu'daki diğer önemli merkezlerinde topladı. Bu merkezlerin başında da İznik gelmekte idi. Orhan Gazi'nin, Bursa gibi mühim bir şehri ele geçirdikten sonra İznik üzerinde baskısını artırması ve şehrin her an Türkler tarafından düşürülme ihtimali İstanbul'da ciddi endişeye sebep oldu. Bizans İmparatoru III. Andronikos İznik'i kurtarmak amacı ile Balkanlar'dan ikibin kişilik bir ordu topladıktan sonra İstanbul'daki ordusunu da yanına alarak Üsküdar'a geçti.⁵⁷ Üç günlük bir yürüyüş sonunda Maltepe'ye ulaşan III. Andronikos'un hareketini öğrenen Orhan Gazi, İznik kuşatmasına az sayıda asker bırakarak Ordusu ile Bizans İmparatoru'nu karşılamak amacı ile Pelekanon mevkiine geldi.

Pelekanon mevkiinde Orhan Gazi ile Bizans İmparatoru arasında yapılan savaş Osmanlı ordusunun zaferi ile neticelenmiştir. Bizans ordusu perişan olurken İmparator III. Andronikos da yaralanmaktan kurtulamamıştır.⁵⁸

⁵⁷ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 119

⁵⁸ İ.H. Danişment, Kronoloji, I, 17

Orhan Gazi'nin Bizans İmparatoru'na karşı kazandığı Maltepe Zaferi Osmanlı-Bizans mücadelesi açısından çok mühim bir gelişmedir. ⁵⁹ Osmanlılar Maltepe Zaferi'ne kadar Bizans'a karşı defalarca zafere ulaşmalarına rağmen bu zaferler tekfurlara karşı kazanıldığı için fazla ciddiye alınmamıştır. Maltepe Savaşı'nda ilk defa bütün gücünü toplayarak Osmanlı ordusunun karşısına çıkan III. Andronikos'un aldığı ağır yenigi İmparatorluğun kaderini de çizmiştir.

Bu savaş Osmanlı Devleti'nin karşısında Bizans'ın çaresizliğini bütün çıplaklığı ile ortaya koymuştur. Bu yenilgiden sonra Bizans İmparatorları bir kez daha Osmanlı padişahlarının karşısına çıkma cesareti gösterememişlerdir.

İZNİK'İN FETHİ (1331)

İznik ilk defa 1075 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah tarafından fethedilmiş ve Türk-İslam hakimiyeti ile tanıştırılmıştı.⁶⁰ Ancak I. Haçlı seferi sonunda İznik, Selçuklular tarafından kaybedilmiştir. Şehri Selçuklular'dan alan Latinler burayı tekrar Bizans'a vermişlerdir. IV. Haçlı Seferi sonunda İstanbul'un Latinler tarafından işgali üzerine bir süre Bizans İmparatorluğu'na başkentlik yapan İznik 1261 yılında imparatorluk merkezinin tekrar İstanbul'a taşınması ile savunmasız kalmıştır.

Osman Bey, Bizans tekfurları ile girdiği mücadelelerden üst üste galip ayrıldıktan sonra hedef büyüterek Bizans'ın Anadolu'daki önemli merkezlerini sıkıştırmaya başlamıştır. Osman Bey, İznik'i ilk defa 1307 yılında kuşatmaya başlamıştır.⁶¹ Ancak Orhan Gazi İznik kuşatmasından istediği neticeyi alamamıştır.

Orhan Gazi hükümdar olduktan sonra ilk iş olarak uzun süredir muhasara altında olan Bursa'yı fethetmiştir. Bursa'nın fethinden sonra bütün gücüyle İznik'e yüklenen Orhan Gazi'yi İmparator Andronikos engellemek istemiş ise de yukarıda açıklandığı üzere Maltepe'de yenilmiştir.

⁵⁹ Palekanon savaşı hakkında geniş bilgi için bakınız W. Mirmiroğlu "Orhan Bey ile Bizans İmparatoru III. Andronikos arasındaki Palekanon muharebesi, Belleten, XIII, 309-321 (Ankara 1949)

⁶⁰ Çağ Yayınları Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, VIII, 213

⁶¹ İ. H. Danişment, Kronoloji, I, 8

İznik'in etrafındaki Rum köyleri daha önceden fethedildiği için şehrin dışardan yardım alması oldukça zordu. Osmanlı hakimiyetine girmiş olan civardaki Rumlar Osmanlı yönetiminden son derece hoşnut oldukları için kale içindeki Rumlar'a yardım etmek yerine "Ey zavallılar gelin Türkler'e itaat edin, açlıktan kurtulun, emniyet ve aman içinde olun" diyerek onları Osmanlılar'a katılmak için iknaya çalışmışlardır.⁶²

Osman Gazi, Maltepe Zaferinin ardından kurtuluş için hiçbir ümidi kalmayan İznik'e tekrar yönelmiştir. Ümitsiz müdafiler şehrin kapılarını açarak Türkler'e teslim olmuşlardır. İznik Bizans'ın en önemli sanayi şehri olduğundan bu fetih Bizans için askeri olduğu kadar ekonomik yönden de büyük bir darbe olmuştur.

GEMLİK'İN FETHİ (1334)

1321 yılında Osman Bey Beyliği'ni denizlere ulaştırmak amacı ile oğlu Orhan Gazi'yi sefere gönderdi. Yapılan sefer arasında Mudanya fethedilerek Osmanlı Beyliği Marmara Denizine dayandırıldı. Hemen ardından da Marmara sahillerindeki Osmanlı hakimiyetini genişletmek amacı Kara Ali Bey Gemlik üzerine gönderildi. Ancak Gemlik'in fethi mümkün olmadı.⁶³

1331 yılında İznik'in fethedilip devlet merkezinin bir süre için bu şehre nakledilmesinden sonra İznik civarındaki Bizans kaleleri üzerindeki Osmanlı baskısı arttı. Bu baskı Marmara sahillerinde yer alan ve Bizans'ın zahire anbarı durumunda olan Gemlik üzerinde yoğunlaştı.⁶⁴ Daha önce Gemlik üzerine akınlarda bulunmuş olan Kara Ali Paşa 1334'de kasabayı Bizans'tan almayı başardı. Gemlik'in fethi ile beraber Osmanlı Devleti'nin Marmara sahillerindeki hakimiyeti iyice kuvvetlendi.

KIRMASTI, MIHALIÇ VE ULUBAD'IN FETHİ (1336)

Bursa'nın batısında yer alan Ulubat, Osman Gazi devrinde kısmen de olsa Osmanlı hakimiyeti alınmıştı. Orhan Gazi döneminde ise kesin olarak

⁶² Neşri, I, 78

⁶³ İ.H. Danişment, Kronoloji, I, 10.

⁶⁴ İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 122.

fethedilmekle beraber kalenin tekfuruna itaat etmek şartı ile yerinde bırakıldı. Ancak tekfur sözünde durmadı. Bunun üzerine harekete geçen Orhan Gazi Ulubat tekfurunu cezalandırarak kaleyi direkt olarak Osmanlı merkezine bağladı. Bu sefer sırasında Orhan Gazi Kirmasti'yi (Mustafa Kemal Paşa) de kuşattı. Kalenin sahibesi Klemastorye, Orhan Gaziye karşı direnemeyeceğini anlayınca değerli eşyalar takdim ederek itaati arzetti.⁶⁵ Aynı sefer sırasında Mihaliç de Osmanlı hakimiyetine alındı. Bu fetihlerle Osmanlı toprakları Karesi ülkesine doğru genişletilmiş oldu.⁶⁶

İZMİT'İN FETHİ (1337)

İzmit, Bursa ve İznik'ten sonra Bizans'ın Anadolu'daki üçüncü önemli merkezi idi. Bursa ve İznik'in fethinden sonra Orhan Gazi'nin hedefi İzmit olmakla beraber İznik'in fethinden sonra hemen buraya yönelmedi. Zira Pelekanon Savaşı'ndan sonra Bizans imparatorunun ikinci kez Anadolu'ya geçme ihtimali vardı.

İzmit'e ilk defa Osmanlılar 1313 yılında Akhisar taraflarının fethi ile yaklaşmışlardı. Orhan Gazi döneminin başlarında bir taraftan İzmit'in doğusu (Sakarya bölgesi) fethedilirken diğer yandan da İzmit'in kuzeyindeki Kandıra bölgesi ile Güneyindeki Karamürsel tarafları fethedilmişti. Bu fetihlerden başka Gazi Abdurrahman, daha önce Aydos taraflarını da kontrol etmişti. Dolayısıyla İzmit'in dört bir yanı fethedilmişti, şehrin tek açık yönü Körfezdi. Körfez'in kontrolü için donanma gerekiyordu. Ancak bu dönemde henüz Osmanlılar'ın donanması olmadığından İzmit'in denizden alacağı yardımın engellenmesi mümkün olmuyordu.

İzmit, zengin ve muhafazalı bir şehir idi. Ayrıca deniz bağlantısından dolayı İstanbul'la bağlantı halinde olup bu bağlantı her hangi bir saldırı karşısında şehirdekilerin kaçmasına fırsat veriyordu. Bundan dolayı da Osmanlı Devleti'nin genişlemesi karşısında diğer şehirlerden kaçan zengin Rumlar İzmit'te toplanmışlardı. Ayrıca şehirde bulunan kaplıcalar hastalık tedavilerinde çok meşhur idi.⁶⁷

⁶⁵ Neşri, I, 82

⁶⁶ İ. H. Danişment, a.g.e., I, 21.

⁶⁷ Hoca Saadeddin Efendi, Tac'üt-Tevarih, I, 62

Orhan Gazi İzmit'i daha önce İzmit'in fethinin öncesinde kuşatmış, ancak III. Andronikos'un harekete geçmesi üzerine kuşatmayı kaldırarak onunla Maltepe Savaşı'nı yapmıştı. Bir süre sonra Orhan Gazi 1337 yılında şehri tekrar kuşattı. Şehri Paleologos hanedanından Kalo Yani müdafa ediyordu. Ancak Orhan Gazi'nin şehre yönelmesi üzerine Kalo Yani şehrin müdafaasını kardeşi Marika'ya bırakarak Koyunhisarı'na doğru kaçmıştı. Kaçan Kalo Yani'nin yakalanarak öldürülmesi üzerine kaledeki müdafilerin direnci kırıldı ve şehri Orhan Gazi'ye teslim ettiler.⁶⁸ Kalenin fethinden az önce Marika değerli eşyalarla beraber kaçmayı başarmıştı. İzmit fethedildikten sonra şehir havalisi ile beraber Şehzade Süleyman Paşa'ya verildi.⁶⁹

İzmit'in alınması ile beraber Osmanlılar, Bizans'ın Anadolu topraklarının fethini büyük ölçüde tamamladılar. Bizans ise Anadolu'dan tamamen ümidini kesti. Bu fetih aynı zamanda Marmara Denizi'nin kuzeydoğu sahillerinin tamamen Osmanlı kontrolüne girmesi yönüyle de önemlidir.

KARESİ BEYLİĞİ'NİN ALINMASI (1345)

Karesi Beyliği'nin XIV. yüzyıl başlarında Karesi Bey tarafından Balıkesir-Çanakkale yöresinde kurulmuştur. Beylik kurulduktan sonra dahili mücadeleler yüzünden genişleme fırsatı bulamamıştır. Hızla genişleyen Osmanlı Beyliği 1336'de Ulubat, Mihaliç ve Kirmasti kalelerini fethederek Karesi Beyliği ile komşu olmuştur.⁷⁰

Karesi Bey'in 1328'de ölümünden sonra yerine geçen Demirhan'ın yönetiminden halk memnun değildi. Halkın da tahrikleri ile Demirhan'ın kardeşi Dursun Bey, Beyliğin başına geçmenin hesabını yapıyordu. Ancak Dursun Bey'in amacına ulaşması zordu. Bu yüzden topraklarının bir bölümünü vermek şartıyla Orhan Bey'den yardım istedi. Orhan Bey halk tarafından sevilmeyen Demirhan'ı Beylikten uzaklaştırıp halkı onun zulmünden kurtarmak için Dursun Bey'le beraber Balıkesir'e geldi. Demirhan karşı koyamayarak Bergama'ya kaçtı, Orhan Bey de kardeşi Dursun Bey'i onunla görüşmesi amacı ile Bergama'ya gönderdi. Ancak Dursun Bey öldürüldü. Çok kızan Orhan Bey, Demirhan

⁶⁸ Mustafa Cezar, Mufassal Osmanlı Tarihi, I, 72

⁶⁹ Aşıkpaşazade, s. 44

⁷⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., I, 123

üzerine kuvvet göndererek onu yakalattı ve beyliğini de ilhak etti.⁷¹

Karesi vilayetinin fethi neticeleri itibariyle değerlendirildiğinde Anadolu Beylikleri ile Osmanlılar arasındaki ilişkilerden ziyade Osmanlı - Bizans münasebetlerini etkilemiştir. Zira bu fetihlerle Osmanlı Devleti Marmara Denizi'nin Anadolu yakasını tamamen kontrol etmiş oluyordu. Ayrıca İstanbul Boğazi'nin doğu yakasından sonra Çanakkale Boğazi'nin doğu yakası da Osmanlı kontrolüne girmiş bulunuyordu. Bu fetihlerle her ne kadar Bizans bir kayıba uğramamış gibi gözüküyorsa da imparatorluğun en önemli hasmı olan Orhan Gazi'nin daha da güçlenmesi ve Bizans'ın Rumeli topraklarına adım adım yaklaşması imparatorluk açısından çok ciddi bir tehlike idi. Orhan Gazi Karesi Beyliği'ni aldıktan sonra kısa sürede bu topraklarda hakimiyetini kuvvetlendirerek gözünü Rumeli'ye dikti ki; bu da Bizans'ın sonunu hazırlayan önemli bir kaç gelişmeden biridir.

Karesi Beyliği'nin ilhakının Osmanlı-Bizans münasebetlerine ikinci mühim etkisi Karesioğulları'nın deniz gücünün Osmanlılara intikaline bağlı olarak meydana gelmiştir. Karesioğulları'nın güçlü bir donanmasının olduğu hatta bu donanmanın Rumlar'la başarılı savaşlar yaptığı bilinmektedir.⁷² İşte bu güçlü donanmanın Osmanlı Beyliği'ne intikali ile Rumeli'ye asker ve göçmen geçirmek oldukça kolaylaşmıştır. Kaldı ki; bu Osmanlı Denizciliği'nin de başlangıcı olmuştur.

Karesi Beyliği'nin alınmasının üçüncü mühim neticesi de Karesi Beyleri'nin Osmanlı ordusuna katılmış olmalarıdır. **Hacı İlbey, Evrenuz Bey, Ece Halil ve Gazi Fazıl** gibi Karesi devlet adamlarının katılımı ile Osmanlı ordusunun gücü daha da artmıştır. Ayrıca bu Beyler daha sonraki dönemlerde Rumeli fütuhatının önemli simaları olarak Osmanlı Devleti'ne Bizans ve Haçlı dünyası aleyhine büyük hizmetlerde bulunmuşlardır.

⁷¹ Aşıkpaşazade, s. 49

⁷² Uzunçarşılı, a.g.e., I, 79

RUMELİYE GEÇİŞ (1353)

XIV. asrın ortalarına doğru Orhan Gazi Bizans'ın Anadolu topraklarının fethini hemen hemen tamamlamıştı. Osmanlı Beyliği'nin sınırları Karadeniz ve Marmara Denizi'ne ulaşmıştı. 1345 yılında Karesi topraklarının fethi ile beraber de Osmanlılar ilk defa Çanakkale üzerinden Ege denizine açılmayı başarmışlardı. Bizans'ın Anadolu'dan atılmasından sonra devamlı gaza ve cihad ile meşgul olan serdarlara yeni hedeflerin gösterilmesi zaruret olmuştur. Bu dönemde Osmanlı Beyliği'nin kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Germiyanogulları, doğusunda Candaroğulları Beylikleri mevcuttu. Batıda ise Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı vardı. Doğu ve güneyde Müslüman beylikler olduğu için bu yönde genişlemek mümkün değildi. Kuzeyde ise Karadeniz'i aşarak sefer yapabilecek bir donanma olmadığından bu yön de kapalı idi. Dolayısıyla Osmanlı Beyliği'nin genişleyebileceği tek yön olarak batı mevcuttu. Osmanlı ordusunun Çanakkale Boğazı'ndan geçirilip Rumeli'nin fethinin başlaması gerekiyordu.

Kaldı ki; fetihlerin devamı konusunda zorlayıcı sebeplerde oldukça fazlaydı. Osmanlı ülkesine gelen göçmenlere yurt bulma ve İslam dinini yayma konusundaki Orhan Gazi'den kamuoyunun beklentileri bunların başında geliyordu. Olayın askeri boyutu da oldukça önemlidir. Çünkü Osmanlı ordusunun sayısı bu dönemde ellibine yaklaşmıştır. Bu kadar dinamik insanın işi gaza ve cihaddır. Eğer bu insanlara gaza ve cihad imkanı sağlanmazsa ülke içinde dahili karışıklıkların çıkması kaçınılmazdı. Bu sebepleri çoğaltmak mümkün olmakla beraber bunlarda her birisinin bile Rumeli'nin fethini zaruri kıldığını aşıkardır.

Orhan Gazi de Karesi vilayetini aldıktan sonra ciddi ciddi Rumeli'nin fethini planlamıştır. Bir gün Rumeli'ye geçerek İslamı yerleştirecek komutanın kim olacağı üzerinde düşünürken oğlu Süleyman Paşa gelmiş ve Orhan Gazi de düşüncelerini oğluna açmıştır.⁷³ Süleyman Paşa da eğer mücadele edilirse bu işi kendisinin yapabileceğini babasına bildirmiştir.

Büyük bir siyasi deha olan Orhan Gazi Rumeli'ye geçme hesapları yaparken tarihi bir fırsat yakalamıştır. Bizans tahtı için Kantekuzen ile Yuannis

⁷³ Neşri, I, 85

arasında başlayan mücadele kısa sürede genişleyerek dış güçleri de içine almıştır.⁷⁴ Kantekuzen bu mücadeleden galip çıkmak amacı ile 1345 yılından itibaren Orhan Gazi'den yardım istemiştir. Kantekuze'nin kızı ile de evlenen Orhan Gazi kayınpederini Bulgarlar ve Sırlar'a karşı korumak ve Kantekuzen'e itaat etmeyen Rumlar'ı itaat altına almak amacı ile Rumeli'ye kuvvet göndermiştir.⁷⁵ Kantekuzen'e gönderilen yardımlar 1353'e kadar devam etmiş bu tarih de ise imparatorluğu ele geçirmiş olan Kantekuzen'in yapılan yardımlar karşılığında vermeyi taahhüt ettiği Çimpe Kalesi'ne Osmanlı askerleri yerleşmişlerdir.⁷⁶ Çimpe'nin alınması ile beraber de Rumeli topraklarında ilk defa bir üst ele geçirilmiş oldu.

Türkler'in Rumeli'ye geçişleri hususunda Osmanlı tarihi müellifleri içerisinde en detaylı bilgiyi **Hammer** vermiştir.⁷⁷ Türkler'in Rumeli'ye tamamen yerleşmeden önce çoğu yağma ve yardım amacı ile olmak üzere tam ondokuz kez Rumeli'ye geçtiklerini tesbit eden Hammer, bu Türk akınları hakkında ayrıntılı bilgi de vermiştir. Yanlız bu akınların büyük bir kısmı Osmanlılar'ın dışındaki Türkler tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkler, Anadolu üzerinden Rumeli'ye ilk defa 1263 yılında geçmişlerdir. Selçuklular tarafından gerçekleştirilen bu akından sonra 1307 yılından itibaren Anadolu Beylikleri'nden Aydınoğulları, Saruhanoğulları ve Karesioğulları birbirlerinden bağımsız olarak Bizans'ın Rumeli topraklarına akınlar yapmışlardır. Osmanlılar'ın 1321 yılından itibaren Rumeli'ye geçtiklerini aktaran Hammer'in ⁷⁸ bu ifadesi kuşku vericidir. Zira bu tarihlerde henüz Osmanlılar Mudanya dışında denize açılmış değillerdir. Kaldı ki, Rumeliye sefer yapabilecek ne askeri güçleri, ne de buna ihtiyaçları vardır. Bu dönemlerde Osmanlılar'ın hedefleri başta Bursa ve İznik olmak üzere Bizans'ın Anadolu'daki merkezleridir. Ayrıca Rumeli'ye deniz yolu ile geçebileceği ve Osmanlılar'ın deniz olmadığı da unutulmamalıdır. Hammer'in 1353 tarihinde gerçekleştiğini bildirdiği onyedinci geçiş sırasında Rumeli'ye Osmanlılar yerleşmeye başlamışlarsa da Hammer Osmanlılar'ın Rumeli'ye yerleşmelerini Gelibolu'nun tamamen fethine bağlı olarak 1356 yılında kabul etmiştir.⁷⁹

⁷⁴ Yuannis, Kantekuzen mücadelesi hakkında geniş bilgi için I. Bölümdeki Bizansın Siyasi Durumuna bakınız.

⁷⁵ Hayrullah Efendi, III, 83-84

⁷⁶ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 136

⁷⁷ J. Hammer, Osmanlı Tarihi, I, 121-143

⁷⁸ J. Hammer, Osmanlı Tarihi, I, 123-144

⁷⁹ Netayic'ül Uvkuat'ta Rumeliye geçiş için 1357 tarihi verilmiştir.

Osmanlılar'ın Rumeli'ye geçişi başlı başına bir inceleme konusudur. Bu yüzden bir hadisenin detayına girmeden olayı Osmanlı-Bizans münasebetleri bakımından kısaca değerlendireceğiz. Ancak bu değerlendirmeyi de daha uygun düşeceği için Bizans ile olan siyasi münasebetler bölümünde vermeyi uygun gördük.⁸⁰

RUMELİ FETİHLERİ

Süleyman Paşa, Çimpe Kalesi'ni ele geçirdikten sonra Rumeli'deki Türk hakimiyetini kuvvetlendirmek amacı ile bölgenin fethine girişti. Meydana gelen bir zelzele sırasında Gelibolu Kalesi'nin etrafındaki surların yıkılmasından faydalanan Süleyman Paşa Gelibolu Kalesi'ni fethederek Rumeli'de Osmanlı hakimiyetini güçlendirdi.⁸⁰

Süleyman Paşa, Gelibolu'nun fethi ile de yetinmeyerek sınırlarını genişletmeye çalışırken Bizans imparatoru da Türkler'i Rumeli'den atarak hatasını telafi etmeye çalışmıştır. Ancak Bizans'ın bu dönemde Türkler'i Balkanlar'dan atmak için askeri gücü yetersizdi. Bundan dolayı Kantekuzen Orhan Gazi'den para karşılığında Rumeli'nin boşaltılmasını talep etmişse de isteği reddedilmiştir.⁸¹

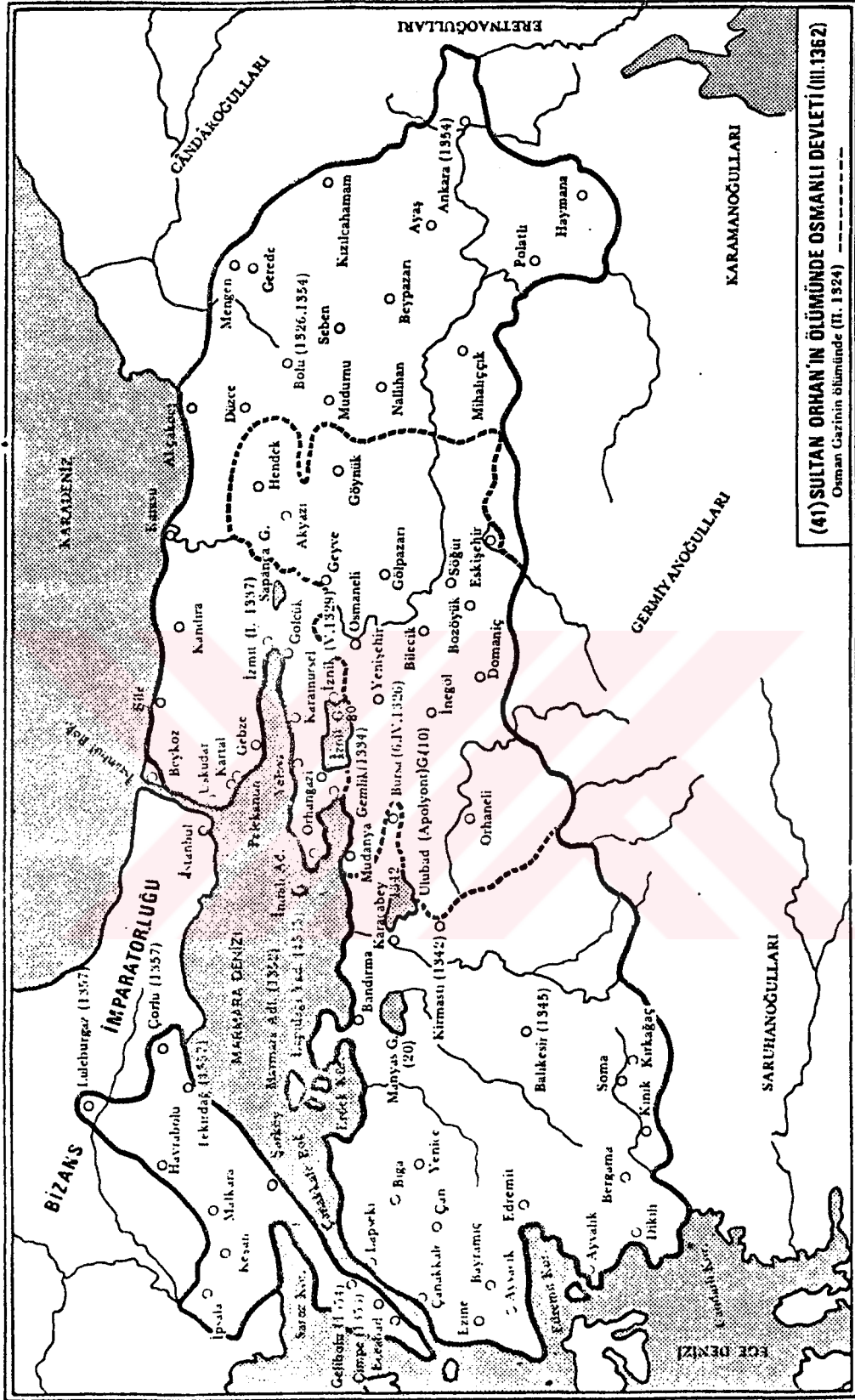
1354'de Gelibolu'nun fethinden sonra Bolayır'ı kontrol eden Süleyman Paşa Tekirdağ'ına kadar olan Marmara sahillerini kontrol etti. Sürekli olarak Karesi vilayetinden Rumeli'ye asker geçirilmesi kısa süre de Osmanlılar'ın Trakya'da mühim bir askeri güç haline gelmelerini sağladı. Malkara, Şarköy ve Keşan'ın ardarda fetihlerinden sonra Süleyman Paşa'nın mahiyetinde bulunan Şehzade Murad 1357 yılında Çorlu'yu fethetti. ⁸¹ Çorlu'nun fethi ile Osmanlılar İstanbul'a iyice yaklaştıkları gibi Bizans'ın Rumeli'deki en önemli şehri olan Edirne'nin başkent ile olan bağlantısını da tehdit etmeye başladılar. Rumeli Fatihisi Süleyman Paşa 1350 yılında vefat etmesine rağmen fetihler durmamış I. Murat tarafından devam ettirilmiştir. Süleyman Paşa'nın ardından Orhan Bey'in de vefat etmesi üzerine tahta çıkan I. Murat Rumeli fetihlerini padişah olarak yürütmüştür.

⁸⁰ Bu konuda detaylı bilgi için çalışmamızın Osmanlı Bizans ilişkilerinin siyasi münasebetler bölümüne bakınız.

⁸¹ Yılmaz Öztuna Büyük Türkiye Tarihi, II, 275

Özetle Osmanlılar Çimpe'nin fethinin ardından kısa sürede Rumeli'de sınırlarını genişleterek İstanbul'u batıdan da sıkıştırmaya başladılar. Kıskaç içerisine alınan Bizans İmparatorluğu çaresizlik içinde sonunu beklemekten başka bir şey yapamamıştır.

(41) SULTAN ORHAN'IN ÖLÜMÜNDE OSMANLI DEVLETİ (III.1362)
Osman Gazinin ölümünde (II.1324)

Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türkiye Tarihi'nden alınmıştır (II, 278)

III. ASKERİ MÜNASEBETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde yoğunlaşan Osmanlı-Bizans mücadeleleri sürekli Osmanlı Beyliği lehine neticelenmiştir. Osman Bey, Bizans tefurları ile girdiği çatışmaların hemen hemen hepsinden galip ayrılmayı başarmıştır. Üst üste kazanılan muzafferiyetler ile Beyliğin toprakları hızla genişlerken bu büyümeye paralel olarak da Bizans İmparatorluğu küçülmüştür. Osman Bey, Bizans ile yürüttüğü mücadelede mükemmel bir plan uygulayarak batıda Marmara, kuzeyde ise Karadeniz'i hedeflemiştir. Birbirileri ile sürekli rekabet halinde olan Bizans tefurları zaman zaman aralarındaki münafereği bir tarafa bırakarak Osmanlı Beyliği'ne karşı ittifak etmişlerse de Türk ilerleyişini durdurmaları mümkün olmamıştır. İmparatorluk merkezi Osmanlı Beyliği karşısında çaresiz kalan tefurlarına gerekli desteği verememiştir.

Orhan Gazi döneminin hemen başında Bursa'nın Osmanlılar'ın eline geçmesi İmparatorluk için Osmanlı tehlikesinin boyutlarını ortaya koymuştur. Bursa'nın fethinden sonra tefurların kuvvetleriyle imparatorluk kuvvetleri Osmanlı ordusunun karşısına çıkmıştır. Ancak İmparatorluk ordusunun devreye girmesi de Osmanlı-Bizans mücadelesinin seyrini değiştirmeye yetmemiştir. İlk bakıldığında zayıf da olsa Bizans İmparatorluğu'nun yeni teşkilatlanmakta olan Osmanlı Beyliği'ne karşı yaptığı mücadeleden galip çıkması beklense de gelişmeler beklentilerin tersine olmuştur. Bizans'ın siyasi, askeri ve ekonomik yönden ciddi bunalımlarla karşı karşıya bulunması başarısını imkânsızlaştırmıştır. Buna mukabil Osmanlılar yeni kurulan dinamik bir devlet oldukları için Bizans karşısında başarılı olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey babası Ertuğrul Gazi'den yaklaşık 4800 km²'lik bir arazi devralmıştır. Osman Bey, Bizans ile yaptığı başarılı mücadeleler neticesinde fetihlerle ülkesini genişletilmiştir. Osman Bey 1324 yılında ülkesini oğlu Orhan Gazi'ye devrettiğinde devletinin toprakları 16.000 km²'ye ulaşıyordu. Osman Bey, baba mirasını 3-3,5 kat büyütürken oğluna devretmiştir.⁸²

⁸² Y. Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, II, 283.

Orhan Gazi'de tıpkı babası gibi askeri gücünü Bizans üzerinde kullanmıştır. Bu dönemde de savaş ve fetihler bütün hızı ile devam etmiştir. Orhan Gazi'nin 36 yıllık hükümdarlık döneminde Osmanlı toprakları yaklaşık 6 kat genişlemiş ve 95.000 km²'ye ulaşmıştır.⁸³

Osmanlılar'ı Bizans'a karşı başarılı kılan başlıca sebepler şunlardır.

A- FETHETTİKLERİ BÖLGELERDEKİ HALKA İYİ DAVRANMALARI

Asırlardır Bizans idaresinde bulunan Rum halkı özellikle imparatorluğun çöküşünün hızlanması ile beraber üzerlerinde artan devlet baskısından iyice bunalmışlardı.⁸⁴ İlk bölümde Bizans'ın genel durumunu değerlendirirken izaha çalıştığımız gibi sosyal tabakalaşmanın altında ezilen köylüler hayatlarından bezmişlerdi. Sosyal ezikliği daha da artıran ekonomik sıkıntılar, her geçen gün artar vergiler Bizans halkını adeta devletine düşman etmişti. Kuşkusuz halktaki bu bıkkınlık ve bezginlik Osmanlılar'ın yayılışını hızlandıran mühim bir faktör olmuştur. Binanealeyh hiç bir sorunu olmayan, devletlerine karşı sadakat ve vefa ile bağlı bulunan ve yeni arayışlara kapalı olan bir kitle ile karşılaşılsa idi bu bölgenin fethi çok daha zor olacaktı. Tarihi gerçeklerle sabittir ki halkı aşmak orduları aşmaktan zordur.⁸⁵ Kaldı ki; fetih mümkün olsa bile fethedilen bölgelerdeki huzursuzluklar yeni fetihleri engelleyeceği gibi geri adım atmaya da sebep olabilirdi.⁸⁶

Osman Bey ve Orhan Gazi çok zor durumda bulunan Bizans halkı için adeta kurtarıcı olmuşlardır. Fetihler genelde kılıç ile yapılmakla beraber bila istisna bütün fetihler sırasında halka zarar verilmemeye çalışılmıştır. Fetih sonrasında Osmanlı teb'ası haline gelen halk da Osmanlı yönetiminden o kadar memnun olmuştur ki değil Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için isyan etmek diğer Rumlar'ı da Osmanlılar'a itaate çağırmışlardır.

⁸³ Y. Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, II, 261.

⁸⁴ Vasiliev, age, I, 172-175.

⁸⁵ Bunun tarihte yüzlerce örneği vardır. Mesela 93 harbi esnasında Gazi Muhtar Ahmet Paşa kuvvetlerini dağıtan Rus ordusu çoğunluğu yaşlı ve kadınlardan oluşan Erzurum halkını aşamamıştır. (Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VIII, 40-67)

⁸⁶ I. Dünya savaşı sonrasında Adana, Urfa, Antep, Maraş bölgesini işgal eden Fransızlara karşı meydana gelen halk ayaklanması neticesinde dücel-i Muazzama'dan kabul edilen Fransa'nın yenilerek bölgeden çekilmesi buna güzel bir örnektir. (Fahri Belen, Türk Kurtuluş Savaşı, 155-162.

Osman Gazi, Karacahisar'ı fethettikten sonra kardeşi Gündüz Bey'in çevreyi vurma tekliflerine şiddetle karşı çıkarak "Karacahisar çevresi ile ma'murdur, çevreyi vurunca şehir harap olur, komşularımızla iyi geçinmeliyiz."⁸⁷ diyerek Bizans'a karşı izlenecek politikanın mühim bir yönünü ortaya koymuştur.

Osman Bey, sadece fethedilen bölgelerdeki halka iyi davranmakla kalmamış bu bölgelerdeki asker ve komutanlara da halka yapılan muameleyi yapmıştır. Osmanlıya karşı düşmanlık etmeyen tekfurlar fetihten sonra da görevlerinden alınmamışlardır. Bu durum diğer Bizans tekfurlarının da Osmanlı Devleti ile iyi geçinmesine hatta Osmanlılar'a katılmasına sebep olmuştur. Mesela; 1313 yılında Lefke ve Lelebici Hisarı kendiliklerinden teslim oldukları için tekfuruları yerlerinde bırakılmıştı. Hatta Samsa Çavuş bunların fırsat bulduklarında Bizans'a dönebilecekleri gerekçesi ile uygulamaya karşı çıkmışsa da Osman Bey tekfuruları görevden almamış, yalnız bir tedbir olarak Samsa Çavuş'u da o bölgeye bir nevî müfettiş olarak bırakmıştır. Lefke ve Lelebici Hisarı'ndaki gelişmeleri gören Mekkece tekfuru da karşı koymadan kendiliğinden teslim olmuştur.⁸⁸ Bu örnekte de görüldüğü gibi fetihler sırasında şiddet yerine müsamahanın tercih edilmesi Osmanlı fetihlerini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

Osmanlı adaleti pek çok kalenin fethinde etkili olduğu gibi Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinin en önemli fethi diyebileceğimiz Bursa'nın fethinde de en önemli sebeplerden birisi olmuştur. Bursa kuşatılırken kaledeki tekfur ve askerler sonuna kadar direnmeyi düşünürken halk kalenin bir an önce teslimini bekliyordu. Kalenin fethinden sonra şehirde kalmayı tercih eden ve bir süre sonra müslüman olan Bizans komutanlarından Saruz teslim sebeplerini şöyle sıralamıştır.⁸⁹

1- Sizin devletiniz her geçen gün güçlenirken bizim uğursuz bahtımızsa devamlı ters gidiyordu.

2- Osman Bey şehri muhasaraya başladıktan sonra, Bursa civarındaki tüm iller bizden ayrılarak size itaat ettiler.

⁸⁷ Neşri, I, 48

⁸⁸ Zuhuri Danışman, Osmanlı İmp. Ter. II, 57-58

⁸⁹ Neşri, I, 68

3- Size itaat edenler rahatlığa kavuşuyorlardı, biz de rahatlığa heves ettik.

4- Size karşı savaşarak helak olmaksızın itaat ederek kurtulmayı yeğ gördük.⁹⁰

Saruz'un Bursa'nın teslimi ile ilgili yukarıdaki açıklamaları Osmanlı Devleti'nin müsamahalı ve adaletli politikalarının Rumlar üzerindeki etkisini göstermesi yönüyle manidardır.

Bursa'dan sonra Bizans'ın Anadolu'daki ikinci önemli merkezi olan İznik'in fethinden sonra da halka her zamanki gibi muamele edilmiştir. Tıbbi Bursa'nın fethinde olduğu gibi İznik'in fethinden sonra da kaleden ayrılmak isteyenler yanlarına eşyalarını alarak giderken, kalanlara adalet dağıtıldı. Orhan Gazi kale kuşatması sırasında eşlerini kaybeden dul kadınlardan gelen istek üzerine onları Türk gazileri ile evlendirdi. Orhan Bey'in yüce gönüllülüğü ve insanlığı o kadar ün yaptı ki henüz Türk askerlerinin ulaşamadığı öteki kentlerden ahali yığınlar halinde kaçarak İznik'e geldi. İznik'in nüfusu bir yılda İstanbul ile yarışabilecek düzeye ulaştı.⁹¹

Bursa ve İznik'in fethinden verdiğimiz bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Hatta çoğaltmaktan öte bütün fetihlerde benzeri uygulamaları görmek mümkündür. Bu tür gelişmelerin Osmanlı fetihlerini kolaylaştırdığı gibi Bizans'ın direnişini de kırdığı muhakkaktır.

Ayrıca Osmanlılar'ın bu politikasını sadece fetihleri kolaylaştırması ve hızlandırması yönüyle değerlendirmek yetersizdir. Zira fethedilen bölgelerdeki halkın tutumu ve bunun Osmanlı'ya sağladığı faydalarında dikkate alınması gerekir. Bu konuda yerli ve yabancı tüm kaynaklar incelendiğinde Osmanlılar'ın fethettikleri bölgelerde hiç bir isyan hareketine rastlanmadığı görülecektir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi eğer fethedilen bölgelerde çeşitli huzursuzluklar yaşansa idi bu Osmanlı fetihlerini olumsuz yönde etkileyecekti. Hudud boylarında düşmanla cihad eden askerler iç huzuru sağlamakla uğraşmak zorunda kalacaktı.

⁹⁰ Neşri, I, 68.

⁹¹ Dimitri Kantemir, Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküşü, I, 27.

B- OSMANLI PADİŞAHLARI'NIN ŞAHSİ DEHA VE KALİBİYETLERİ

Bizans hükümdarları şehzadelikleri sırasında sarayda kadınların içersinde yetiştikleri için hükümdarlık dönemlerinde de pek saray dışına çıkmazlardı. Saraydaki rahat ve rehavet, sarayın ihtişam ve depdebesi onları saraya bağlardı. Savaşlara katılmaları, ordunun başında düşmanlarına karşı mücadele vermeleri nadirattan idi. Ülke savunmasını genelde komutanlara ve ücretli askerlere bırakmışlardı. Yetişme tarzlarının bir neticesi olarak Bizans hükümdarları Dukas'ın, Yuannis için söylediği gibi "Kılıçla eğlenmek yerine vakitlerini sarayda kadınların içersinde geçiriyorlardı."⁹² Yuannis için söylenen bu söz Bizans hükümdarlarının ekserisi için geçerli idi.

Oysa Osmanlı Beyliği'nde ilk dönemlerde bütün savaşlarda en önde hükümdarlar savaşıyordu. Hükümdar adayları da daha çocukluklarından itibaren mücadelelere katılarak ilerde yapacakları işler için yetiştiriliyorlardı. Orhan Gazi çocukluğundan beri at üzerinde, döğüş meydanlarında idi. Babası sağlığında onu yerine koymak için yetiştiriyordu.⁹³ Savaş meydanlarında Orhan Gazi gibi yetişen şehzadeler de yönetimi ele aldıklarında müthiş bir kabiliyet ve tecrübeye sahip olduklarından bu birikimi en güzel şekilde kullanıyorlardı.

Osmanlı padişahlarının şahsi deha ve kabiliyetleri üstün cesaretleri ile birleştğinde en olumsuz durumlardan dahi çok iyi neticeler hasil oluyordu. Mesela; Bilecik, İnegöl, Yarhisar tekfurları anlaşarak Osman Bey için bir suikast hazırladıklarında⁹⁴ eğer Osman Bey sıradan bir hükümdar olsa idi hayatını kaybedecekti. Başarılı ve işini bilen bir idareci olarak düşündüğümüzde ise böyle bir suikastas kurtulması beklenirdi ve hayatını kurtarması başarı sayılırdı. Oysa Osman Bey böyle bir suikasttan kurtulmakla kalmayıp kendisine bu suikastı hazırlayanları ortadan kaldırmıştır. Dahası, yaptığı mükemmel bir planla Bilecik, İnegöl, Yarhisar gibi üç mühim kaleyi aynı anda ve hiç zorlanmadan ele geçirerek Beyliği'nin topraklarını ikiye katlamıştır. Osman Gazi'nin bu başarısı binde bir idarecide bulunan siyasi bir dehanın sonucudur. Zannederim tarihte bu şekilde tesadüf edebileceğimiz siyasi hamlelerin yekünü bir elin

⁹² Dukas, age, s. 23.

⁹³ Mahmut Tefik Paşa, Osmanlı Tarihi, s. 38.

⁹⁴ Aşıkpaşazade, s. 25.

parmaklarından fazla değildir.

Orhan Bey de babasında olduğu gibi büyük bir siyasi deha ve kabiliyete sahip. Bu dehasını bütün hayatı boyunca sergilediği icratlarında görmek mümkündür. Özellikle Bizans'ın içine düştüğü siyasi çekişmeye taraf olarak Kantekuzeni desteklemesi ve Kantekuzene yaptığı yardımlar karşılığında Osmanlı Devleti'nin kaderinde bir dönüm noktası olarak niteleyebileceğimiz "Rumeli'ye geçiş"i bu yolla başarması⁹⁵ onun dehasını göstermek için başka örneğe lüzum bırakmayacak bir gelişmedir.

C- TEKFURLARIN İZLENEN POLİTİKA İLE BİRBİRLERİNDEN KOPARILMASI

Osman Bey Türk-Bizans hududunda bulunduğu için kendini gaza ve cihatla vazifeli bilmiş ve Allah'ın adını ve yüce dinini yaymak için müslüman olmayanlarla devamlı mücadele etmiştir. Ancak bu mücadeleyi yaparken de karşı tarafa gaza ve cihad havası estirmemeye dikkat etmiştir. Zira amacını bu şekilde açıklasa ve hasımlarıyla olan kavgasını siyasi ve askeri mücadeleden ziyade dini bir hüviyete büründürse idi bütün hıristiyan tekfur lar daha ilk anda kendisine karşı birleşecekler ve Osman Bey'i imha edebileceklerdi. Oysa Osman Bey, daha sonra da Orhan Gazi tekfur larla mümkün olduğunca tek tek mücadele etmişler ve onların ittifaklarını büyük ölçüde engellemişlerdir.

Tekfur larla olan mücadeleler sırasında onların bazıları ile dostluk kurulmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bunun en güzel örneği Köse Miha l'dir. Osman Bey Köse Miha l ile bir savaşta tanışmış, esir aldığı Köse Miha l'e çok iyi davranarak onun kalbini fethetmişti. Uzun süre bir Rum tekfuru olmasına rağmen Köse Miha l, Osman Bey'e resmen casusluk yapmış ve diğer Rum tekfur larının Osman Bey'le ilgili hareket ve düşüncelerini ona iletmiştir.⁹⁶ Osman Bey'in Rum tekfur ları üzerine yaptığı seferlerin pek çoğunda Köse Miha l bütün askerleriyle birlikte yer almıştır.⁹⁷ Müslüman olduktan sonra da Köse Miha l Osmanlı komutanlarının en değerlileri arasında yer almıştır.

⁹⁵ Uzunçarşılı, age I, 134-137.

⁹⁶ Bilecik İnegöl ve Yarhisarın fethi öncesinde olduğu gibi.

⁹⁷ Mekkece, Leblebici Hisarı, Geyve, Akhisar, Lefke v.b. fetihlerde olduğu gibi.

İlk dönemlerde İnegöl tekfurunun baskısından bunalan Osman Bey bu baskıyı Bilecik tekfuru ile dostluk kurarak atlatmıştır.⁹⁸ İnegöl tekfuru ile Ermenibeli ve İkizce'de çarpışan Osman Bey zor anlar yaşamıştır. Eğer bu savaşlar sırasında Bilecik tekfuru da İnegöl tekfurunun yanında yer alsa idi bu Osmanlı Beyliği'nin sonu olabilirdi. Bu mücadeleler sırasında aradaki dostluğa rağmen Bilecik tekfurunun Osmanlılar'ı desteklediğine dair kaynaklarda herhangi bir bilgi yoksa da İnegöl tekfurunu desteklemediği de kesindir. Osman Bey de bu dostluğa değer vererek Bilecik tekfuru ile olan dostluğunu mümkün olduğunca devam ettirmeye çalışmış ve karşı taraf dostluğu bozmadığı sürece kalleşlik yapmayı düşünmemiştir.

Orhan Gazi döneminde Bizans'ın Sırp ve Bulgarlar'a karşı himaye edilmesi Osman Bey dönemindeki yukardaki politikanın bir devamıdır.

D- OSMANLILARDAKİ SİYASİ İSTİKRAR

Tarih boyunca devletlerin ekserisinin çöküşünde dahili mücadeleler özellikle etkili olmuştur. Bizans siyasi durumu incelerken İstanbul'daki iç çekişmenin boyutlarını bütün açıklığı ile gördük ve bu çekişmelerin İmparatorluğu nasıl etkilediğini, hasımların durumundan nasıl istifade ettiklerini açıkladık.⁹⁹

Yeni kurulmakta olan Osmanlı Devleti'nde ise Bizans'ın aksine siyasi istikrar vardı. Gerek Osman Bey ve gerekse de Orhan Bey dönemlerinde dahili bir huzursuzluk mevcut değildi. Osman Bey döneminde amcası Dünder Bey Osman Bey'e muhalif gibi görülmüşse de dahili mücadeleye girmemiş ve yeğenine karşı sadece şahsi kırgınlık taşımıştır. Dünder Bey'in muhalefeti sezilmesine rağmen gerek askeri gerekse de sivil kanattan her hangi bir tahrikin olmaması birlik ve beraberliğin oldukça kuvvetli olduğunu göstermektedir. Osman Bey'den sonra Orhan Gazi'nin babasının yerini alışı sırasında başta kardeşleri olmak üzere çevreden en ufak bir itiraz gelmemiştir. Hatta Orhan Gazi babasının ölümünden sonra ağabeyi Alaeddin Bey'e ısrarla Beyliği'nin başına geçmesini teklif ettiğinde Alaeddin Bey kardeşine : "Bu vilayete çobanlık etmeye padişah gerektir ki, bütün reayayı orduyu görüp gözetin" diyerek cevap

⁹⁸ Aşıkpaşazade, s. 16

⁹⁹ I. Bölümündeki Bizans İmparatorluğunun Siyasi durumuna bakınız.

vermiştir. Orhan Bey “Gel şimdi ey kardeş o çoban sen ol” diyerek ısrar ettiğinde Alaeddin Bey “Babam sağlığında beyliği sana tavzif kıldı. Sen dururken bana ne iş düşer.” diyerek ısrarlı teklifi yine aynı şekilde reddetmiştir. Hatta Alaeddin Bey resmi vezir olmayı da kabul etmeyerek siyasi hayata girmemiş ve sadece kardeşine danışmanlık yapmıştır.¹⁰⁰

Gerek Osman Bey ve gerekse de Orhan Bey’in kardeşleri ve yeğenleri siyasi arayış içerisinde olmadıkları gibi hükümdarlarının en yakın silah arkadaşları olmuşlardır. Osman Bey dönemi fütühatlarında görüldüğü gibi kardeşleri ve yeğenleri savaşlarda en gayretli askerleri olmuş ve büyük çoğunluğu mücadeleler sırasında şehit düşmüşlerdir. Bunun karşılığında Osman Bey ve Orhan Bey de her konuda kardeşleri ve yakınlarının fikirlerini almayı ve onların fikirlerine hürmet etmeyi ihmal etmemişlerdir. Böylece hanedan içersinde mükemmel bir uyum ortaya çıkmıştır. Bu uyum da Beyliğin tüm gücünün fütühatlara yansımaları netice vermiştir. Oysa Osmanlılar’ın mücadele halinde oldukları Bizans’ta bu dönemde siyasi arenanın zirvesinde bulunanlar birbirleriyle mücadele etmekten düşmanlarıyla savaşmaya fırsat bulamamışlar ve koltuklarını savunmayı ülke savunmasına tercih etmişlerdir. Hatta pek çok defa bu siyasi mücadelelere tavizler vererek düşmanlarını da dahil etmişlerdir.

100 Neşri, I, 74.

IV- DİPLOMATİK MÜNASEBETLER

Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde Osmanlı - Bizans münasebetleri daha çok askeri alanda yoğunlaşmıştır. Bununla beraber zaman zaman da devamlı çıkar çatışma içinde olan taraflar arasında siyasi temas olmuştur. Ancak ilk dönemlerde Osmanlı kaynaklarının tarih anlayışı daha çok gaza ve cihad düşüncesinin bir yansıması olarak askeri alanda temerküz ettiği için siyasi ilişkiler hakkında kendi kaynaklarımızda ciddi bilgilere ulaşmak oldukça zordur. Bizans kaynakları ise ilk dönemlerde Osmanlı Beyliği'ni keşfedememiş ve Bizans'ın dış devletlerle olan ilişkisini daha çok başta Venedik ve Ceneviz olmak üzere Avrupa devletlerinin etrafında döndürmüşlerdir. Bu durum ilk dönemlerdeki Osmanlı-Bizans siyasi münasebetleri hakkında yeterli bilgi temin etmemizi güçleştirmektedir.

Kaynaklarda Osman Bey döneminde İstanbul'la Osmanlılar arasında her hangi bir münasebete rastlanılmamaktadır. Zira bu dönemde Osmanlı Beyliği'nin muhatabı İstanbul'daki Bizans imparatoru değil, Anadolu'daki Bizans valileri yani tekfurlar olmuştur.

Osman Bey ile Bizans tekfurları arasındaki ilk siyasi ilişki Osman Bey'in Kayı boyunun başına geçmesinden hemen sonra ve Bilecik tekfuru ile olmuştur. Osman Bey ile Bilecik tekfuru arasında karşılıklı imzalanmış bir muahede bulunmamakla beraber birbirlerini ilk dönemlerde dost olarak kabul ettikleri ve karşılıklı ilişki içerisinde oldukları bilinmektedir. Bilecik tekfuru ile Osman Bey'in dostluğu yazılı bir belgeye dayanmadığı gibi dostane ilişkilerin başladığı dönemde birbirlerini bizzat görmüş ve tanımış da değillerdir.¹⁰¹ Buna rağmen uzun süre dostluk içinde komşuluklarını sürdürmüşlerdir. Aşıkpaşazade, Osman Bey'in Bilecik tekfuru ile dostluk kurmasının sebebini güçlü İnegöl tekfurunun Osman Bey üzerinde baskı kurmasına bağlamaktadır.¹⁰² Bu dostluktan ilk dönemlerde daha çok istifade eden tarafın Osmanlılar olması Aşıkpaşazade'yi teyid etmektedir. Bilecik tekfurunu böyle bir dostluğa iten sebep ise tekfurlar arasındaki rekabet olmuştur. Kaldı ki; Osmanlılar'la bu dostluğun neticesi olarak girdiği ekonomik ilişkiler Bilecik tekfuru için büyük bir kazanç olmuştur.

Bilecik tekfuru ile kurulan bu dostluk sayesinde Osman Bey her yıl yaylaya çıkarken yanında götüremediği eşyalarını Bilecik tekfuruna emanet bırakırdı. Yayla dönüşünde ise peynir, yağ, kaymak, halı-kilim ve ceviz gibi hediyeler sunarak emanetleri geri alırdı.¹⁰³

¹⁰¹ Ahmet Refik, Bizans Karşısında Türkler, s. 12

¹⁰² Aşıkpaşazade, s. 16

¹⁰³ Ahmet Refik, Bizans Karşısında Türkler, s. 12

Osman Bey de aradaki dostluk gereği Bilecikli'leri korurdu. İlk dönemlerde Eskişehir Osmanlı Beyliği'nin önemli pazarlarından biri idi. Bu pazarda sadece Türkler değil Rumlar da alış-veriş yapabiliyorlardı. Yine bir defasında Eskişehir de kurulan pazara diğer zamanlarda olduğu gibi Rumlar da gelmişti. Bu Rumlar içerisinde bardakçılık ta meşhur olan Bilecikli'ler de vardı. Pazarda ürettikleri bardakları satmakta olan Bilecikli pazarcılardan Germiyanlı birisi bardak almıştı. Karşılığında hiç bir ücret ödemediği için Bilecikli Rum, Germiyanlı'yı Osman Bey'e şikayet etti. Osman Bey şikayet üzerine Germiyanlı'yı (Müslüman ve Türk) derhal yakalatarak kendisini aşağılamış ve bardakların ücretini de almıştır. Ayrıca bir açıklama yaparak müslüman ahaliyi Bilecikli kafirleri incitmemeleri hususunda sert bir şekilde uyarmıştır.¹⁰⁴ Osman Bey'in himayesi sayesinde Bilecikli kadınlar dahi rahatlıkla Osmanlı pazarına gelip alış-veriş yapabiliyorlardı.

Yine bir defasında Köprühisar tekfuru Bilecik tekfurunu sıkıştırdığında tekfur dostu Osman Bey'den yardım istemişti. Osman Bey'de Bilecik tekfurunun müttefiki olarak Köprühisar'a saldırarak tekfurla savaşmış ve onu cezalandırmıştır.

Osman Bey'in Bilecik tekfuru ile olan dostluğu zaman zaman tenkite uğrardı. Hatta Osman Bey'in kardeşi Gündüz Bey dahi Osman Bey'i Bilecik tekfuru ile iyi geçinmekle suçluyor ve tüm tekfurlara karşı sert bir politika izlenmesini öneriyordu. Bu tenkit ve teklif karşısında Osman Bey'in verdiği cevap :

- "Bunlar komşularımızdır, biz bu vilayete garip geldik, onlar bizi hoş tuttular, şimdi bize vaciptir ki bunlara hürmet edelim." şeklinde olmuştur.¹⁰⁵

Osman Bey'in Bilecik tekfuru ile iyi geçinmesi ve bir müttefik gibi hareket etmesinde hürmet ve vefa düşüncesi belki etkili olmuştur. Ancak Osman Bey'in siyasi dehası göz önüne alındığında bu davranışın Osmanlı Beyliği'nin geleceği için takip edilen dahiyane politikanın bir parçası olduğu görülecektir. Nitekim Osman Bey sadece Bilecik tekfuru ile değil başka tekfurlarla da benzeri dostluklar kurmuştur. Çünkü; Osman Bey bir sürü Bizans tekfuru karşısında yalnızdı. Eğer onların hepsini karşısına hasım olarak alsa, genişleme siyasetini Türk-Rum, İslam-Hıristiyan mücadelesine dönüştürse idi birleşecek tekfurlar, Osman Bey'i ezebileceklerdi.

Osman Bey'le Bilecik tekfuru arasındaki dostluk, samimiyetten ziyade menfaate dayalı bir dostluk idi. Osmanlı Beyliği'nin Bizans tekfurları aleyhine hızlı bir şekilde genişlemesi üzerine Bilecik tekfuru, İnegöl ve Yarhisar tekfurları ile Osman Bey'i yok etmek için anlaşmışlardır.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Aşıkpaşazade, s. 22

¹⁰⁵ Ahmet Refik, a.g.e, s. 12

¹⁰⁶ Neşri, I, 52-53

Osman Bey Bilecik tekfurundan sonra ikinci siyasi ilişkisini Ulubat tekfuru ile kurmuştur. 1302 yılında Bursa, Adranos, Kestel, Kite tekfurları birleşerek Osman Bey'le savaşımlardı. Savaşı kazanan Osman Bey kaçan Kite tekfurunu takiben Ulubat'a kadar gelmiştir. Kite tekfuru Ulubat tekfuruna sığındığı için Ulubat köprüsüne kadar gelen Osman Bey Ulubat tekfuruna "Zebunumu ver, yoksa göl başından dolanarak vilayetini harabeye çeviririm." diyerek Ulubat tekfurunu tehdit etmiştir. Zor durumda kalan Ulubat tekfuru da Osman Bey'e "Sen ve senin neslinden bir kimse, bu köprüyü bu tarafa geçmeyeceğine ahdedin ki, zebununu vereyim" demiştir. Osman Bey de Ulubat tekfurunun teklifini kabul etmiştir. Böylece Ulubat tekfuru ile Osman Bey arasında bir antlaşma yapılmıştır. Antlaşmaya göre Osman Bey Ulubat tekfurundan düşmanı olan Kite tekfurunu alırken Ulubat tekfuru da bir süre için Osmanlı baskısından kurtulmuştur. Daha sonraki dönemlerde de Osmanlılar bu ahdi bozmamak için Ulubat Köprüsünü kullanmamış karşıya geçerken kayıkla geçmişlerdir.¹⁰⁷ İsmail Hami Danişment Osman Bey'in Ulubat tekfuru ile yaptığı bu antlaşmayı Osmanlılar'ın ilk muahedesi olarak kabul etmektedir.¹⁰⁸

Osman Bey döneminde Bilecik ve Ulubat tekfurları ile kurulan bu siyasi ilişkilerin dışında diğer tekfur ve İstanbul'daki imparator ile herhangi bir siyasi ilişki olmamıştır.

Orhan Gazi döneminde özellikle Bursa'nın fethinin tesiri ile Osmanlı Beyliği'nin muhatabı artık Bizans tekfurları değil, bizzat İstanbul'daki imparatorudur. Bu dönemde İstanbul ile yoğun askeri ve siyasi ilişkiler başlamıştır.

Orhan Bey döneminde Bizans ile ilk muahede 1330 yılında yapıldı.¹⁰⁹ Bu muahede Maltepe Savaşı sonrası İznik fethinin hemen öncesindedir. Bu muahede ile Maltepe'de yenilen İmparator, Orhan Bey'in fetihlerini tanımış buna mukabil Orhan Bey de İznik muhasarasını kaldırmıştır. Hakkında daha fazla bilgi bulunamayan bu antlaşma kuşkusuz Osmanlılar için çok önemli bir gelişmedir. Zira ilk defa Osmanlılar İstanbul ile siyasi ilişkiye girmişlerdir.

Yukarıda aktarmaya çalıştığımız gibi Osman Bey döneminde İmparatorluk merkezi ile herhangi bir siyasi ilişki olmamıştır, tekfurlarla münasebet kurulmuştur. Bu antlaşma ile Orhan Bey, Osmanlı Beyliği'nin gücünü tekfurlardan sonra Bizans İmparatoruna da kabul ettirmiştir.

İsmail Hami Danişment'in dışında 1330 yılındaki bu muahede hakkında kaynaklarda bilgi olmamakla beraber Uzunçarşılı 1331 yılında Bizans ile imzalanan bir

¹⁰⁷ Neşri, I. 60

¹⁰⁸ İsmail Hami Danişment, Kronoloji, I, 7

¹⁰⁹ İsmail Hami Danişment, Kronoloji, I, 17

muahededen hakkında fazla bilgi vermeden bahsediyor.¹¹⁰ Verdiği sınırlı bilgiler içerisinde Orhan Gazi'nin bu antlaşma uyarınca İzmit kuşatmasını kaldırdığı özellikle vurgulanıyor. Bu bilgi Danişment'in 1330 tarihli antlaşma, hakkında verdiği bilgilerin aynısıdır. Tarihler arasındaki yakınlıkta gözönüne alındığında her iki müellifinde aynı antlaşmadan bahsettikleri sonucuna varmak mümkündür.

Orhan Bey, Bizans İmparatoru ile ikinci muahedesini 1341 yılında yapmıştır.¹¹¹ Bu antlaşmayla Orhan Bey, Şile ve Üsküdar taraflarına yaptığı akınları durdurmuştur. Türk akınları karşısında bunalan Bizans'ın Osmanlı akınlarının durdurulması karşılığında taviz vermemiş olması antlaşmanın en ilginç yanıdır. Hatta bu tarihlerde Balkanlarda da Sırp ve Bulgarlar saldırı halinde olup Sırlar, Bizans'ın Makedonya topraklarının büyük bir bölümünü kontrol etmişlerdir.¹¹² İlk etapta akla gelen bu durumun Orhan Bey için büyük bir fırsat olduğudur. Binanaleyh batıda Bulgar ve Sırlar karşısında zor durumda kalan Bizans'tan toprak koparmak çok daha kolay olurdu. Bu düşünce oldukça mantıklıdır. Ancak Orhan Bey siyasi politikasını normal bir mantığın ötesinde engin dehası ve ileri görüşlülüğüne dayandırmaktadır. Orhan Bey artık çok iyi anlamıştır ki Osmanlı için Bizans ciddi bir rakip değildir ve Bizans eninde sonunda yıkılacaktır. Osmanlı'nın istikbali için Bulgar ve Sırlar Bizans'tan daha ciddi tehlikedir. Bundan dolayı da Orhan Bey Bizans'a karşı Bulgar ve Sırlar'la işbirliği yerine, Bulgar ve Sırlara karşı Bizans'ı destekleme ve himaye etme politikası izleyecektir. Kaldı ki; Orhan Gazi'nin amacı yıkılmakta olan Bizans İmparatorluğu'ndan pay almak değil, imparatorluk mirasını bütünüyle kontrol etmektir. Bu hedefe ulaşabilmek için de İmparatorluk mirasından pay almak isteyen başka devletlerin Bizans üzerindeki emellerinin engellenmesi gerekmektedir.

Osmanlı Beyliği ile Bizans İmparatorluğu arasındaki yoğun siyasi ilişkiler 1345'de başlamış ve 1353 de Osmanlılar'ın Çimpe'ye yerleşmesine kadar sürmüştür. III. Andronikos'un ölümünden sonra Kantekuzen ile Yuannis arasında başlayan ve yıllarca sürececek olan taht mücadelesine İmparatorluk üzerinde emelleri olan (Sırlar, Bulgarlar, Venedik, Ceneviz, Latinler, Aydınolu, Osmanlı) pek çok devlet müdahale etmiştir.¹¹³ Osmanlılar'ın da Bizans mirasına sahip olma hususundaki arzu ve düşünceleri dikkate alındığında böyle bir mücadelenin dışında kalmaları mümkün değildi. Kaldı ki; bu tarihte (1345) Osmanlı Beyliği'nin Anadolu'da işi bitmişti. Çünkü Bizans'ın Anadolu'da hemen hemen hiç toprağı kalmamıştı. Gaza ve cihad arzusuna kendisini kaptırmış ve bunu bir yaşam tarzı haline getirmiş olan mücahidlere yeni bir hedef gösterilmesi gerekiyor idi.

→

¹¹⁰ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 122

¹¹¹ Kamuran Gürün, Türkler ve Türk Devletleri Tarihi, II, 88

¹¹² Uzunçarşılı, a.g.e. I, 196

¹¹³ Bu siyasi mücadele yukarıda Bizans'ın siyasi durumu başlığı altında anlatılmıştı.

Orhan Bey, Kantekuzen-Yuannis mücadelesinde Kantekuzen tarafını tutmuştur. Bu mücadele sırasında Kantekuzen önceleri Aydınolu Umur Bey'den yardım görmüş ise de; haçlıların Umur Bey'in donanmasını yakmaları ve izmir sahillerini işgal etmeleri üzerine¹¹⁴ Kantekuzen bu yardımdan mahrum kalmıştır. Zor durumda kalan Kantekuzen 1345'den itibaren Umur Bey'in tavsiyesi üzerine Orhan Gazi'den yardım istemiştir. Orhan Bey de bu isteği kabul ederek Kantekuzen'e altı bin kişi ile yardım etmiş ve bu yardımlar sayesinde Kantekuzen Karadeniz sahilleri ve Edirne'yi kontrol etmiştir.¹¹⁵

1346 yılında Kantekuzen yardımlarının devamını sağlamak amacı ile kızını Orhan Gazi'ye nikahlamıştır. Bu sayede tekrar yardım alan Kantekuzen İstanbul'u muhasara etmiş bir yıllık bir muhasaradan sonra taraftarlarının Yedikule kapısını açmalarıyla İstanbul'a girerek tahtı ele geçirmiştir.

Kantekuzen ile Orhan Gazi 1347 yılında Üsküdar'da tekrar görüştüler. Bu görüşme kayınpederle damadı arasında meydana gelen bir aile görüşmesi olmaktan ziyade iki müttefik devlet başkanının görüşmesi niteliğinde idi. Zaten görüşmede gündeme gelen konular ailevi meseleler olmayıp önemli siyasi problemlerdi. Bu görüşme sırasında Orhan Gazi ile Kantekuzen arasında yeni bir ittifak antlaşması daha imzalanmıştır. Bu antlaşmanın önceliklerden farkı Sırlar'a karşı imzalanmış olmasıdır. Bu antlaşma gereğince Orhan Gazi Kantekuzen'e altıbin kişi daha göndermiş ve bu yardım sayesinde Bizans, Sırp ve Bulgar ilerleyişini bir süre için durdurmuştur.¹¹⁶

1349'da Sırp kralının Selanik'i kuşatması üzerine Kantekuzen zor durumda kalınca şehrin kurtarılması için bir kez daha Orhan Gazi'den yardım istemiştir. Orhan Gazi de oğlu Süleyman Paşa'yı 20.000 kişi ile yardıma göndermiştir. Kantekuzen'in oğlu Matyos ile birleşen Süleyman Paşa Selanik'i Sırlar'dan kurtarmayı başarmıştır. ¹¹⁷

Kantekuzen'le birlikte hükümdarlık yapan Yuannis, Sırp, Bulgar ve Venedik'in de desteğini aldıktan sonra Kantekuzen'i İmparatorluktan uzaklaştırmak için harekete geçince bir süredir durmuş olan iç mücadele yeniden başlamıştır. Zor durumda kalan Kantekuzen ise bir kez daha damadından yardım istemiştir. Durumu çok sıkışık olduğu içinde yardımı garantiye almak amacı ile yardım karşılığında Gelibolu'da bir kale vermeyi vadedmiştir. Son gelişme üzerine Süleyman Paşa bir daha Rumeli'ye geçmiş onbin kişilik ordusu ile Edirne'de kuşatılan Matyos'u kurtardığı gibi Sırp ve Bulgarlar'a karşı da büyük başarılar kazanmıştır. (Sırp ve Bulgarlar'la yapılan savaşlar bir süre sonra alevlenecek olan Osmanlı-Sırp ve Osmanlı-Bulgar mücadelesinde habercisi

¹¹⁴ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 134

¹¹⁵ Yaşar Yücel-Ali Sevim, Türkiye Tarihi, II, 13

¹¹⁶ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 136

¹¹⁷ Yaşar Yücel - Ali Sevim a.g.e. II, 13

idi.) Orhan Gazi'nin yardımları karşısında Kantekuzen Yuannis'i tahtan indirerek Bozcaada'ya sürmeyi başardı. (1353) Böylece Kantekuzen ortağından artık kurtulmuş ve tek başına Bizans tahtını kontrol etmiş oldu. Bu arada Süleyman Paşa'da gerekli yardımları yaptıktan sonra tekrar Anadolu'ya dönmeyerek Gelibolu'daki Çimpe kalesine yerleşmiştir. Böylece Osmanlı Devleti uzun süredir yaptığı yardımların karşılığını almıştır.

Bu tarihten sonra Kantekuzen'in artık Osmanlı yardımına ihtiyacı kalmamıştır. Bunun neticesi olarak da Türkler'e kaptırdığı Çimpe Kalesi'ni kurtarmanın hesabını yapmaya başlamıştır. Bu amaçla Orhan Gazi'ye bir elçi göndererek onbin altın karşılığında kaleyi geri istemiştir. Ayrıca Türkler'in Gelibolu'dan tamamen çekilmesini sağlamak amacıyla Orhan Gazi ile İzmit'te buluşmak arzusunda olduğunu elçisi ile Orhan Bey'e iletmıştır. ¹¹⁸ Orhan Gazi, İmparatorun istekleri karşısında Çimpe'den çekilebileceğini bildirmekle beraber kendi fethettikleri diğer Gelibolu topraklarından çekilmelerinin söz konusu olamayacağını İmparator'a iletmıştır. Ayrıca İmparatorun görüşme teklifini de hasta olduğu gerekçesi ile reddetmiştir. Görüşme teklifi reddedilmesine rağmen Kantekuzen İzmit'e gelerek Orhan Gazi ile bizzat görüşmüş ise de sonuç alamamıştır. Daha sonra Kantekuzen, Sırp ve Bulgarlara müracaat ederek Türkler'e karşı haçlı seferi teşebbüsünde bulunmuş ise de yaptığı hatayı kendisinin düzeltmesi gerektiği cevabını almıştır.

Kantekuzen, Türkler karşısında çaresiz bir şekilde dış destek ararken Cenevizliler'in yardımı ile Yuannis Bozcaada'dan kaçarak İstanbul'a dönmeyi başarmıştır. Kantekuzen'e karşı aşırı nefret duyan İstanbul halkının da desteği ile Yuannis onu tahttan indirmeyi başarmıştır. (1355) İmparatorluğu kaybeden Kantekuzen mücadeleyi sürdürmeyerek siyasi hayattan çekilmiş ve Sulumanastır'a kapanarak rahip olmuştur.¹¹⁹

Görüldüğü gibi Orhan Gazi 1341'den 1355'e kadar yaklaşık onbeş yıl devam eden taht mücadelesinde en aktif rolü oynayanlardan birisidir. Görünüşte Yuannis ile Kantekuzen arasında seyreden taht mücadelesi içinde Orhan Bey'den başkaları da bulunmuşlar ise de bu mücadeleye ne Venedik, ne Ceneviz ne de Bulgar ve Sırlar Orhan Bey kadar ehemmiyet vermişlerdir. Bu aşamada ister istemez akla gelen mühim sualler olacaktır. Orhan Bey Bizans'taki bu dahili mücadele ile niçin bu kadar ilgilenmiştir? Beş-altı defa Bizans'a yardım amaçlı asker göndermesinin sebebi nedir? Gaza ve cihaddan başka bir gayesi olmayan Türk askerinin bir Rumun menfaatleri için başka bir Rum'a karşı savaşmasının mantığı nedir? Orhan Gazi hangi düşünceyle Bizans'ı Bulgar ve Sırlara karşı korumuştur. Aşağı yukarı aynı anlam taşıyan bu soruları çoğaltmak mümkündür. Ancak sorular ne kadar çoğaltılırsa çoğaltılsın hepsinin

¹¹⁸ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 137

¹¹⁹ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 138

çok makul ve mantıklı cevapları vardır. Orhan Bey'in Bizans'a yaptığı yardımlarla ulaşmak istediği başlıca hedeflerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Bizans'ın mirasını başka devletlere kaptırmama düşüncesi :

Çökmekte ve yıkılmakta olan devletlerin toprakları üzerinde pek çok devletin çıkarlarının çatışması gayet tabiidir. Bizans imparatorluğu'nun sahip olduğu topraklar ise dünya üzerindeki en önemli arazi parçalarından biridir. Zira Bizans'ın elinde bulunan topraklar belki miktar olarak azdır ama eski dünyanın iki büyük kıtasını (Asya-Avrupa) birbirine bağlamaktadır. Karadeniz, Bizans kontrolündeki boğazlardan sıcak denizlere açılmaktadır. Doğunun mallarını batıya taşıyan İpek Yolu bu topraklardan geçmektedir. Bunların yanısıra Bizans'ın tarihi misyonu ve Bizans taht ve tacının taşıdığı manevi değer tarih boyunca pek çok devletin dikkatinin İstanbul'da toplanmasına sebep olmuştur.

Bu dönemde Bizans'ın ticaretini ellerinde bulunduran Venedik ve Ceneviz devletleri imparatorluğun içine düştüğü durumdan faydalanmaya çalışıyorlardı. Sırp kralı İstefan Duşan gözünü imparatorluğa dikmişti. Hatta Duşan ciddi ciddi İstanbul'u işgal etmeyi düşünüyordu. Bulgarlar'ı, müttefik sıfatıyla kontrolüne aldıktan sonra İstefan Duşan, 1346'da kendisini Sırp'ın ve Rum'ın İmparatoru ilan etmiştir.¹²⁰ Ardından İstanbul'un işgali için müttefik arayışına giren Duşan öncelikle bu amaç için Venedik'le anlaşma yollarını aramış, gerekli desteği alamayınca da Orhan Gazi'ye müracaat etmiştir. Ancak Orhan Gazi Bizans'a karşı Sırp'la işbirliği yapmaya kesinlikle karşı çıkmıştır. Bizans'ın içine düştüğü durumdan en çok faydalanmak isteyenlerden birisi olan Duşan, müttefik bulamadığı için amacına ulaşamamıştır.

Bizans'ın içindeki siyasi çekişmeye Orhan Bey müdahil olsa da olmasa da Bizans mirası için Osmanlı Devleti ile çekişen diğer devletler mutlaka bu mücadeleye taraf olacaktı. Belki de Orhan Gazi'nin elde ettiği avantajları başkaları elde edebilecekti. Bu yüzden Osman Bey'in bu mücadelenin dışında kalması uygun olmazdı. Kaldı ki daha önce de vurguladığımız gibi Orhan Bey'in hedefi diğer rakiplerinden farklı olarak İmparatorluk mirasından pay almak değil bu mirası tamamıyla kontrol etmektir. Yukarıda da görüldüğü gibi Osmanlı askerleri sadece Kantekuzen'in rakibi olan Yuannis'e karşı değil Bulgar ve Sırp'lar'a karşı da savaşmışlar ve Bizans topraklarını onlara karşı savunmuşlardır. Orhan Gazi herhalde bu dönemde Bizans'ın fazla ömrünün kalmadığını görmüştür. Osmanlı Beyliği'nde henüz imparatorluğun mirasına tek başına sahip olacak güce erişmemiştir. Bu yüzden imparatorluk mirasının çabuklaştırmaktan ziyade geciktirmek Osmanlı Beyliği'nin menfaatlerine daha uygundur. Orhan Gazi de bu

¹²⁰ Uzunçarşılı, a.g.e. I, 196-197

mücadele sırasındaki tutumu ile Bizans'ın ömrünü adeta uzatmıştır. Ayrıca Orhan Gazi bu mücadele sırasında Bizans'ı korumakla tüm dünyaya ilan etmiştir ki Osmanlılar Bizans'ın gerçek varisleridir.

2- İleride fethedilmesi planlanan Rumeli'yi tanıma düşüncesi:

Orhan Gazi, Rumeli topraklarını fethederek buralarda İslamı yaymayı düşünüyordu. Hatta bu konudaki düşüncelerini zaman zaman başta oğulları olmak üzere komutanlarına da açardı. ¹²¹ Tamamen yabancı bir bölge olduğu ve diğer Osmanlı toprakları ile karadan herhangi bir irtibatının olmadığı gözönüne alınacak olursa buranın fethinin pek kolay olmayacağı da anlaşılacaktır. Kaldı ki; eskiden beri Türk tarihinde fethedilmesi düşünülen topraklar fetihten önce yapılan akınlar ile gerek coğrafya olarak ve gerekse de askeri yapı olarak tanınırdı. Mesela; Anadolu'nun fethinden önce Anadolu'ya sayısız Türk akınları yapılmıştır. ¹²² Yapılan bu akınlarda Anadolu iyice tanındıktan sonra bölge feth olunmuştur.

Orhan Gazi, yardım görüntüsü altında zaman zaman sayıları yirmibine kadar ulaşan Türk askerini Rumeli'ye geçirmiştir. Kantekuzen'e yardım amacıyla Rumeli'ye geçen Türk askerleri Edirne'den Selanik'e kadar uzanan çok geniş bir araziye tanıma fırsatı bulmuşlardır. Bu yardımlar sayesinde hem bölge tanınmış ve hem de Bizans'ın askeri durumu ve gücü, daha doğrusu güçsüzlüğü, Osmanlılar tarafından bütün çıplaklığı ile görülmüştür. Kaldı ki; bu akınlar yardım amacıyla yapıldığı için Bizans askerleri Türk askerlerinin belki de binbir zorlukla öğrenebilecekleri malumatı onlara aktarıyorlardı. Türk askerleri bu yardımlar sırasında Bizans askerleri ile karşı karşıya geldikleri gibi müttefik olarak da aynı saflarda savaşma fırsatı bulmuşlar idi. Bu sayede de Bizans'ın askeri gücü hakkında en tafsilatlı bilgiye İmparatorluk hasımları içerisinde Türk askerleri sahipti.

3- Bu mücadelelerden faydalanarak rumeliye geçme düşüncesi :

Yukarıda belirttiğimiz gibi Osmanlılar Rumeliye geçmeyi ciddi bir şekilde düşünüyorlardı. Askeri ilişkilerdeki Rumeli'ye geçiş bahsinde de açıkladığımız gibi bu bir zaruretti. Yalnız Rumeli'ye geçip de bölgeyi fethetmekte oldukça zordu. Çünkü Rumeli'ye denizden asker geçirmek bu dönemde pek mümkün değildi. Osmanlı Devleti'nin denizlerde bir ağırlığı olmadığı gibi denizi kontrol eden Venedik, Ceneviz ve Bizans devletlerinin her üçü de Osmanlı Devleti'nin hasmı idi. Kaldı ki, Boğazlardan karşı sahillere asker geçirmek Rumeli'ye yerleşmek için yeterli değildir. Karşı taraftaki imparatorluk askerleri mutlaka bütün güçleri ile bölgeyi savunacaklardı. Tüm Osmanlı ordusunun da Rumeliye geçirilmesi imkansızdı. Bizansın bu tabii direnişinin dışında Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasına geçmesinden başka Balkan ulusları olmak üzere tüm Avrupa Devletleri rahatsız olacaklardı. Bu rahatsızlığı bir de Bizans'ın feryadları

¹²¹ Neşri, I, 85

¹²² Çağ Yayınları, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, VIII, 117

eklenecek olursa haçlı dünyası komple Osmanlıya karşı harekete geçebilirdi. Bu da Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda tutunmasını engellerdi.

Gerçi balkanlara geçildikten bir süre sonra yine belirtilen şekilde haçlı ittifakı kurulmuş ve Osmanlı'ya karşı seferler düzenlenmiş ise de bu dönemde Osmanlı Balkanlara büyük ölçüde yerleştiği için fazla etkili olamamışlardır. Osmanlı Devleti'nin Bizans Devleti'nin içinde bulunduğu karışıklıklardan faydalanarak dikkat çekmeden Rumeli'ye geçmesi 1350'lerde saldırıya geçebilecek haçlı dünyasının bu saldırısını 1360'lara kaydırmıştır. On yıl çok önemsiz gibi gözükse de Osmanlı Devleti'nin gücünün her 10 yılda belki bir kat daha arttığı düşünülürse bir yılın bile ciddi ehemmiyet arzettiği daha iyi anlaşılacaktır.

Orhan Gazi Bizans'taki taht mücadelesi sayesinde direkt olarak ne Bizans ile ne de haçlı dünyası ile mücadeleye girmeden Çimpe Kalesini savaşız olarak ele geçirmiştir. Çimpe küçük bir kale olsa bile burası bir üstür, merkezdir. Artık burada üslenen Osmanlı askerlerinin başta Gelibolu olmak üzere Rumeli topraklarını fethetmeleri fazla zor değildir. Özetle; Osmanlı Beyliği'nin Rumeli'ye geçip yerleşmesi büyük askeri mücadeleler ile değil Bizans'a yapılan yardımlarla ve Orhan Gazi'nin büyük dehası ve ileri görüşlülüğü sayesinde mümkün olmuştur.

4- İstanbul'un fethi için zemin hazırlama düşüncesi:

Orhan Gazi devrinde Osmanlılar'ın İstanbul'un fethini düşündüklerini söylemek oldukça zor gibi gözükse de Orhan Gazi'nin torunu Yıldırım Bayezid'in İstanbul'u uzun süre muhasara ettiği düşünülecek olursa bunun hiç de uzak bir ihtimal olmadığı anlaşılacaktır.¹²³ Kaldı ki; sıradan politikacılar bile sadece kendi dönemlerini değil kendilerinden bir kaç kuşak sonrasını düşünebilirler. Orhan Gazi gibi bir dehanın izlediği siyasetin hedeflerini kendi dönemiyle sınırlı tutması ve bir iki kuşak sonrasını bile görememesi imkansızdır. Yani Orhan Gazi kendisi için olmasa bile torunları için hedef olarak İstanbul'u seçmiştir.

Tarih boyunca müteaddid defalar kuşatılan İstanbul bazen Anadolu'dan bazen de Rumeli'den tek taraflı olarak kuşatılmış ve bu kuşatmalar amacına ulaşmamıştır. Tarihi tecrübeler İstanbul'un fethi için şehrin hem Anadolu hem de Rumeli tarafından sıkıştırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti Orhan Gazi devrinin ortalarına doğru artık Boğaz'ın Anadolu yakasını büyük ölçüde kontrol etmiştir. Bundan sonra sıra Rumeli yakasından İstanbul surlarına dayanmaya gelmiştir. Orhan Gazi Bizans'a yaptığı yardımlar ile bu ikinci hedefe ulaşmanın hesabını yapmıştır. Nitekim de bunun için ilk önemli adım atılmıştır. Önce Çimpe'nin alınması ardından da Gelibolu'nun fethi Osmanlılar'ı Rumeli'ye yerleştirmiştir. Gelibolunun fethinden sonra Osmanlılar'ın Batı Trakya ve Makedonya'ya doğru genişlemeleri beklenirdi. Oysa Osmanlı orduları

¹²³ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 271

Gelibolu'nun fethinden sonra batı veya kuzey batıya yönelmeyerek doğruya doğru genişlemeye çalışmışlardır.¹²⁴ Osmanlı ordusu dikkat çekici bir hareketle Bolayır'ı kontrol ederek Tekirdağ'a doğru ilerlemenin yanısıra Edirne ile İstanbul arasındaki Çorlu'yu fethederek ardından da İstanbul önlerine doğru ilerlemiştir. Bir süre sonra başta Edirne olmak üzere Bizans'ın Rumeli topraklarını fetheden Osmanlı ordusu İstanbul surlarına dayanmıştır.

Rumeli fütuhatında izlenen siyaset, asıl hedefin İstanbul olduğunu âşikerâne göstermektedir. Belirttiğimiz şekilde Bizans'ın Rumeli'den de tam olarak sıkıştırılması Orhan Gazi devrinde mümkün olmamıştır. Ancak bununla beraber İstanbul'un fethi içinde ilk ciddi adımlar Bizans'taki dahili mücadeleden faydalanılarak atılmıştır.

5- Bizans ile olan siyasi ilişkileri geliştirme düşüncesi:

Orhan Gazi, Bizans üzerindeki Osmanlı emellerinin tahakkuku için Bizans'ı savaşlarla ezmekten ziyade siyasi yönden Bizans ile dostluk kurarak İmparatorluğu Osmanlı denetimine almayı düşünüyordu. Zor durumda bulunan Kantekuzen'e yardım etmekle bu dostluğun temellerini atan Orhan Bey dostluğun kalıcı olmasını sağlamak amacı ile de Kantekuzen'in kızı Teodora ile evlenmiştir. Bu izdivaç kesinlikle siyasi nitelik taşımaktadır. Orhan Gazi'nin bu tarihlerde özellikle Bizans imparatorunun kızı ile olan izdivacına başka herhangi bir açıklama getirmek mümkün değildir.

Her ne kadar Dukas bu evlilikten bahsederken olaya kendi mantık ve hislerini katarak Orhan Gazi'nin şehvi hislerini ön plana çıkartmış ise de bu iddia yanlışlıktan öte gülünçtür. Dukas, Osmanlı'ya olan kin ve nefretinin etkisinde kalarak Orhan Gazi'nin Kantekuzen'in teklifi karşısında "yazın sıcağında su dolu bir havuzda su içen ve doymak bilmeyen bir manda gibi" şaşakaldığından bahsediyor. Daha sonra da Orhan Gazi'ye olan hakaretini genelleştirerek Türk milleti için "Zaten bunlar diğer bütün milletlere nispeten zoptolunamaz bir derecede şehvete meyyal ve her milletten fazla fuhşiyata düşkündür ve şehvani arzuları doymaz." ifadesini kullanmaktadır.¹²⁵ Dukas'ın bu teşhisini Türk milletini ve Orhan Gazi'yi tanımaması ile açıklamak mümkün değildir. Tanımadığı muhakkak olmakla beraber milletimize karşı olan tarihi hıncını bu iftiralarla almak istemiş ve savaş meydanlarındaki milli ezikliklerinden kurtulmayı hayal etmiş olmalı. Zira Orhan Gazi için yukarıda kullandığı ifadelerle Orhan Gazi'yi bir araya getirmek mümkün olsa idi Dukas'ın iftira boyutunu anlamak daha kolay olurdu. Orhan Gazi, Teodora ile evlendiğinde, Nilüfer Hatun ile olan evliliğinin üzerinden tam kırksekiz yıl geçmiş olup yaşıda altmışbeştir. Altmışbeş yaşındaki Orhan Gazi için yukarıda kullanılan ifadeye "iftira ve hakaret" demek olayı hafife almak ve yumuşatma anlamı taşımaktadır. Türk milleti için yapılan genellemenin hiçbir mesnetinin olmadığı şanlı

¹²⁴ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 271

¹²⁵ Dukas, Bizans Tarihi, s. 21

milletimizin dünyanın üç kıtasına hakim olurken izlediği yol ve hakim olduktan sonra kurdukları mükemmel sistemi incelemiş olan yerli yabancı tüm “tarihçi”lerin araştırmaları ile sabittir.

Orhan Gazi hakkında yukarıda kullandığı ifadelerden bir kaç paragraf sonra Dukas bu sefer kendi İmparatorları Yuannis'i anlatırken İmparatorlarının “büyüdükçe yoldan çıktığından kılıçla eğlenmek yerine vaktinin tamamını kadınlarla geçirmesinden” yakınıyor.¹²⁶ Bu ifadeleri gördükten sonra insan ister istemez Dukas'ın bilmediği Orhan Gazi'yi yakinen tanıdığı Yuannis ile karıştırdığını ve yine tanıyamadığı Türkleri de, iftira ettiği hususlardaki marifetleriyle (!) tanınan Rumlar gibi zannettiğini düşünülebilir.

Orhan Gazi'nin Bizans ile siyasi ilişkileri geliştirmekle ulaşma istediği hedefleri yukarıda açıkladığımız için tekrar buna girmeyeceğiz. Amaç ne olursa olsun sonuçta Orhan Bey'in bu dostluktan kazançlı çıktığı muhakkaktır ve önemli olanda neticeye ulaşılmasıdır. Yanlış bu dostluğun geliştirilmesinin sebebi Bizans'ın şerrinden çekinildiği için değil de en kolay ve mantıklı yolun Bizans'ın kontrolü için bu olduğundandır. Bu gerçeğinde unutulmaması gerekir.

Orhan Gazi uzun süre Kantekuzen'i Yuannis'e karşı desteklemesine rağmen Kantekuzen iki yüzlü davranarak, bir taraftan Orhan Gazi ile işbirliği yaparken diğer yandan da 1347 yılında Türkler'e karşı haçlı seferleri yapılmasını temin etmek amacı ile Papa'ya müracaat etmiştir. Kantekuzen'in Papa ile bu konudaki temasları 1353'e kadar sürmüştür. ¹²⁷ Orhan Gazi Kantekuzen'in iki yüzlülüğünü bilmesine rağmen menfaati gerektirdiği için yardımlarını ve dostluğunu sürdürmüştür.

Kantekuzen'in imparatorluktan çekilmesinden sonra Orhan Gazi onun yerini alan ve uzun süredir Kantekuzen ile mücadele halinde bulunan Yuannis ile dostluk kurma yoluna gitmiştir. Orhan Gazi'nin Kantekuzen'e verdiği destek ve Türkler'in uzun süre Yuannis'in imparatorluğunu engellediği düşünülecek olursa bu dostluğun her iki taraf içinde ne kadar zoraki olduğu anlaşılacaktır. Yuannis, Orhan Gazi ile olan düşmanlığını sürdürmesinin kendisine hiçbir fayda sağlamayacağını farkındaydı. Kaldı ki böyle bir husumet Yuannis'in İmparatorluğu'na mâl olabileceği gibi zor durumdaki Bizans'ın yıkılışını daha da hızlandırırdı. Orhan Gazi ise yukarıda izahına çalıştığımız sebeplerden dolayı Kantekuzen ile şahsi bir dostluk kurmak yerine İmparatorlukla uzun ömürlü bir dostluk arayışında idi. Bu yüzden Kantekuzen ile olan dostluğunu, maziyi unutarak Yuannis ile devam ettirmiştir.

Orhan Gazi'nin Teodora (Kantekuzen'in kızı) ile olan evliliğinden doğmuş olan Şehzade Halil 1356'da İzmit Körfezi'nde kayıkla gezerken Foça'daki, Ceneviz'e bağlı korsanlar tarafından Foça'ya kaçırılmıştı. Şehzade Halil'in kurtarılması problem

¹²⁶ Dukas, Bizans Tarihi, s. 23

¹²⁷ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 136

olduğunda Yuannis ile Orhan Gazi arasındaki dostluğun bir neticesi olarak Yuannis şehzadenin kurtarılmasını üzerine almıştır.¹²⁸ Yuannis sözünde durarak donanması ile Foça'ya gitmiş ve şehzadeyi kurtarmıştır. Şehzadenin kurtarılması için ödenen yüzbin altınlık fidyenin yarısını da İmparator karşılamıştır. Yuannis'in bu fedakarlığı onun Orhan Gazi'nin dostluğuna verdiği değeri göstermektedir. Ancak Orhan Gazi'nin yardımları nasıl ki samimiyetten ziyade siyasi düşüncelere dayanıyordu aynı şekilde Yuannis'in yaptığı bu iyilikte siyasi düşüncelerin bir tezahürü idi. Zira bu dönemde Bizans, Osmanlı saldırılarını askeri yönden durdurabilecek güçte değildi. Avrupa'dan da yardım alamadığı için tek seçenek dostluk idi.

Orhan Gazi devrinde Bizans'la son antlaşma 1359'da yapılmıştır. ¹²⁹ Bu antlaşmaya göre Yuannis, Orhan Gazi'nin Rumeli fetihlerini tanımış ve onunla dostluğunu devam ettirmek için kızını Orhan Gazi'nin oğlu Şehzade Halil'e vermeyi kabul etmiştir. Bu son gelişme iki devletin karşılıklı dostluğa verdikleri önemi ve bu dostluğun devamı konusundaki iradelerini göstermesi yönüyle dikkate şayandır.

Özetle Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerinde Bizans ile Osmanlılar arasında zaman zaman siyasi ilişki hatta dostluk kurulmuştur. Kurulan siyasi ilişki ve dostlukların arkasında her iki taraf için de mühim siyasi gayeler vardır. Sonuçta bu temastan kârlı çıkan da Osmanlı Devleti olmuştur. Bizans ile olan siyasi ilişkiler başta Rumeli'ye geçiş olmak üzere Osmanlı fütuhatının bir parçası olmuştur.

¹²⁸ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e. I, 138-139

¹²⁹ Yaşar Yücel - Ali Sevim a.g.e., II, 15

SONUÇ

XIII. yy. sonlarına doğru Osman Bey'in Kayı boyunun başına geçmesi ile birlikte yeni bir devletin temelleri atılmaya başlamıştır. Osman Bey ve haleflerinin gayretleri ile her geçen gün gücünü artıracak olan bu yeni siyasi teşekkülünün büyümesine paralel olarak da asırlarca dünya siyasetine damgasını vurmuş olan Bizans İmparatorluğu küçülmüş ve yok olmuştur.

Osmanlı Beyliği'nin jeopolitik konumu onu Bizans'la mücadeleye itmştir. Beyliğin güney, doğu ve kuzey doğusunun diğer Türk beylikleri ile çevrili olması gaza ve cihad düşüncesini gaye-i hayat yapmış olan Osmanlıları batıya, batıdaki Bizans Devleti ile mücadeleye zorlamıştır. Doğudan gelen göçmen Türkmenler'e yurt bulma sorunu Osmanlı Beyliği ile Bizans arasındaki mücadeleyi daha da kızıştırmış ve hareketlendirmiştir.

XIII. yy. sonları ve XIV. yy'ın ilk yarısında Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu handikaplar dünya muvazenesini asırlarca elinde bulundurmuş olan bir süper gücü küçük bir beylik karşısında çaresiz bırakmıştır. Bu dönemde Bizans İmparatorluğundaki siyasi çekişmeler ülke içinde ardı arkası gelmeyen iç savaşlara neden olmuş ve bu savaşlarda imparatorluğun gücünü kırmıştır. Bizans ordusunun her geçen yıl gerek sayı olarak ve gerekse de güç olarak erimesi sayısız düşmanları karşısında imparatorluğu savunmasız hale getirmiştir. Halkın karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal sıkıntılar devlet imkânlarını kullanan idari kadro ile halkın arasını açmış ve devletine karşı en ufak bir muhabbet ve bağlılık hissi taşımayan kitleleri Osmanlı adaletine sığınmaya itmştir. Osmanlı Devleti'nin fethettiği bölgelerdeki halka adaletle muamele etmesi, geniş özgürlükler tanınması ve cüz'i bir vergi ile onlara ekonomik hürriyet vermesi yıllardan beri insan yerine konmamış olan Bizans teb'asının Osmanlı'ya karşı direncini kırdığı gibi Osmanlı Devleti'nin büyümesini kolaylaştırmıştır.

Osman Bey döneminde Osmanlılar ile tekfurlar arasındaki mücadeleye İmparatorluk merkezi yeterince müdahale edememiştir. Merkezden destek alamayan ve birbirleri ile de ciddi bir dayanışma kuramayan Bizans tekfurları mesleği askerlik olan Türkler'e karşı direnememiştir. Bizans tekfurları ile girdiği mücadelelerden üstüste zaferle

ayrılan Osman Bey Bilecik, İnegöl ve Yarhisar'ı fetnettikten sonra 1299 yılında istiklalini ilan etmiştir. Böylece Bizans hududunda yeni bir Türk devleti kurulmuştur. Osman Bey devletini kurduktan sonra Bizans ile mücadelesini sürdürmüştür. Osman Bey yaptığı seferler ile sınırlarını kuzeyde Sakarya vadisine doğru genişletirken batı da Marmara Denizine doğru genişletmiştir. Osman Bey'in fetihleri karşısında endişelenen Bizans tekfurları 1302 yılında Koyunhisar'ında Osmanlılar'ın karşısında yenilmesinin ardından Bizans'ın, Osmanlı ilerleyişini durdurma konusunda hiç bir güvencesi kalmamıştır.

Osman Bey, Bizans aleyhine başarı ile yürüttüğü seferleri 1324 yılına kadar sürdürdü ve bu tarihte ilerleyen yaşı ve rahatsızlığından dolayı yerini oğlu Orhan Gazi'ye bıraktı.

Orhan Gazi döneminin hemen başlarında Bursa'nın fethi Bizans için büyük bir darbe oldu. Bizans, Anadolu'daki en önemli eyaletini kaybetti. Orhan Gazi Bursa'nın fethinden sonra İznik ve İzmit'i sıkıştırılmaya başladı. Osmanlı Beyliği'nin kendisi için oluşturduğu tehdidin boyutlarını kavramaya başlayan imparator Andronikoz toparladığı ordusu ile 1330'da Orhan Bey ile Maltepe Savaşı'nı yaptı. Ancak Maltepe Savaşı da Bizans'ın aleyhine neticelendi. Bu yenilgi Bizans İmparatorluğunun Osmanlı Beyliği karşısındaki çaresizliğini bütün çıplaklığı ile ortaya koydu.

Maltepe Zaferin'in ardından başta İznik ve İzmit olmak üzere Bizans'ın Anadolu'daki kalelerini bir bir düşüren Orhan Gazi, Bizans'ı büyük ölçüde Rumeli'ye atmayı başardı, Orhan Gazi dönemindeki fetihlerin Bizans'ın Anadolu hakimiyetini sona erdirdi. Bizans'ın Anadolu hakimiyeti ilk defa Hz. Ömer döneminde sarsılmaya başlamıştı. Bizans Hz. Ömer devrinde şiddetlenen İslam saldırılarını zorda olsa durdurmayı başarmıştı. VII. yüzyılın ortalarındaki bu saldırılardan sonra Bizans'ın Anadolu hakimiyetine karşı ikinci büyük saldırı XI. yüzyılda Selçuklular tarafından yapılmış ve Bizans bu saldırılar sırasında Anadolu'nun önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Selçuklu akınları karşısında Batı Anadolu'ya çekilen Bizans'ın Anadolu'dan tamamen atılması beklenirken Haçlı dünyası Bizans'ın imdadına yetişmiş ve Türk ilerleyişini Haçlı Seferleri ile durdurabilmiştir. Haçlı Seferleri ile rahatlayan Bizans'ın Anadolu'daki varlığı Miryakefalon Savaşı'nın ardından (1176) tekrar tehlikeye girmiştir. Bu sefer de Bizans'ı, Moğol istilası kurtarmıştır. Moğol istilası Bizans üzerindeki Selçuklu baskısını sona erdirmekle beraber Türk baskısını fazla et-

kilememiştir. Selçukluların yerini alan Anadolu Beylikleri'nden Germiyan, Karesi, Candar ve Osmanoğulları Beylikleri Bizans'la olan mücadeleyi sürdürmüşlerdir.

Bizansa karşı Selçukluların bıraktığı yerden mücadeleyi sürdüren Osmanlı Beyliği kısa sürede Bizans'ı Anadolu'dan atmayı başardı. Bizans'ın VI. yüzyıl ortalarından beri salantıda bulunan Anadolu hakimiyeti XIV. yüzyıl ortalarına doğru Osmanlılar tarafından sona erdirilmiştir. Osman Bey ve Orhan Gazi dönemlerindeki Osmanlı - Bizans münasebetlerinin en önemli neticelerinden birisi Bizans'ın Anadolu'dan atılması olmuştur.

Orhan Gazi, Bizans'ın Anadolu topraklarını kontrol ettikten sonra Rumeliyi ordusuna hedef olarak göstermiştir. Orhan Gazi, Bizans'ı iyice yıpratıldıktan sonra şartların zorlaması ile 1345 yılından itibaren bir süre Bizans'ı serbest bırakmıştır. Hatta 1345-1353 yılları arasında Orhan Gazi, Bizans tahtı için mücadele eden Kantekuzen'i desteklemiştir. Orhan Gazi, Kantekuzen'i Yuannis'e karşı destekleyerek Bizans içersindeki çekişmeye taraf olduğu gibi Sırp ve Bulgarlar'a karşı Bizans'ın müttefiki olarak oğlu Süleyman Paşa'yı savaşırması ile Bizans'ın hamisi olarak görülmüştür.

Orhan Gazi 1345-1353 yılları arasında Bizans'a yaptığı yardımların karşılığını Çimpe kalesini alarak elde etmiştir. 1353 yılında Çimpe'nin Osmanlılar'ın eline geçmesi ile Türk-İslam tarihinde dönüm noktası sayılabilecek önemli bir hadise gerçekleşmiştir. Orhan Gazi, Bizans ile girdiği münasebetler neticesinde Türk-İslam dünyasını doğu Avrupa'ya taşımıştır.

Osmanlı'nın Rumeli'ye geçmesi Türk tarihi açısından olduğu kadar Bizans açısından da önemlidir. Zira bu dönemde Bizans'ın elinde Rumeli'nin Marmara ve Ege kıyıları bulunuyor idi. Önce Çimpe ardından da Gelibolu'nun fethi ile Bizans İmparatorluğu yavaş yavaş İstanbul'a sıkışmaya başlamıştır. Nitekim Orhan Gazi döneminin sonlarına doğru Tekirdağ ve Çorlu'nun fethi ile Osmanlılar batıdan da İstanbul'a yaklaşmışlardır.

Orhan Gazi dönemi sona erdiğinde Osmanlı Beyliği önemli bir güce sahip olan bir devlet görünümünü kazanmıştır. Bizans ile Osmanlı toprakları arasında sıkışmış, İstanbul ve Rumeli'de bir kaç kale dışındaki topraklarını Osmanlı Devleti'ne kaptırdığı için bir şehir

devletine dönmüştür. Bir kaç şehire sıkışan Bizans'ın artık hayatta kalamayacağı anlaşılacakla beraber mukadder sonun ne zaman gerçekleşeceğini de Orhan Gazi döneminde kestirmek mümkün değildir.

Özetle XIII. yüzyılın sonları ve XIV. yüzyılın ilk yarısındaki Osmanlı-Bizans münasebetleri tarihi Bizans İmparatorluğu'nun sonunu hazırlarken uzun süre dünya dengesini elinde bulunduracak olan Osmanlı Devleti'nin de kuruluşuna sebep olmuştur.

BİBLİOGRAFYA

- Ahmet Refik : Bizans Karşısında Türkler, İst. 1927
- Akın, Dr. Hikmet : Aydınoğulları Tarihi, İst. 1946
- Algül, Hüseyin : Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan, İst. 1982
- Bayram, Doç. Dr. Mikail : Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu, Konya 1991
- Belen, Fahri : Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara 1982
- Boyunağa, Yılmaz : Tebliğinden Günümüze Kadar İslam Tarihi, İst. 1985
- Çağ Yayınları : Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Cilt X, İst. 1989
- Çetin, Osman : Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı, İst. 1990
- Cezar, Mustafa : Mufassal Osmanlı Tarihi, Cilt I, İst. 1957
- Danışman, Zuhuri : Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Cilt I, İst. 1964
- Danışment, İsmail Hami : İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Cilt I, İst. 1972
- Derviş Ahmet Aşiki
(Hazırlayan: A. Nihal Atsız) : Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985
- Diehl, Charles
(Çev.: Tefvik Bıyıklıoğlu) : Bizans İmparatorluğu Tarihi, İst. 1937
- Dukas
(Ter.: V. Mirmiroğlu) : Bizans Tarihi, İst. 1956
- Gordlevski
(Çev.: Azer Yazar) : Anadolu Selçuklu Devleti, Ankara 1988
- Halaçoğlu, Prof. Dr. Yusuf : XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, T.T.K.Y., Ankara 1991
- Hayrullah Efendi : Devlet-i Âliye-i Osmaniye, İst. H.1273
- Hoca Saadettin Efendi : Tac'üt-Tevarih Cilt I, K.B.Y. İst. 1979
- İbn'ül-Esir
(Çev.: M. Beşir Eryarsay) : İslam Tarihi Cilt II, İst. 1985
- J. Hammer : Osmanlı Devleti Tarihi, İst. 1956
- Karal, Enver Ziya : Osmanlı Tahiri Cilt VIII, İst. 1983
- Köprülü, Prof. Dr. Fuat : Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, İst. 1986

- Kandemir, D. : Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküşü, Cilt I, İst. 1972
- Köprülü, Prof. Dr. Fuat : "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşegi Meselesi"
Belleten, VII, 219-313, Ankara 1944
- Köprülü, Prf. Dr. Fuat : Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri,
İst. 1986
- Köksal, M. Asım : İslam Tarihi Medine Dönemi Cilt VIII, İst. 1981
- Köymen, Prof. Dr. M. Altay : Selçuklu Devri Türk Tarihi, Ankara 1963
- Levtchenko, M. V.
(Çev.: Erdoğan Berktaş) : Bizans, İst. 1979
- Lütfü Paşa : Tarihi Âl-i Osman, İst. H.1341
- Mahmut Paşa : Tarihi Nişancı, İst. H. 1279
- Mahmut Tefvik Paşa : Osmanlı Tarihi, İst. H. 1328
- Mehmet Neşri
(Haz.: Prof. Dr. M. Altay Köymen) : Neşri Tarihi Cilt I, Ankara 1983
- Mirmiroğlu W. : "Orhan Bey ile Bizans İmparatorluğu III Andronikos Ara-
sındaki Pelekanon Muharabesi" Belleten XIII. Ankara 1949
- Mustafa Nuri Paşa : Netayic'ül Vukuat, İst. H. 1293
- Müneccimbaşı Ahmet Dede : (Haz. İsmail Erünsal) Müreccimbaşı Tarihi, Cilt I
- Namık Kemal : Osmanlı Tarihi, İst. H. 1326
- Nişancı : Nişancı Tarihi, İst. H. 1326
- Öztuna Yılmaz : Osmanlı Devleti Tarihi, Cilt I İst. 1986
- Öztuna Yılmaz : Büyük Türkiye Tarihi, Cilt III, İst. 1964
- Parmaksızoğlu, İsmet : Türklerdeki Devlet Anlayışı, Ankara 1982
- Sayar, Ahmet Güner : Osmanlı İktisat Düşüncesinin Sağlanması, İst. 1986
- Siviç Necdet : Osmanlı'nın Yükselmesi ve Çöküşü, İst. 1992
- Solakzade HemdemiÇelebi
(Çev.: Dr. Vahit Çabuk) : Solakzâde Tarihi, Cilt I, Ankara 1989
- Turan, Prof. Dr. Osman : Selçuklular Zamanında Türkiye, İst. 1971
- Ulucay, M. Çağatay : Saruhanoğulları, İst. 1940
- Ünal, Oğuz : Türkiye Tarihine Giriş Horasan'dan Anadolu'ya,
Ankara 1980
- Vasiliev A.A.
(Çev.: A. M. Mansel) : Bizans İmparatorluğu Tarihi, Ankara 1943
- Witteck, Paul
(Çev.: Güzin Yalter) : Osmanlı İmparatorluğu Kuruluşu, İst. 1971
- Yücel, Prof. Dr. Yaşar-Ali Sevim :
Türkiye Tarihi Cilt II, Ankara 1990